

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově, t. č. Netvořice.

Telefon 3.

Č. 50-14 al 1942

Netvořice dne 16. června 1942

Vyhláška.

K doplnění případně změně vyhlášek okresního úřadu v Benešově ze dne 14. března t. r., č. 325/42-pres., příp. ze dne 22. dubna t. r., č. 478/42-pres., příp. ze dne 26. května t. r., č. 612/42-pres. nařizují podle ustanovení článku 3 zákona ze dne 14. července 1927, č. 125 Šb. toto:

V důsledku zřízení vojenského cvičiště u Benešova jsou obyvatelé obcí Krňany, Teletín, Vysoký Újezd s osadou Větrov, Tuchyně s osadou Lhota a Maskovice, Blazenice s osadou Měřín, Dalešice, Jablonná s osadou Nebřich, Rabiň s osadou Loutí a Nedvězí, BŘEŽANY s osadou VENSOV, LEŠANY, HOSTERADICE s osadou RAKOUSY, HRADIŠKO s osadami PIKOVICE A BRUNSOV, TŘEBSÍN a KAMENÝ PRÍVOZ (část obce na jih od Sázavy) povinni

do 15. září 1942

vystěhováni se ze svého dosavadního bydliště a před vystěhováním hlásiti Přesídlovací kanceláři ministerstva vnitra v Benešově, t. č. v Netvořicích prostřednictvím stálých četnických hlídek přesnou adresu nového bydliště. Každá další změna bydliště musí být rovněž hlášena Přesídlovací kanceláři v Benešově, t. č. v Netvořicích, přímo. Obyvatelé obcí, které mají být vyklizeny, nechtě se obraceti se všemi záležitostmi, týkajícími se vystěhování, výlučně buď na místní stálé četnické hlídky nebo na Přesídlovací kancelář v Benešově, t. č. v Netvořicích.

Obyvatelům obcí Lešany a Břežany se výjimečně povoluje, aby podrželi nouzový pobyt ve svých dosavadních bydlištích až do 15. října 1942. Veškerý jejich movitý majetek však, pokud není nutný k udržení nouzového pobytu, musí být vyvezen do 15. září 1942.

Budovy, části budov nebo místnosti, pokud je jich potřebí k uskutečnění stavebních prací, musí býti na vyzvání Velitelství SS vyklizeny již od 1. července 1942.

Těmito přestěhovalcům jest zakázáno ať přechodně či trvale nastěhování se do některých obcí. Jsu to tyto obce:

I. Všechny obce soudního okresu neveklovského.

II. Ze soudního okresu benešovského tyto obce i s jejich osadami:

Konopiště, Václavice, Bukovany, Úročnice, Příbyšice, Tisem, Tvoršovice, Nesvačily, Jirovice, Pecerady, Poříčí n. Sáz., Mrač a osada Hvozdec [z obce Nespeky].

III. Ze soudního okresu votického tyto obce i s jejich osadami:

Božkovice, Rudoltice, Vrchotovy Janovice, Drachkov a Minartice. Osada Slavkov (z obce Křešice).

IV. Ze soudního okresu sedlčanského tyto obce i s jejich osadami:

Radič, Křepeň, Suchdol, Nalžovice, Osečany, Kňovice, Prosenická Lhota, Sestrouň, Štětkovice, Dubovice, Přečovy, Chramosty, Hrachov, Lichovy, Zvírotice, Nalžovické Podhájí.

Nedodržení tohoto ustanovení potrestá příslušný okresní úřad pokutou do 5.000 K nebo vězením do 14 dnů.

dnostá přesídlovací kanceláře:

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově t. č. Netvořice.

Čj. 86-5 al 42

Netvořice 25. dubna 1942.

Vyhláška.

Vyhláškou okresního úřadu v Benešově ze dne 14. března 1942, č. 325/42-Pres. bylo obyvatelstvu obcí Krňany, Teletín, Vysoký Újezd s osadou Větrov, Tuchyně s osadami Lhota a Maskovice, Blazenice s osadou Měřín, Dalešice, Jablonná s osadou Nebřich, Rabiň s osadami Loutí a Nedvězí jakož i osady Vensov (= obec Břežany) oznámeno, že tyto obce musí býti za účelem zřízení vojenského cvičiště u Benešova nejspoději **do 15. září 1942** vyklizeny. Tato vyklizovací lhůta musí býti dodržena.

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově t. č. v Netvořicích k bojejší vyhlášce ještě doplňuje toto:

I. Sklizeň úrody:

Přestěhováci musí před vystěhováním provésti bezpodmínečně své práce a sklídní veškerou úrodu. K tomu cíli budou v době od 1. srpna 1942 do 15. září 1942 plně využity k odvozu obilí sklizeň veškeré potahy z obcí vyklizovaných a sousedních. Sázání okopanin se děje se zřetěním na vyklizovací lhůtu na vlastní nebezpečí přestěhovačů.

II. Zajištění ubytování:

Přestěhováci z obcí shora uvedených se proto vybízejí, aby si ve vlastním zájmu buď samy nebo prostřednictvím Přesídlovací kanceláře v Benešově t. č. v Netvořicích **bez prodlení** zajistili nové ubytování a všechn svůj inventář a svrčky, které jen poněkud mohou býti postrádnány, **již od nynějška** ať do počátku obilní sklizeň (1. 8. 1942) **převezli do nových bydlišť** nebo, nemohou-li samy, dali převezti za pomoci Přesídlovací kanceláře v Benešově t. č. v Netvořicích. (Úřední pomoc potahová)

III. Urychlený odvoz:

Urychleně jest odvésti:

1. Zásoby dříví - s výjimkou jeho letní potřeby - včetně dříví užitkového (dříví kolářské atd.)
2. Všechno seno kromě sena ke krmění potřebného do 15. září 1942.
3. Polní nářadí (pluhy, kultivátory, sečky a pod.)
4. Část domácích svrčků, t. j. především veškerý nábytek, všechno t. č. nepotřebné prádlo, oděv a zásoby všeho druhu.
5. Veškerý mrtvý inventář, který právě není nezbytně nutný, jako na př. saně, voznice na linojávku, staré železo, náčiní nespůsobilé k užívání atd.
6. Veškeré ostatní předměty, které nejsou nezbytně nutné k živobytí.

Se zřetěním na výjimečnou situaci, pokud jde o pohonné látky, nemohou býti dány k dispozici nákladní motorové vozy. Poněvadž tedy celé přesídlení nutno provésti pouze pomocí potahů, musí býti v době od 10. května do 1. srpna 1942 bez výjimky všech potahů, které jsou ve vyklizovaném území k dispozici tak využity, aby do této doby veškerý majetek, uvedený nahoře pod čís. 1. až 6. byl z vyklizovaného území vyvezen.

IV. Pensisté, obchodníci atd.:

Zejména pensisté a dále i všechny ty osoby ve vyklizovaném území, které nejsou nezbytně nutny ke novým pracím se vybízejí, aby **ihned** započali s přesídlováním do nových bydlišť a aby je ukončili **nejpozději do 1. srpna 1942**. Jinak nemůžte přestělovací kancelář převzít záruku, že by se o ně dále mohla starati.

Živnostníci, kteří jsou nezbytně nutni pro opatrování potřeb obyvatelstva (jako pekáři, řemeslníci, obchodníci s koloniálním zbožím, kováři atd.) mohou své přesídlení skončiti teprve v **poslední vyklizovací lhůtě** (t. j. do 15. září 1942).

V. Zálohy:

Zálohy na přestělovací výdaje vyplácí přestěhovalcům - nájemníkům Přesídlovací kancelář v Benešově t. č. v Netvořicích. Vlastníci nemovitostí mohou obdržeti bezúročně zápůjčky na nákup movitých objektů od okresní záložny hospodářské v Benešově.

VI. Podzimní polní práce:

Se zřetěním na urychlené vyklizení netřeba konati podzimní polní práce.

ALMANACH

OHLÉDNUTÍ

ALMANACH

1942—2012

Středočeský kraj

MEZI ŘEKAMI

Vzpomínky pamětníků na vystěhování
obyvatel Neveklovska a Sedlčanska
za II. světové války ve středních Čechách

„VZPOMÍNÁME-LI NA VYSÍDLENÍ NEVEKLOVSKA A VŠECH DALŠÍCH OBCÍ AŽ PO SEDLČANY, JE TO VZPOMÍNÁNÍ PŘEDEVŠÍM SMUTNÉ A TRAGICKÉ, PROTOŽE SE PROMÍTLO DO CELÉ ŘADY OSUDŮ, JAKO BY TUDY PROŠLA FRONTA. BYLO ZNIČENO MNOHO DOMOVŮ, NEOBDĚLÁNA POLE, KRAJINA ZŮSTALA BEZ PRŮMYSLU A DODNES SE REGION POTÝKÁ S ŘADOU PROBLÉMŮ. ZŮSTÁVÁ MU JAKÁSI ZASMUŠILOST, TAJEMNOST NEVYSLOVENÉHO UTRPENÍ. JE NA DALŠÍCH GENERACÍCH HISTORICKÉ JIZVY ZACELOVAT, ALE SOUČASNĚ NEZAPOMÍNAT. JEN TAK SE NEBUDE HISTORIE BEZPRÁVÍ OPAKOVAT.“

Karel Šebek, senátor, místostarosta města Neveklov

Poděkování

Starostům a občanům obcí sdružení Neveklovska – Křečovice,
Maršovice, Neveklov, Rabyně, Stranný, Tisem a Vysoký Újezd.
Dále Krňan, Hradištka, Lešan, Vrchotových Janovic, města Sedlčan,
Sdružení Mezi řekami
a dalším za podporu projektu Ohlédnutí.

Karlu Šebkovi, senátorovi a místostarostovi Neveklova,
za setkání pamětníků vystěhovaných obcí k sedmdesátému výročí vystěhování
v Senátu Parlamentu ČR 15. března 2012

Pomocí přispěli

Státní okresní archiv Benešov
Historický ústav Akademie věd ČR
Vojenský historický ústav Praha
Federace židovských obcí v ČR
Muzeum Podblanicka
Senátní výbor pro vzdělávání, vědu a kulturu,
lidská práva a petice
Spolek rodáků a přátel Netvořického muzea
Archiv paní Růženy Chárové
Sdružení Kolna
Sdružení Mezi řekami
Sdružení obcí Neveklovska

© Václav Šmerák, 2012
© autoři jednotlivých statí, foto a archivů uvedení v textech

Současné fotografie:
© Václav Šmerák a dle uvedení autora

Dobové fotografie:
© autor uvedený u snímku, u ostatních snímků autor neznámý

ISBN 978-80-260-2783-6

Editor a autor projektu Almanach Ohlédnutí

Václav Šmerák

OHLÉDNUTÍ – SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

Slavnostní setkání pamětníků při příležitosti 70. výročí vystěhování obyvatel Neveklovska a obcí na ostrohu mezi Vltavou a Sázavou v první etapě vzniku cvičiště jednotek SS za II. světové války v Senátu Parlamentu České republiky 15. března 2012.

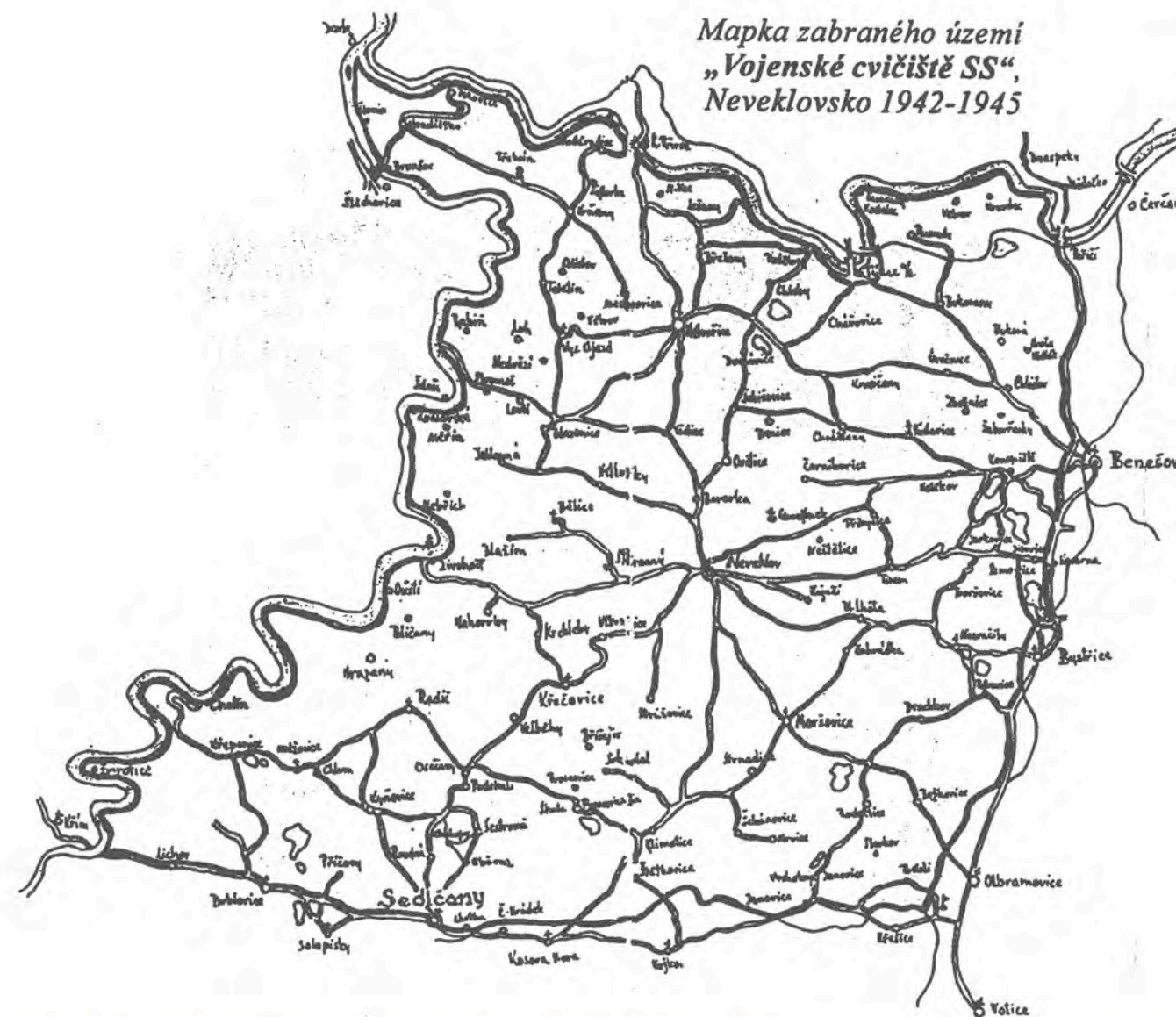
TEXT: AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ FOTO: VOJTĚCH PAVELČÍK, ARCHIVY ČTK, MĚSTSKÉ MUZEUM SEDLČANY

Vítám zde všechny rodáky neveklovské, hosty ze Sedlčan, všechny pamětníky, jejich příbuzné. Senátory, poslance, hosty. Dámy a pánové, sešli jsme se v Senátu Parlamentu České republiky, abychom si připomněli události staré 70 let. Dne 15. března 1942 potvrdily vyhlášky vylepené po celém Neveklovsku a Sedlčansku, co se tehdy dlouho tušilo. Většina obcí bude vystěhována a prostor změněn na cvičiště německé armády a SS. Krajinu zahalil smutek.

Hosty v reprezentativním sále Senátu Parlamentu České republiky ve Valdštejnském paláci přivítal Václav Šmerák za Sdružení Mezi řekami, Sdružení obcí Neveklovska a Výbor Senátu pro vzdělávání vědu a kulturu, lidská práva.

Pokračoval: „Dovolím si citovat z práce Tomáše Zouzala historickou situaci, která panovala v těchto hodinách před sedmdesáti lety.

Dne 13. března 1942 putovala z ministerstva vnitra na okresní úřad v Benešově zapečetěná obálka s označením „tajné“. Doprovázel ji dopis oznamující, že obálka smí být otevřena teprve na telefonický pokyn z ministerstva vnitra, načež mají být v uvedených obcích ihned vyvěšeny vyhlášky podle uloženého vzoru. Ohlášený telefonát z ministerstva zastihl okresního hejtmána Procházku v sobotu 14. března ráno v 8:30. Bylo mu sděleno, aby si příkaz ještě ověřil u ministerského rady a teprve pak obálku otevřel. Okresní hejtmán tak v 9 hodin učinil a okamžitě nechal dle rozkazu rozvěsit vyhlášku nařizující do 15. září 1942 vystěhování prvních šestnácti vesnic. Byly to Krňany, Teletín, Vysoký Újezd s osadou Větrov, Maskovice, Blaženice, s osadou Měříň, Dalešice, Jablonná s osadou Nebřich, Rabyň s osadami Loutka a Nedvězí a osada Vencov z obce Břežany.“

Na úvodní slova navázala Jindřiška Schneiderová – Janovská se svým poděkováním.

NEVEKLOVSKU JINDŘIŠKA SCHNEIDEROVÁ – JANOVSKÁ

Cizí boty po tobě šlapaly,
opět jsi rozkvetl můj rodný kraj.
Podzim do přírody srdci se vkrádá,
vzpomínky na dětství,
radostný kraj vyvolává.
V minulosti mi podzim přinesl smutek i štěstí.
V Neveklově jsem začala chodit do první třídy.
Má radost dlouho netrvala.
S kamarádkami jsem se rozloučila,
svůj domov s rodiči jsem opustit musela.
Nastala válka.
Na zdech domů, lipách, na náměstí se objevila vyhláška SS
o násilném vystěhování.
Velká auta, nábytek jsme naložili,
hračky, slabikář, nádobí do beden uložili.
No, milý domov nás vůbec v Níčkově nevítal. Ani škola.
Byla to pro nás vystěhovalce smutná doba.
V noci se mi krásné sny zdály,
jak si se svými kamarádkami v Neveklově hraji.
Válečné dny jsme přečkali.
Vytoužené svobody se dočkali,
jak vlaštovky, když po kruté zimě do svých hnízd se vracejí.
Tak i my jsme do svých rozbitých domovů se vrátili,
všichni se s námahou do práce dali.
Domy opravovali,
pole, zahrady osázeli,
školu jsme vychodili, vyučili se, vystudovali, rodiny založili,
své plány jsme uskutečnit nestačili.
Dnes máme seniorský věk, šedivý vlas,
úspěchy našeho kraje tiší nás.
Tak, jako naše Vltava přes překážky vítězně teče,
tak náš kraj ještě více do krásy a do lásky rozkvetne.

Vážené poslanci, senátoři a všichni milí hosté. Za nás vystěhované chci poděkovat všem těm, kteří připomínali a připomínají smutné události před sedmdesáti lety, kdy jsme byli násilně vystěhováni z domova a rodného kraje. Dlouho se na nás zapomínalo. Někteří jsme byli dětmi, ale tyto smutné zážitky nám zůstaly v srdci dodnes. Dík patří vám všem, kteří jste se dnes zasloužili o dnešní vzpomínkové setkání. Děkuji vám za pozornost.

Po úvodních slovech převzal slovo PhDr. Jaromír Jermář, předseda senátního výboru pro vzdělávání vědu a kulturu, lidská práva a petice.

„Vážené dámy, vážení pánové, dovoluji vám, abych vás přivítal jménem senátního výboru pro vzdělávání, vědu a kulturu, lidská práva. Chtěl bych vám všem poděkovat za to, že jste do prostor Senátu, kterými také šla historie, dnes přišli. Chtěl bych vám poděkovat za to, že jste tyto kruté dny, týdny i roky dokázali překonat. Nebylo to jednoduché.

Myslím si, že je velice důležité, abychom si historii připomínali. Říká se, že kdo si historii nezapamatuje, ten si ji zopakuje. Vidíme často, že se nám objevují věci, které se v něčem trochu podobají té době, kterou jste před sedmdesáti lety prožívali. Takže si myslím, že je důležité si připomenout i to, co se před sedmdesáti lety ve středních Čechách stalo.

Bohužel naše historie má i stinné stránky. A zejména ty si musíme připomínat s pietou na ty, kteří přinášeli během těchto událostí oběti. Ale chtěl bych také, abychom si připomínali i to pozitivní z naší historie. A také toho není málo. Abychom věděli, že máme být na co hrdí. Podíváme-li se jenom na některé osobnosti, ať je to Jan Hus, Jan Amos Komenský, Karel Havlíček Borovský a zejména Tomáš Masaryk a jeho první republika. Ale i další, další věci bychom si připomínat také měli.

I při těchto vzpomínkách na události ne zrovna nejlepší si myslím, že si musíme připomenout i ty, kteří bojovali za naši svobodu. Ať už to byli českoslovenští legionáři v první světové válce, ať už to byli příslušníci domácího i zahraničního odboje v té válce druhé. Ale ať už to byli lidé, kteří bojovali za naši svobodu i po roce 1948. Oni přinášeli nesmírné oběti. Obdivujeme jejich odvahu. Já bych si moc přál, aby ten jejich odkaz v nás byl v tom, že i my budeme odvážní. Já bych si moc přál, abychom už nikdy nemuseli umírat v boji za naši svobodu a přinášet takové oběti, jaké museli přinášet naši předkové. Ale myslím si, že i tu odvahu v dnešní společnosti potřebujeme. Ne všechno je v pořádku, je zde spousta nedostatků, spousta chyb a není vždy jednoduché proti nim vystoupit. Tak to bych vám všem přál.

Na závěr mi dovoluji, abych vám popřál zde v Senátu příjemné setkání. Setkáváte se zde určitě se svými známými, které jste mnohdy řadu let neviděli. Přál bych vám všem, aby podobné události, jaké jste mnozí z vás prožili před sedmdesáti lety již nikdy nemuseli prožívat. Přeji vám jen vše dobré.“

Na úvodní slova navázala Jindřiška Schneiderová – Janovská se svým poděkováním.

NEVEKLOVSKU JINDŘIŠKA SCHNEIDEROVÁ – JANOVSKÁ

Cizí boty po tobě šlapaly,
opět jsi rozkvetl můj rodný kraj.
Podzim do přírody srdci se vkrádá,
vzpomínky na dětství,
radostný kraj vyvolává.
V minulosti mi podzim přinesl smutek i štěstí.
V Neveklově jsem začala chodit do první třídy.
Má radost dlouho netrvala.
S kamarádkami jsem se rozloučila,
svůj domov s rodiči jsem opustit musela.
Nastala válka.
Na zdech domů, lipách, na náměstí se objevila vyhláška SS
o násilném vystěhování.
Velká auta, nábytek jsme naložili,
hračky, slabikář, nádobí do beden uložili.
No, milý domov nás vůbec v Níčkově nevítal. Ani škola.
Byla to pro nás vystěhovalce smutná doba.
V noci se mi krásné sny zdály,
jak si se svými kamarádkami v Neveklově hraji.
Válečné dny jsme přečkali.
Vytoužené svobody se dočkali,
jak vlaštovky, když po kruté zimě do svých hnízd se vracejí.
Tak i my jsme do svých rozbitých domovů se vrátili,
všichni se s námahou do práce dali.
Domy opravovali,
pole, zahrady osázeli,
školu jsme vychodili, vyučili se, vystudovali, rodiny založili,
své plány jsme uskutečnit nestačili.
Dnes máme seniorský věk, šedivý vlas,
úspěchy našeho kraje tiší nás.
Tak, jako naše Vltava přes překážky vítězně teče,
tak náš kraj ještě více do krásy a do lásky rozkvetne.

Vážené poslanci, senátoři a všichni milí hosté. Za nás vystěhované chci poděkovat všem těm, kteří připomínali a připomínají smutné události před sedmdesáti lety, kdy jsme byli násilně vystěhováni z domova a rodného kraje. Dlouho se na nás zapomínalo. Někteří jsme byli dětmi, ale tyto smutné zážitky nám zůstaly v srdci dodnes. Dík patří vám všem, kteří jste se dnes zasloužili o dnešní vzpomínkové setkání. Děkuji vám za pozornost.

Po úvodních slovech převzal slovo PhDr. Jaromír Jermář, předseda senátního výboru pro vzdělávání vědu a kulturu, lidská práva a petice.

„Vážené dámy, vážení pánové, dovoluji vám, abych vás přivítal jménem senátního výboru pro vzdělávání, vědu a kulturu, lidská práva. Chtěl bych vám všem poděkovat za to, že jste do prostor Senátu, kterými také šla historie, dnes přišli. Chtěl bych vám poděkovat za to, že jste tyto kruté dny, týdny i roky dokázali překonat. Nebylo to jednoduché.

Myslím si, že je velice důležité, abychom si historii připomínali. Říká se, že kdo si historii nezapamatuje, ten si ji zopakuje. Vidíme často, že se nám objevují věci, které se v něčem trochu podobají té době, kterou jste před sedmdesáti lety prožívali. Takže si myslím, že je důležité si připomenout i to, co se před sedmdesáti lety ve středních Čechách stalo.

Bohužel naše historie má i stinné stránky. A zejména ty si musíme připomínat s pietou na ty, kteří přinášeli během těchto událostí oběti. Ale chtěl bych také, abychom si připomínali i to pozitivní z naší historie. A také toho není málo. Abychom věděli, že máme být na co hrdí. Podíváme-li se jenom na některé osobnosti, ať je to Jan Hus, Jan Amos Komenský, Karel Havlíček Borovský a zejména Tomáš Masaryk a jeho první republika. Ale i další, další věci bychom si připomínat také měli.

I při těchto vzpomínkách na události ne zrovna nejlepší si myslím, že si musíme připomenout i ty, kteří bojovali za naši svobodu. Ať už to byli českoslovenští legionáři v první světové válce, ať už to byli příslušníci domácího i zahraničního odboje v té válce druhé. Ale ať už to byli lidé, kteří bojovali za naši svobodu i po roce 1948. Oni přinášeli nesmírné oběti. Obdivujeme jejich odvalu. Já bych si moc přál, aby ten jejich odkaz v nás byl v tom, že i my budeme odvážní. Já bych si moc přál, abychom už nikdy nemuseli umírat v boji za naši svobodu a přinášet takové oběti, jaké museli přinášet naši předkové. Ale myslím si, že i tu odvahu v dnešní společnosti potřebujeme. Ne všechno je v pořádku, je zde spousta nedostatků, spousta chyb a není vždy jednoduché proti nim vystoupit. Tak to bych vám všem přál.

Na závěr mi dovoluji, abych vám popřál zde v Senátu příjemné setkání. Setkáváte se zde určitě se svými známými, které jste mnohdy řadu let neviděli. Přál bych vám všem, aby podobné události, jaké jste mnozí z vás prožili před sedmdesáti lety již nikdy nemuseli prožívat. Přeji vám jen vše dobré.“

VYSÍDLOVÁNÍ OBYVATELSTVA JAKO SOUČÁST NĚMECKÝCH GERMANIZAČNÍCH PLÁNŮ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Nacisté vycházeli z premisy, že Čechy a Morava jsou starým německým prostorem, ve kterém Češi „nemají co pohledávat“.

AUTOR: DOC. PHDR., DRSC. JAN NĚMEČEK FOTO: VOJTĚCH PAVELČÍK, ČTK, ARCHIV MEZI ŘEKAMI

Krátce po okupaci českých zemí byly aktivizovány všechny projekty na přípravu „konečného řešení“ (Endlösung) české otázky. Jejich finálním cílem, o kterém Hitler hovořil ještě před svým nástupem k moci, byla úplná germanizace českého prostoru i obyvatelstva. Nacisté vycházeli z premisy, že Čechy a Morava jsou starým německým prostorem, ve kterém Češi „nemají co pohledávat“.

V tomto duchu vznikl již v létě 1939 návrh „Český problém“, vypracovaný zplnomocněncem německé branné moci u říšského protektora, generálem E. Fridericim, na „zrušení“ českého

společenství odstraněním jeho vedoucí vrstvy v tomto prostoru. Počítal s vystěhováním představitelů českého kapitálu, inteligence, Židů, dále s nasazením českých dělníků do německého hospodářství a s jejich postupným odnárodněním v Říši. Součástí byla i kolonizace českého území německými osadníky.¹

Na tento plán navazoval další, pro osud českého obyvatelstva potenciálně ještě osudnější plán, jenž vznikl v létě 1940 ve štábu vůdce sudetských Němců K. Henleina.² Podle něj měla být rozbita územní jednota protektorátu a jeho jednotlivé části měly být začleněny do sousedících německých žup. Říšský protektor K. von Neurath a státní tajemník K. H. Frank naproti tomu vypracovali dlouhodobější program germanizace, který předpokládal delší časovou perspektivu a zachování protektorátu. Směrodatné však bylo nakonec rozhodnutí A. Hitlera z počátku října 1940, kterým byl stanoven jasný cíl: „Poněmčení českomoravského prostoru germanizací Čechů, tj. jejich asimilací. Z asimilace je třeba vyjmout ty Čechy, o kterých jsou rasové pochybnosti anebo kteří mají k Říši nepřátelský postoj. Tuto kategorii je třeba vyhubit (ausmerzen).“³

Konkrétní plány realizace vůdcova rozhodnutí přišly s nástupem zastupujícího říšského protektora R. Heydricha 28. září 1941. Ten se ukázal být – vedle K. H. Franka – nejbezohlednějším realizátorem nacistické germanizační politiky v českých zemích. Na jeho příkaz vypracoval Hlavní rasový a osídlovací úřad v Berlíně studii, podle níž bylo možno 45 % českého národa germanizovat, 40 % bylo označeno za nevyrovnané míšence a 15 % za osoby rasově cizí. Heydrich po svém nástupu ve svém projevu z 2. října 1941 formuloval další úkoly německé politiky v protektorátu jednoznačně: „Základní linie však musí, ač nevyslovena, i při takovém jednání platit: tento prostor se jednou musí stát německým a Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat.“⁴ Realizace

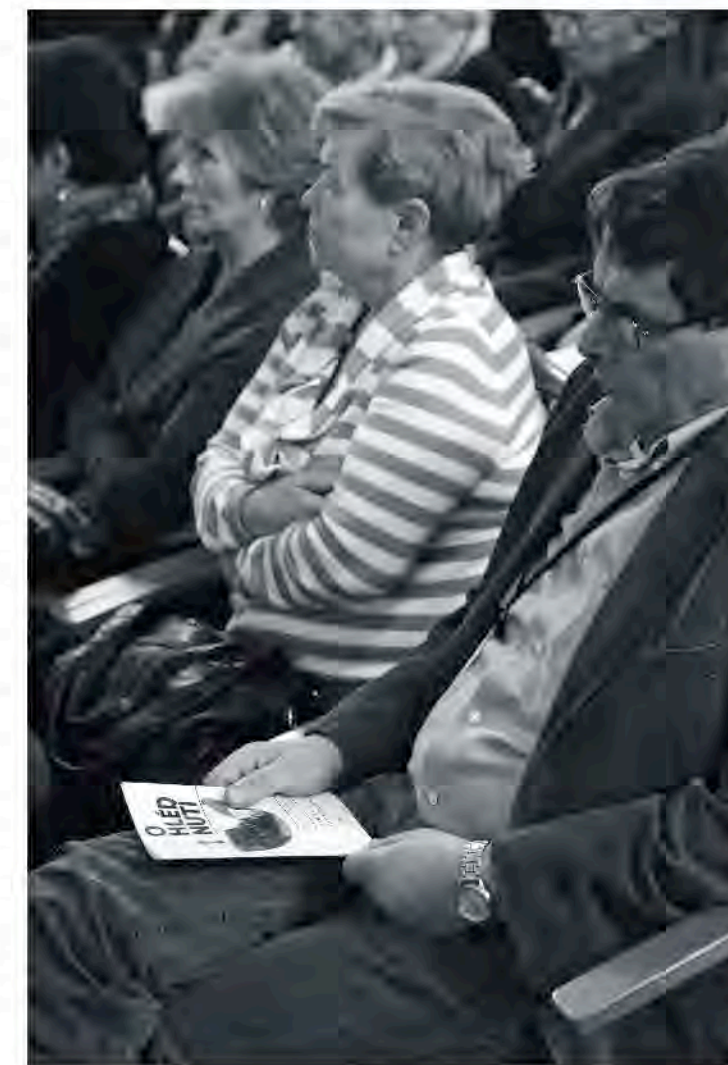
německé politiky měla probíhat formou poněmčení části českého obyvatelstva, část pak měla být přemístěna do východních oblastí či přímo do Říše a část, která by se nechtěla podrobit germanizaci, měla být postavena ke zdi – tedy vyhlazena.

Mezi metody, jichž mělo být použito, patřilo osídlování „české“ půdy nově příchozími německými osadníky – z Besarábie a později z Bukoviny a Dobružky. Měli být dosazováni na pozemkové majetky, které zbyly po realizaci první pozemkové reformy, a na další, které byly v majetku státu či patřily židovským osobám nebo byly převzaty do nucené správy. Podle Brandesových údajů bylo do ledna 1944 usídleno v protektorátu celkem 5 797 Čechů, z toho 5 075 z Dobružky.⁵

Nejinak postupovala germanizace i v sousedním Polsku, okupovaném po německo-sovětské agresi v září 1939. Okupovaná země byla prvoplánově rozdělena mezi Německo a jeho nového spojence – Sovětský svaz, který si podržel východní oblasti Polska, okupované po vstupu sovětských jednotek na polskou půdu 17. září 1939. Ani zbytek Polska pod nacistickým panstvím nezůstal jednotný. Byl rozdělen na západní části, které byly začleněny přímo do Německa (tzv. *ziemie wcielone* – *eingegliederte Ostgebiete*, jednalo se o Pomoří a Poznaňsko, polskou část Slezska a Zaolží, celkem 91 900 km²), a oblast tzv. *Generálního Gubernementu* (*Generalne Gubernatorstwo*) se sídlem v Krakově.

Klíčovou roli v plánování dalšího osudu Poláků sehrával tzv. *Generální plán Východ* (*General Plan Ost*), jehož podstata je známa z Himmlerova dokumentu *Poznámky a návrhy v otázce Generálního plánu „Ost“ Reichsführera SS*. Vyplývalo z něj, že po vítězství nad Sovětským svazem bude třeba přesídlit více než 30 milionů lidí ze střední a východní Evropy na Sibiř. Oblasti jimi opuštěné, které zahrnovaly Polsko, pobaltské státy, Ukrajinu, Bělorusko a evropskou část Ruska, měli kolonizovat Němci.⁶ Konkrétní výraz tomuto plánu dal Reinhard Heydrich při svém nástupním projevu 2. října 1941 v Praze, kde při obecném formulování německé okupační politiky v Evropě prohlásil na adresu všech slovanských národů: „Druhou skupinou jsou východní prostory, kde je třeba vědět, že dobrota bude chápána jen jako slabost, to jsou prostory, kde sám Slovan vůbec nechce, aby se s ním zacházelo jako s člověkem rovnoprávným, a je zvyklý, že pán si s ním nezadává. To jsou tedy prostory, které máme nyní na východě vést a udržet. Jsou to prostory, v nichž musí jednou vládnout německá horní vrstva, po dalším vojenském vývoji budou sahát až hluboko do Ruska, až daleko k Uralu.“

Heydrich plánoval na východě vytvořit systém obranného valu, který měl zabránit „bouřlivému přívalu z Asie“, valu, který měl začít na východním okraji Německa, odkud se měly vysouvat obranné německé valy směrem na východ formou německé kolonizace. První část tohoto plánu se měla týkat právě Polska: „První val... tvoří na východě obě provincie Gdaňsk – západní Prusko a župa Warta, které spolu s východním Pruskem a slezskými částmi ještě asi před rokem byly vcelku plně osídleny téměř 8 miliony Poláků; to jsou prostory, které se nyní musí

osídlit zcela systematicky Němci, aby se polský živel kousek po kousku, krok za krokem vytlačil. Jsou to prostory, jež musí být jednou celé osídleny Němci. Pak stále dál na východ, k Baltu, jenž jednou bude muset být osídlen jen Němci... Dále se jedná o velkopolský prostor, jenž je nejbližší oblastí, která se musí zcela pozvolna osídlit Němci a ze které se polský živel musí postupně zatlačit na východ...“⁷

Již těsně před vypuknutím války představil říšskoněmecký ministr zemědělství a výživy Richard Walther Darré konkrétní plán na vysídlení Poláků a jejich nahrazení německými kolonisty, podle něhož mělo být vysídleno 200 000 Poláků a nahrazeno 64 000 německými rodinami na Pomoří a ve Velkopolsku. Polákům v těchto oblastech tak mělo zůstat jen 80 000 malorolnických hospodářství. Hitler však tento program shledal málo radikálním. Začaly se diskutovat plány mnohem radikálnější,

Třebíč 1945

¹ Miroslav Kárný, Jaroslava Milotová, Dagmar Moravcová, *Anatomie okupační politiky hitlerovského Německa v Protektorátu Čechy a Morava* (dále jen *Anatomie...*), Sborník k problematice dějin Imperialismu 21, Praha 1987, dok. č. 13, s. 49–56; *Chťeli nás vyhubit*, Praha 1961, s. 46–50.

² Viz tzv. „Reichenberger Plan“, *Anatomie...*, c. d., dok. č. 95, zvl. s. 247 n.

³ *Anatomie...*, c. d., s. 264; *Chťeli nás vyhubit*, c. d., dok. č. 12, s. 93.

⁴ Miroslav Kárný, Jaroslava Milotová, Margita Kárná, *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*, Praha 1991, dok. č. 9, s. 98–113; *Chťeli nás vyhubit*, c. d., dok. č. 19, s. 125–132.

⁵ Detlef Brandes, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 201.

⁶ Karol Grünberg, *Czas wojny 1939–1945*, Toruń 1991, s. 205.

⁷ *Chťeli nás vyhubit*, c. d., dok. č. 19, s. 129–130.

jejichž cílem bylo nejpozději do deseti let úplně germanizovat polská území začleněná do Říše a osídlit je čtyřmi až pěti miliony Němců.⁹

Obdobně jako v případě protektorátu i na polských územích měl být využit princip německých osídlovacích pásem, která měla spojovat německé sídelní oblasti a naopak rozdělovat souvislé polské osídlení. Prvním takovým pásmem, nesoucím symbolický název Most – Die Brücke, bylo spojení Wrocław s Działowem přes Kalisz, Konin a Włocławek. Další pásmo s opět symbolickým jménem Hráz – Der Damm – se mělo táhnout od Pily přes Bydhošť a Grudziądz do Działowa a mělo oddělit Kašuby od zbývajících polského obyvatelstva; konečně třetí pásmo s názvem Hranice ozbrojených rolníků – Die Grenze der Wehrbauern – sahající od Wrocławu přes Lodž k východním Prusům, mělo za cíl oddělit Poláky z území přičleněných k Říši od Generálního gouvěrnementu.

K osídlování se mělo využít německého obyvatelstva jak z ostatních částí Polska, tak z Říše či ze Svobodného města Gdaňsk. V rámci realizace tohoto plánu bylo na polská území, přičleněná k Říši, přestěhováno do poloviny roku 1941 na 360 929 etnických Němců. K nim později přistupovali i Němci z dalších okupovaných oblastí, např. 3 287 Němců z Bosny či 600 z Alsaska.

Další fáze osídlování – již ne tak plánovaných jako vyplývajících z německých porážek na východní frontě – přišla v druhé

NĚMEČEK JAN, doc. PhDr., DrSc.

Vědecký pracovník; vedoucí oddělení dějin 20. století; statutární zástupce ředitelky Historického ústavu AV ČR. Zaměření vědecké činnosti: politické dějiny 20. století (mezinárodní situace a druhá světová válka, antifašistické hnutí); ediční činnost (Dokumenty československé zahraniční politiky 1918–1945, Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1940–1945), edice memoárů. Členství ve vědeckých, vědecko-správních radách a komisích, redakční a pedagogická činnost.

polovině roku 1944, kdy na polská území přišli „etničtí“ Němci z východních oblastí, kteří se zde v počtu takřka čtvrt milionu usídlili. Tak bylo na polská území připojená k Říši usazeno 631 485 etnických Němců, které však po pádu Německa a obnově Polska čekalo další stěhování.

Po porážce Francie v létě 1940 měl přijít v germanizaci na řadu i Generální gouvěrnement. První jednání o realizaci tohoto plánu na nejvyšší úrovni – mezi A. Hitlerem a H. Frankem – započala v březnu 1941. „Totální poněmčení“ postuloval

⁹ Czastaw Łuczak, *Polska i Polacy w drugiej wojnie światowej*, Poznań 1993, s. 166.

říšský vůdce SS Heinrich Himmler i v diskusích nad Generálním plánem Ost od druhé poloviny roku 1941. Germanizace se měla nejprve týkat oblasti Lublina a jejího okolí, kde Himmler vyhlásil 12. listopadu 1942 zamojský okres za první Němci osídlenou oblast v Generálním gouvěrnementu. Vojenské porážky Němců na východní frontě stejně jako aktivní činnost polského hnutí odporu znemožnily Němcům realizaci germanizačních plánů, které se podle německých návrhů měly rozšířit též na Krakov a jeho okolí a později i na Malopolsko.¹⁰

Nástup R. Heydricha jako zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava 28. září 1941 byl počátkem nové etapy nacistické okupace. Heydrich se ukázal být – vedle státního tajemníka, později státního ministra Karla Hermanna Franka – nejbezohlednějším realizátorem nacistické germanizační politiky v českých zemích. Na jeho příkaz vypracoval Hlavní rasový a osídlovací úřad v Berlíně studii, podle níž bylo možno 45 % českého národa germanizovat, 40 % bylo označeno za nevyrovnané míšence a 15 % za osoby rasově cizí. Heydrich po svém nástupu ve svém známém projevu z 2. října 1941 jednoznačně formuloval další úkoly německé politiky v protektorátu: „Tento prostor se jednou musí stát německým a Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat.“

Realizace německé politiky měla probíhat formou poněmčení části českého obyvatelstva, část pak měla být přemístěna do východních oblastí či přímo do Říše a část, která by se nechtěla podrobit germanizaci, měla být postavena ke zdi – tedy vyhlazena. Nacistické plány na germanizaci českého prostoru zůstávaly konstantou po celou dobu války, i když v druhé polovině války byly přizpůsobeny nutnosti využít všech rezerv protektorátu pro německé válečné úsilí. Státní ministr K. H. Frank ještě v březnu 1944 zopakoval zásady svého memoranda z roku 1940, tedy změnu národnosti Čechů rasově vhodných, dále vystěhování rasově nepřijatelných Čechů a znovuosídlení uvolněného prostoru „německou krví“. Frank v projevu v Karlově Studánce mj. prohlásil: „Čech musí být veden a musí se mu vládnout, a to pevnou rukou, ale spravedlivě. Nesmí být propuštěn z odpovědnosti, nýbrž musí jí být plně zatížen. Když zklame, musí se tvrdě zakročit.“¹¹

Jednou z konkrétních forem realizace nacistické germanizační politiky se stalo vysídlování celých oblastí v protektorátu. Již 6. března 1940 bylo na poradě německých zemských radů stanoveno vytvořit tzv. německý zemský most od severu k Praze, tzn. poněmčit území mezi Prahou a Litoměřicemi, dále vytvořit německou přehradu vedoucí přes Prahu, Brno, Olomouc až k Ostravě, přičemž se počítalo i s německou oblastí na Jihlavsku. Na jižní Moravě chtěli nacisté osídlit oblasti jižně od Brna a tak je propojit s rakouskými župami. Český národ měl být tak postupně rozdělen do malých izolovaných celků a v budoucnosti asimilován německým živlem.¹² Tato idea se pak promítla i do budování německých vojenských cvičišť na území protektorátu.

První fází bylo rozšiřování dosavadních vojenských cvičišť, zbudovaných již za první republiky. Pro německou armádu byl protektorát velmi výhodnou oblastí. V srpnu 1940 oznámil říšský protektor protektorátní vládě, že říšská branná moc zamýšlí rozšířit vojenské cvičiště v Milovicích, Brdech a Vyškově a že k tomu bude nutná evakuace části vesnic v sousedství.

Nicméně i zde byly zohledněny germanizační prvky: tak např. na Vyškovsku se vystěhování týkalo jen ryze českých obcí, tzv. vyškovský německý ostrov (Wischauer deutscher Sprachinsel – Komořany, Hlubočany, Kučerov, Lysovice, Rostěnice, Zvonovice, Terešov a Čechyně s celkovým počtem obyvatelstva kolem 3 000) zůstal evakuací nedotčen. 5. září tak byl vydán výnos říšského protektora o rozšíření vojenského cvičiště na Vyškovsku, který předpokládal vysídlení obyvatelstva ve čtyřech etapách zakončit k 1. listopadu 1942.

Vojenské cvičiště v této oblasti vzniklo již v druhé polovině 30. let za první republiky odkoupením lesů a dalších pozemků od olomouckého arcibiskupství v roce 1936. Tato změna se tehdy prakticky nedotkla civilního obyvatelstva, nedošlo k žádnému vystěhování. Německá představa byla však o značném rozšíření tohoto cvičiště.

Původní lhůta k vystěhování se však ukázala jako nerealizovatelná, fakticky vystěhování v této oblasti probíhalo až do konce války. Rozhodnutí říšského protektora zpečetilo osud obcí spadajících do první etapy stěhování: k 1. dubnu 1941 musely být bezpodmínečně vyklizeny obce Rychtářov, Lhota, Pařezovice, Opatovice a Hamiltony, k 1. listopadu 1941 obce Radslavice, Radslavičky, Podivice a Zelená Hora. Pro přestěhovalce bylo z nařízení Bodenamtu uzavřeno město Jihlava a všechny ostatní obce jihlavského německého jazykového ostrova včetně obce Karlov (Libnisdorf) a obce Přibyslav, dále obce německého jazykového ostrova kolem Brna, německý jazykový ostrov olomoucký včetně města Olomouce, dále sousední okresy Vyškov, Slavkov a Plumlov, kde již měla řada přestěhovalců zabezpečeno náhradní ubytování. Tyto skutečnosti přinutily přesídlovací oddělení směřovat stěhování do vzdálenějších okresů.

V etapě 1a bylo vystěhováno 1. dubna 1941 celkem pět obcí (Rychtářov, Lhota, Pařezovice, Opatovice, Hamiltony) s 699 rodinami z 563 domů, které čítaly 2 887 obyvatel. V další etapě 1b měly být vyklizeny 31. října 1941 další čtyři obce, Radslavice, Radslavičky, Podivice a Zelená Hora. Zde stěhování proběhlo dokonce v předstihu již 28. října a týkalo se celkem 498 rodin ze 416 domů, jež obývalo 1 967 osob.

Pak přišla na řadu druhá etapa: k 1. listopadu 1942 se měly vystěhovat obce Ruprechtov, Podomí, Senetářov, Kotvrdovice, Regendorf, Krásenko, Studnice s osadou Odrůvky, Kulířov, Lipovec, Marianín, Rozstání, Nové Sady s osadou Březina a Nerovnice,

⁹ Tamtéž, s. 172–173.

¹⁰ Srov. Bořivoj Celovský, *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*, Ostrava 1995, s. 422–426.

¹¹ D. Brandes, c. d., s. 201.

celkem bylo vystěhováno 908 rodin z 665 domů, jež obývalo 3 256 obyvatel.

Dalších osm obcí zařazených do třetí etapy, Repechy, Bousín, Hartmanice, Drahaný, Otínoves, Housko, Mollenburg a Baldovec, mělo termín vystěhování 1. listopadu 1943. Vzhledem k problémům při této akci a také vývoji válečné situace byla tato etapa rozdělena – u etapy 3a zůstával termín vystěhování 1. listopad 1943 a týkal se obcí Nové Sady s osadou Březiny, Drahaný, Bousín, Repech, Hamer a Rozstání (957 rodin v 760 domech s 3671 obyvateli). Při této etapě došlo k incidentu, kdy ve dnech 18.–19. listopadu 1943 vyrabovali němečtí novoosídlenci z Besarábie Krásecko a další obce chystané k vystěhování a uloupili vše, co se hodilo k zemědělskému hospodaření, zejména stroje.

Další obce byly přesunuty do etapy 3b s termínem vystěhování 1. května 1944, během níž mělo být vystěhováno celkem 13 obcí. Stejně jako v případě Benešovska i zde tato poslední etapa narážela na téměř nepřekonatelné problémy s hledáním nového ubytování, protože v předchozích etapách bylo dostupné okolí již zaplněno. Proto z Prahy přišel souhlas s rozložením poslední etapy na delší období. Nové termíny jsou stanoveny takto:

- k 1. květnu 1944 – vystěhovat obce Lipovec, Baldovec, Kulířov, Marianin, Krásecko,
- k 1. červenci 1944 – Kotvrdovice, Rogendorf, Senetářov,
- k 1. září 1944 – Podomí, Ruprechtov, Housko a Molenburk.

Současně bylo stanoveno, že všichni obyvatelé jmenovaných vesnic, kteří již mají zajištěno náhradní ubytování, jsou povinni se rovněž vystěhovat do 1. května 1944 bez ohledu na to, že obec, ve které bydlí, má stanoven pro stěhování pozdější termín. V poslední etapě bylo vystěhováno celkem 1 723 rodin z 1 314 domů, což postihlo celkem 6 775 obyvatel.

Celkem nacisté v tomto prostoru vystěhovali 33 obcí, které muselo opustit přes 18 000 obyvatel. V těchto prostorech vznikla vojenská cvičiště určená pro výcvik jednotek wehrmachtu.¹²

Jestliže v těchto případech se dalo mluvit v zásadě o rozšiřování vojenských cvičišť, nedalo se tak již hovořit o další etapě. Tou byla největší vysídlovací akce v českých zemích, týkající se oblasti, ve které nikdy vojenské cvičiště nebylo. Na rozdíl od předchozích vysídlování, která probíhala ve prospěch wehrmachtu, se v tomto případě jednalo o cvičiště pro Waffen SS. Bylo přitom v několika etapách vysídleno na 65 obcí s více než 30 000 obyvateli z oblastí Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska, aby Němci z tohoto ryze českého území vytvořili cvičiště zbraní SS Čechy (SS-Truppenübungsplatz Böhmen), na němž platily jen říšskoněmecké zákony.¹³ V duchu těchto tendencí se nesl i německý návrh na zřízení cvičiště: „Obyvatelstvo je čistě české. Volksdeutsche jsou na tomto území jen v nepatrném počtu... dá se počítat s tím, že obyvatelé po zrušení jejich malých podniků odejdou větším dílem do města. Tím bude biologický základ českého národa značně oslaben.“

I další důvody k vybrání této lokality byly jednoduché. Byla to poměrně velká zemědělská oblast bez větších průmyslových

podniků, s relativně malým počtem obyvatel. Pro nacisty bylo nepřijatelné, aby se vystěhovala oblast, která by mohla narušit válečné hospodářství českých zemí (to byl i důvod, proč se vyhnula větší část Týnce nad Sázavou vystěhování, sídlily zde totiž válečně důležité Janečkovy továrny, v nichž byly zaměstnány dvě třetiny obyvatel města). Když se podíváme na mapu, poloha tří cvičišť – Brdy, Milovice i Benešovsko – a dále Neveklovsko, byla pro Němce velmi výhodná i z jiného důvodu – kontrolovala Prahu ze tří stran. To se ukázalo být jedním z velkých problémů pražského povstání na konci války, kdy právě z Benešovska vyrazila silná německá vojenská skupina Wallenstein k útoku na Prahu.¹⁴

Plány na vybudování cvičiště v této oblasti se datují již od léta roku 1939, kdy byl zpracován německými vojenskými a hospodářskými experty první návrh na vytvoření cvičiště. Jednání o jeho vytvoření se však vlekla, až přišel příkaz od říšského ministra vnitra Heinricha Himmlera, že cvičiště je třeba připravit do 20. března 1942. Termín nebyl reálný, nicméně na základě příslušných instrukcí R. Heydricha začaly okamžité přípravy k realizaci.

Pro realizaci byl zneužit čl. 3 zákona č. 125 Sb. ze dne 14. července 1927 o právu státu vyvlastnit pro zřízení vojenských objektů a cvičišť jako záminka k nařízení evakuace. Dále byly ještě použity §§ 1 a 3 říšského zákona č. 63 Sb. ze dne 29. března 1935 o vyvlastnění k účelům obrany, který platil v Německu, a Himmler rozšířil od 7. října 1939 jeho platnost i pro protektorát. Složitý úkol přesídlení masivního počtu obyvatel byl dán na starost Přesídlovací kanceláři ministerstva vnitra v Benešově. Úřadoval v ní český personál ministerstva vnitra. V čele stál český právník Jiří Šraj, který byl též komisařem politické správy v Rokycanech. Většinu dalších vyhlášek vydávala právě tato instituce.

Přípravné práce při tipování území pochopitelně nešlo zcela utajit, a proto se mezi obyvatelstvem začaly šířit obavy, co bude následovat. Kvůli těmto obavám odjela 18. února 1942 do Prahy deputace obyvatelstva za protektorátními ministry. Ministr vnitra Richard Bienert tvrdil, že nemá o ničem ani tušení, ministr zemědělství Adolf Hrubý slíbil ve věci zakročit a ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec dokonce označil zprávy za šeptandu, která má narušit vztahy mezi Čechy a Němci.¹⁵

Delegace se tak navrátila zpět znepokojená, bez jasné odpovědi na své otázky. Avšak již 14. března 1942 přišla jasná a stručná odpověď. Byla vyvěšena vyhláška Okresního úřadu v Benešově,

Třebsín

podle níž se měly vystěhovat tyto obce: Krňany, Teletín, Vysoký Újezd s osadou Větrov, Tuchyně s osadami Lhota a Maskovice, Blaženice s osadou Měřín, Dalešice, Jablonná s osadou Nebřich, Rabyň s osadami Loutí a Nedvězí a osada Vensov (z obce Břežany). Zmíněné obce zahrnovaly takřka celé Neveklovsko kromě Týnce nad Sázavou a Třebsína. Ve stejný den vyšla i vyhláška zakazující prodej, pronájem, propachtování, stavby a stavební opravy nemovitostí v obcích, které byly určeny k evakuaci

Dne 25. dubna 1942 byla vydána vyhláška, která nařizovala obyvatelům evakuovaných obcí sklídit úrodu a sehnat si nové bydliště, které museli předem nahlásit v přesídlovací kanceláři v Benešově. Navíc se nesmělo nacházet v dalších jmenovaných obcích z neveklovského, benešovského, votického a sedlčanského okresu, což napovídalo, že tato první vlna evakuace nebyla konečná. Byla to jen první z pěti etap vystěhování obyvatel.

Dne 3. července 1942 byla vydána vyhláška se zákazem vstupu do evakuovaného území lidem, kteří zde neměli stále bydliště, což byli letní hosté, majitelé vil a turisté. Měli odevzdat klíče od vil a chat místním četnickým hlídkám.

První etapa vystěhování byla k 15. září, resp. 15. říjnu 1942, druhá etapa do 1. dubna, resp. 15. května 1943, třetí etapa do 31. prosince 1943, čtvrtá etapa do 31. října 1943 a konečně pátá etapa do 1. dubna 1944. Přitom první etapa vystěhování byla ve srovnání s následujícími poměrně mírná: vystěhovalci si mohli odvézt živý i mrtvý inventář, nemovitý majetek byl vykoupen na základě trhových smluv, jen výjimečně docházelo k vyvlastňovacímu řízení. Výkup pozemků, jenž se uskutečňoval pomocí trhové smlouvy, prováděl Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, a to podle zákona o vyvlastnění k účelům obrany státu č. 63/1935 Sb., doplněného nařízením říšského protektora z 11. dubna 1940 a výnosem říšského protektora z 18. ledna 1943.

SS lágř v Chlumu

Výkupní ceny byly však hluboko pod cenou. Na příkaz Bodenamtu se vyplácelo jen 80% stanovené ceny (stanovené odhadci z Bodenamtu), zbylých 20% bylo vázáno na eventuální pozdější závady, které byly zjištěny ve vyvlastněném objektu. To samozřejmě podvazovalo možnosti zdejších obyvatel opatřit si náhradní objekty, případně je vybavit potřebným inventářem. V dalších etapách se výkup konal již jen vyvlastňovacím řízením a vysídlení museli nechat na místě živý i mrtvý inventář, který byl rovněž oceňován taxačním oddělením pozemkového úřadu.¹⁶

Výkupní ceny však byly hluboko pod cenou. Mnohdy tak byli postiženi i vysídlení z první etapy, kteří ponechali při odjezdu inventář u svých příbuzných či známých, protože nesehnali vhodný zemědělský objekt pro jeho uskladnění v místě nového bydliště. Přesídlení jen s obtížemi hledali nový domov, mnozí museli odjet značně daleko. Židé z celé oblasti byli odvezeni již k 1. září 1942 a soustředěni před transporty v Benešově a Neveklově.

V prvních dvou etapách se většina obyvatel vystěhovala, protože se jim podařilo najít nové domovy, lidé v dalších etapách už to měli horší: možnosti nalezení nového bydliště se zmenšovaly na minimum a pokud neměli možnost přestěhovat se ke svým příbuzným do jiných oblastí protektorátu, často jim nezbývalo, než aby zůstali jako námezdné síly na cvičišti pro práci v tzv. SS-Hofech, jichž vzniklo na cvičišti 39. Obce s vlastní samosprávou byly zrušeny a jejich majetek byl odevzdán vládnímu komisaři pro vysídlené obce. Došlo i k úpravě okresního zřízení, okres jíllovský byl zrušen a přičleněn k okresu Praha venkov-jih a okres sedlčanský byl přeložen do Votic.

¹⁶ Jaroslava Hoffmanová, *Poválečná obnova území bývalého cvičiště zbraní SS Benešov*, in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 28, 1987, s. 262.

¹² Josef Mikš, Dagmar Stryjlová, *Ztracené domovy. Germanizační plány okupantů a jejich realizace na Vyškovsku v letech 1939–1945*, Vyškov 1989.

¹³ Stanislav Staněk, *Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 14, 1973; J. Hoffmannová, J. Juněcová, *Zřízení cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území 1942–1950*, Faksimilia, Praha, Státní ústřední archiv 1987.

¹⁴ Stanislav Kokoška, *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*, Praha 2005, kap. 14 – Wallenstein útočí, s. 142 n.

¹⁵ Jan Hertl, Jaroslav Charvát, Josef Petráň, Čeněk Reinštein, Jiří Tywoniak, *Podblanicko proti okupantům*, Benešov u Prahy 1966, s. 94; srov. Eliška Horelová, *Čech tadyneměl co pohledávat*, Haló sobota, 1989, 17. prosince, č. 50, s. 8.

Hranice cvičiště SS-Truppenübungsplatz Böhmen tvořily na západě Vltava, na severu Sázava od Pikovic až k Poříčí, na východě se hranice dotýkala Benešova, dále směrem na jih po státní silnici k Bystřici, pak po železniční trati až k Voticím, odtud na západ přes Sedlčany až k Vltavě.

Celkově se odhaduje, že cvičiště opustilo asi 60% obyvatel a 40% jich zůstalo. Ani ti, kteří zůstali, však neměli zaručeno, že zůstanou bydlet ve svých domech nebo poblíž, a museli se často stěhovat i v rámci cvičiště. Jejich majetek byl vyvlastněn stejně

jako těm, kteří museli vystěhované území opustit. Nicméně už ta skutečnost, že mohli zůstat alespoň v blízkosti svého majetku, resp. se museli přestěhovat do jiných vystěhovaných obydlí, vzbudila určité pocity nevraživosti mezi oběma skupinami, která se často přenášela i do období poválečného.¹⁷

Vzhledem k potřebám pracovní síly bylo vedle této části původního obyvatelstva cvičiště využito i pracovní síly vězňů, na cvičišti vznikaly různé druhy táborů, od poboček koncentračních táborů (viz např. Hradištko, pobočka koncentračního tábora Flossenbürg) přes pracovní-výchovné tábory až po kárné tábory pro příslušníky SS.

Na katastru obce Břežany Němci zřídili pracovní-výchovný tábor (Arbeitserziehungslager). Nacisté tyto tábory zřizovali pro osoby, které podle německých předpisů porušovaly pracovní smlouvu (týkalo se to např. i úteků z pracovního nasazení Čechů

v Říši) nebo podle nacistických hledisek pracovaly špatně a nedostatečně, dále pro osoby propuštěné z věznic a koncentračních táborů, o nichž bylo rozhodnuto, že potřebují „výchovný kurs“ pro práci v průmyslu. Doba zde strávená neměla přesahovat osm týdnů.¹⁸

První tábor tohoto druhu v Posázaví byl zřízen krátce po vystěhování území v roce 1942 v obci Hradištko, kde však působil jen krátce (potom zde nacisté umístili pobočku koncentračního tábora Flossenbürg).

Na konci roku 1943 byl pracovní tábor přemístěn do Břežan. V severovýchodní části vystěhované obce (Malá strana) Němci zřídili tábor pro muže české národnosti starší 18 let. O všech těchto okolnostech hovoří zpráva z 11. února 1944 určená K. H. Frankovi: „Tábor leží v obvodu vojenského cvičiště Čechy a je ubytován v obci Břežany.. Pobočky jsou v Bukovanech, Krhanicích a Tvoršovicích. Bývalý pracovní tábor na cvičišti, který byl v Hradištku a byl zřízen nákladem 2 000 000 korun, byl mnou v listopadu m. r. přenechán velitelství vojenského cvičiště k ubytování vězňů koncentračního tábora. Obyvatelé tábora jsou zaměstnáváni těžkými zeměními pracemi a v kamenolomu na SS vojenském cvičišti. Možnost obsazení: 1 000. Stav

¹⁷ S. Staněk, c. d., s. 33.

¹⁸ Daniela Němečková, *Obec Břežany v letech 1939–1948*, Břežany 2008.

vězňů k 31. 12. 1943: 842. Síla strážního oddílu 1 x 80 [1 důstojník + 80 mužů]. Počet dosud předaných [vězňů] 5 300. Pracovní hodiny k 31. 12. 1943: 1 802 320.“

Tábor byl na území SS-cvičiště umístěn úmyslně: nacisté potřebovali pracovní sílu vězňů pro údržbu cvičiště. Vězňové pracovali zejména v kamenolomu v Požárech, dále při různých stavbách (vodovod, silnice apod.) i v zemědělství. Tábor byl hlídán českou protektorátní neuniformovanou policií, v jeho čele však vždy stál příslušník gestapa (německé tajné policie), od 20. dubna 1944 byl velitelem bývalý vrchní kriminální asistent pražského gestapa Willy Wollner (po válce v roce 1947 odsouzen mimořádným lidovým soudem k trestu smrti a popraven).¹⁹

O podmínkách, v jakých vězňové žili, hovoří řada poválečných svědectví, uvedme alespoň jedno z nich: „V zahmyzovaných baráčkách spávali jsme tak namačkání, že raději jsem spával na zemi. Oblek vydával se přichořím zavšivený a odvšivení se neprovádělo, poněvadž nebylo palivo. Mytí obličejů, rukou a těla se provádělo jen v sobotu večer neb v neděli dopoledne, když tekla voda a nebyl někde na práci. V týdnu na takové věci nebyl čas... (Wollner) trestal bitím a zavřením. Vězení i v letním období rovnalo se lednici a v zimě jinovatka na stěnách. V tom nechával lidi i tři dny. Po návratu z práce často trestance prohlížel a běda, našel-li u někoho peníze, potravinové lístky, kousek jídla. Takové věci ihned naházel na zem, zašlapal do bláta a bejkovcem hned potrestal. Pracovat se muselo za každého počasí, ponejvíce venku v chatrném oděvu a na pracovištích bez pláště. Nejvíce trpěli lidé na nohy, zvláště ti, co neměli vlastní pořádnou obuv. V táborech se vydávaly dřeváky, které nevydržely ani chůzi na pracoviště... Jak na pracovištích, tak i po dvoře se muselo chodit stále rychle a v poklusu. Strava byla naprosto nedostatečná. Ráno černá voda s kusem chleba, v poledne teplá voda, večer po skončení práce teplá polévka, 2–4 neloupané brambory a omáčka.“

O zdravotních a hygienických poměrech vypovídal v procesu proti Wollnerovi i táborový lékař Václav Váhal: „Zdravotní a hygienické poměry byly špatné, baráky zavšivené a byly tam štěnice. Chovanci chodili ve starých čs. uniformách přebarvených na černo... Wollner se choval k chovancům hrubě, sám jsem viděl, že když ho chovanec dosti řízně nepozdravil, dal mu facku a nechával chovance konat cviky záležející v plížení v kalužích.“

O Wollnerově zacházení s vězni svědčí i vzpomínka Pavla Jindry: „Jednou v sobotu večer jsme nastoupili na apelplac a velitel tábora řekl, že nás vykoupe. Pod branou tábora byl menší rybník [Návesník dolejší – JN] a jím jsme postupně museli projít. To byla lázeň ve studené vodě koncem září...“

Z poboček břežanského pracovního tábora existují pouze dílčí údaje o Bukovanech, které byly pobočkou již dřívějšího tábora v Hradištku. Zde pracovalo 40–80 vězňů (podle záznamů staniční knihy tábora Hradištko, Zweigstelle Bukovany z roku 1943), střezných osmi dozorců. Vězni zde pracovali u různých firem (Švarc, Belada a další). Celkem touto pobočkou prošlo 300–400 lidí.

Břežanský AEL (oficiální německá zkratka) fungoval až do dubna 1945, kdy jej nacisté rozpustili. Potom sem byla převezena skupina tří set internovaných Francouzů, hlídaná německými policejními jednotkami – ty však 5. května 1945 tábor opustily. Nedlouho po nich odjeli do své vlasti i internovaní Francouzi. Za celou dobu existence břežanského tábora, tj. od r. 1943 do konce války, jím prošlo na 10 000 osob české národnosti.

Správu evakuovaného území vedl vládní komisař pro vysídlené obce cvičiště zbraní SS Benešov, jímž byl nejprve J. Glaser, od 1. května 1943 H. Wildner. Hlavním velitelem cvičiště byl SS-Brigadeführer a generálmajor zbraní SS Alfred Karrasch, který sídlil na zámku v Konopišti a 8. května 1945 dobrovolně přešel do amerického zajetí.²⁰

V průběhu 9.–11. května 1945 bylo území cvičiště SS na Neveklovsku osvobozeno jednotkami Rudé armády, která zajistila německé vojenské objekty na cvičišti jako válečnou kořist. Původní budovy kárného tábora SS v Prosečnici-Lešanech sovětské velitelství využilo pro účely soustředění zajatých německých vojáků jako zajateckého tábora.

Otázkou se stal návrat původního obyvatelstva. Benešovský revoluční národní výbor vydal již 8. května 1945 provolání k občanům, jímž se zatím zakazovalo stěhování na území cvičiště z bezpečnostních důvodů: na cvičišti byly ještě zbytky německých vojenských jednotek a také obrovské množství munice, které se stalo příčinou mnoha smrtelných úrazů nejen bezprostředně po válce, ale i v letech následujících. To však nezabránilo původnímu obyvatelstvu, aby se nevracelo do svých domovů. Některé oblasti ve středu cvičiště na Neveklovsku, zejména ty, které se staly tzv. Ziel-Gebiet, cílovými oblastmi, byly těžce poškozeny v důsledku cvičných střelb, takže celé vesnice zůstaly neobyvatelné. Naproti tomu vesnice, které byly sídlem školních jednotek SS, byly relativně v dobrém stavu.

Obnova předválečného stavu však byla velmi dlouhým procesem, který nedospěl – a to se dá říci až do současnosti – k úplné restituci poměrů před vysídlením, mj. i pro postoj nejvyšších vládních orgánů, které měly s tímto územím jiné úmysly. Zemský národní výbor např. navrhoval, aby půda na cvičišti zůstala v majetku státu, který by jí mohl využít např. k účelům rekreačním; a zemský národní výbor se např. snažil, aby vysídlení z Benešova místo návratu do svých domovů raději osídlovali pohraničí. Tato výzva ze září 1945 však skončila naprostým neúspěchem, z celé vystěhované oblasti se přihlásilo jen 38 malozemědělců a 59 deputátníků.²¹

Faktem zůstává, že se region vysídleného cvičiště zbraní SS, ale i dalších postižených oblastí potýká ve všech oblastech života s následky vystěhování doposud. Připomeňme poválečné svědectví Jana Opočenského, jenž o návštěvě této oblasti

¹⁹ Státní oblastní archiv, Praha, Mimořádný lidový soud (MLS) Praha, Ls 7246/46 – Willy Wollner. Následující výpovědi jsou z tohoto spisu.

²⁰ Tamtéž, s. 60.

²¹ J. Hoffmannová, *Poválečná obnova*, c. d., s. 267.

24. srpna 1945 napsal: „Pátek. Ráno vlakem a autobusem a pak pěšky do Křečovic. Kraj neveklovský s metlicí, pýrem a bodláčím na polích, s municí rozházenou téměř všude, liduprázdný, s vozy a tanky rozbitými připomíná pohled na verdunské bojiště po minulé válce. Lidé zřejmě trpí pustotou kraje, není dobytka a není dosti vůle přihnat dobytek z jiných krajů země. Okresy bojují proti přistěhovalcům, jako by byli cizí přivandrovalci. Ani na dovedený a zakoupený dobytek nepovolují dobytčí pasy. Boj všech proti všem. Benešova proti Neveklovu, Neveklova proti vzdálenějšímu okolí.“²²

Většina navrátilců se však přesto vrátila do svých původních domovů. Čekal je tam však smutný obrázek zrušení a zmaru. Na polích, která většinou nebyla obdělávána po dobu vystěhování, rostlo vysoké býlí. Největší dopadly vesnice v tzv. cílových oblastech cvičných střelb. V nich byly často místo domů jen hromady trosek nebo rozstřílené stěny. Některý dům byl poškozený méně, jiný více, téměř každý má poškozenou střechu a zdivo. A poškozené, neopravené domy neodolaly nepříznivým přírodním vlivům a někdy také nájezdům zlodějů, kteří to, co přežilo německé panování, ukradli a vyrabovali.

Pamětníci hovoří o zaplevelených plantážích jahod, kterými kdysi ohromovali své okolí: „Po těch polích, to víte, to bylo samé pejry, nic nebylo voraný. Střely a granáty, a jak tomu říkali, to leželo na těch polích poházený, na stranu nejvíc k tý Vazovnici. Mužský se báli vorat. Patron všude vysypañejch, to eště teď po polích sbíráme kusy železa vod těch pancéřovějch pěstí. Ty konce tam pořád najdeme.“²³

Pole ukrývala mnohá nebezpečí v podobě nevybuchlých granátů a min. Některé byly schované, jiné velmi dobře viditelné: „Tatínek měl bulky na vorání. Koní moc nebylo. Jak s nima voral, tak třeba už nemohli, zastavili a ten bulík začal čurat, tak se vyvalila mina. Vyvoral moc granátů, min a pancéřovějch pěstí. Tam na tom poli, jak tam bylo to cvičiště, tam vyvoral celou nůši. Ty četníci přijeli a odvezli to pryč. Vždycky to bylo zaplácený a v hroudě, měl to štěstí, že to s ním nevlítlo.“ Všechny tyto pozůstatky německého panství musely být zneškodněny pyrotechnikou.²⁴

Dlužno dodat, že výstavba vojenských cvičišť nebyla na okupovaných územích ojedinělým zjevem, komparace podmínek jejich výstavby v různých okupovaných územích však doposud zůstává bílým místem, vyplývajícími mj. i ze špatného stavu zpracování této problematiky na národních úrovních. V sousedním Polsku po jeho porážce v září 1939 vydalo vrchní velitelství wehrmachtu (OKW) na území nově vytvořeného Generálního gouvernementu rozhodnutí o vytvoření 7 vojenských cvičišť, určených pro výcvik wehrmachtu, luftwaffe a pro zbraně SS.

Pro SS-Truppenübungsplatz Böhmen tvořil v Polsku analogii SS-Truppenübungsplatz Heidelager s velitelstvím v Pustkówe, ležícím severovýchodně od města Dębica na jihu Polska, jenž sloužil pro výcvik Waffen-SS a divize SS-Totenkopf, stejně jako policejních oddílů Schutzmannschaft (Schuma). Pustkówe

a jeho okolí byly převzaty SS již 1. srpna 1940, ale právní rámec cvičiště nebyl ještě dlouho stanoven. Teprve 25. srpna 1943 se objevuje dokument, hovořící o vzniku SS-Truppenübungsplatz Heidelager.²⁵

Vysídlování obcí v této oblasti, jež započalo v polovině roku 1940, zřejmě neprobíhalo tak organizovaně jako v protektorátu. Domy vysídlených byly postupně zničeny nebo zčásti rozebrány, přeneseny a soustředěny do některých obcí, jako byla např. Wola Ocicka či Wola Domatkowska. Část vysídlených tak stejně jako v případě Benešovska byla využita k nájemním pracím na území cvičiště. Stejně jako na Benešovsku, kde vznikaly pro materiální, zejména potravinové zabezpečení cvičících jednotek tzv. SS-Hofy, i v případě Heidelageru byla založena velká rolnická hospodářství, tzv. Liegenschafty. Pro práci na těchto hospodářstvích se využívalo – opět analogicky protektorátu – nucené práce vězňů z táborů, které byly na území cvičiště Heidelager vybudovány – židovský tábor, tábor sovětských válečných zajatců, tábor nucených prací určený pro Poláky (Polenzwangsarbeitslager). V průběhu existence cvičiště zde mělo zahynout na 15 000 vězňů (7 500 Židů, 5 000 Rusů a 2 500 Poláků).²⁶

Průběh výcviku se v obou cvičištích samozřejmě nelišil, trochu výjimkou byla návštěva Heidelageru ze strany říšského vůdce SS Heinricha Himmlera, který 28. září 1943 přijel osobně zkontrolovat postup budování cvičiště a také postup nově budovaného estonského legionu SS a dalších neněmeckých jednotek SS.²⁷

Osvobození cvičiště Heidelager přišlo 20. srpna 1944, kdy sovětské jednotky, disponující znalostí německých obranných opatření od místního uskupení největší polské odbojové organizace Armia Krajowa, po dvou dnech prolomily německou obranu v této oblasti a osvobodily Pustkówe a celou oblast cvičiště. Osvobozené vězeňské tábory sloužily – opět analogicky jako v případě Benešovska – k soustředění německých válečných zajatců, kteří odtud byli odváženi do Sovětského svazu.

Vzájemné česko-polské srovnání tak ukazuje, že metody a cíle německé germanizační politiky se v případě obou slovan-ských zemí nelišily, stejně jako prostředky, kterých při germanizaci nacisté užívali.

Předneseno v Senátu Parlamentu České republiky

15. března 2012

²² *Válečné deníky Jana Opočenského*, ed. Jana Čechurová, Jan Kuklík, Jaroslav Čechura, Jan Němeček, Praha, Karolinum 2001, s. 432.

²³ Jaromír Jech, *Neveklovsko vypravuje*, in: Národní archiv, Praha, práce ze soutěže ČSBS, č. 3476, rukopis, nestránkované.

²⁴ *Kronika spojených obcí Ležany a Břežany*, retrospektivní záznam z roku 1979, s. 194.

²⁵ Viz <http://pustkowi.republika.pl/historia.html>. Název tohoto cvičiště prošel vývojem od „Ostpolen“ přes „Pustkówe“ a „Heidelager“ až po „Dębica“.

²⁶ Stanisław Zabierowski, *Pustkówe, hitlerowskie obozy wyniszczania w służbie poligonu SS*, Rzeszów 1981.

²⁷ Edward Prus, *SS-Galizen. Patriotci cz zbrodniarze?*, Wrocław 2008; Rolf Michaelis, *Estończycy w Waffen SS*, Warszawa 2010.

OKUPACE ČESKÝCH ZEMÍ A VOJENSKÉ ASPEKTY 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Synonymem boje v protinacistické koalici byla po celé trvání konfliktu snaha odstranit vše, co způsobil Mnichov a po něm následující děje.

AUTOR: PHDR. KAREL STRAKA, PH.D.

Téma okupace českých zemí a vojenských aspektů 2. světové války je nesmírně obsáhlé. V krátkém konferenčním příspěvku je možné dotknout se hlavních událostí jen letmo. Zvolil jsem proto poněkud odlišný přístup a při přípravě tohoto textu jsem se zaměřil na datum 15. března 1939.¹ Hovořil-li se o něm, pohled na dějiny zpravidla směřuje po proudu času, v němž se vyvíjelo šestileté znesvěcení československé státnosti. Pokusme se ovšem nahlížet na tento temný den poněkud jinak. Náhoda či snad podmíněný vývoj událostí vedly k tomu, že den okupace českých zemí je v toku dějin zakotven zvláštním způsobem. Od Mnichova uplynulo do uvedeného data šest měsíců. Stejně dlouhý časový úsek pak trval do rozpoutání nového světového válečného konfliktu. Tato zvláštní časová pozice dovoluje obousměrný pohled, a to jak ve smyslu historické retrospektivy, tak i směrem vpřed po časové ose.

Dovolují si proto začít nejprve zpětným pohledem. Ten má v případě československé účasti ve 2. světové válce zvláštní důležitost. Synonymem boje v protinacistické koalici byla po celé trvání konfliktu snaha odstranit vše, co způsobil Mnichov a po něm následující děje. Čs. odboj měl ve srovnání s reprezentací jiných obětí nacistické agrese mnohem složitější a těžší postavení především v politicko-diplomatickém smyslu. Pozici na mezinárodní scéně komplikovala vedle toho skutečnost, že republika do války nevstoupila bojem v takovém rozsahu jako mnoho jiných států. V jejich případě se obecně nepochybovalo o legitimitě vlád.

Pokusím se nejprve rekapitulovat podstatné důvody, proč měl československý odpor proti nacistům mimořádně těžké východní podmínky. Úzce s tím souvisí otázka připravenosti státu

¹ Informační bázi tohoto příspěvku tvoří relevantní odborná literatura, edice pramenů a archivní dokumentace uložená na území České republiky. Přitom je ovšem využít i též původní dokumentace, kterou spravuje Service historique de la Défense (SHD) ve Vincennes (Paříž), resp. jí podřízený Département de l'armée de Terre (DAT). Tyto podstatné zdroje česká historiografie, až na nepatrné výjimky, dosud odpovídajícím způsobem nevyužila, přestože obsahují zásadní doklady o vojensko-politických vztazích Československa a Francie v meziválečném období i v letech 2. světové války. Zásadní význam mají i pro celý kontext tehdejšího vývoje. Využití pramenů tvoří součást série (fondu) 7 N Etat-major de l'armée de Terre et attachés militaires 1920-1940.

Německo 1936

a společnosti na válku. Oprávněně se lze ptát, zda vedení československého státu již v dobách před Mnichovem objektivně správně vyhodnotilo rizika mezinárodní situace pro bezpečnost republiky. Příznačný je přitom faktor informací a jejich výkladů. Blíže se zaměřím na zpravodajství vojenského charakteru. V první polovině 30. let mezinárodní dění zaznamenalo pokles vůle zachovat kolektivní bezpečnost. Ve stejném období Hlavní štáb čs. branné moci označil Německo za potenciálně nejrizikovější mocnost, která může v budoucnu ohrozit bezpečnost státu.² Vojenské zpravodajství odhalilo již v roce 1932 komplexní plán organizačního růstu a výzbrojní program

německého Reichswehru. Na základě agenturně opatřených dokladů bylo zřejmé, že se s realizací počítá v období od dubna 1933 do března 1938. Podle možností se počítalo i s podstatným urychlením. Po mobilizaci mělo Německo disponovat půlmiliónovou armádou s 21 divizemi.³ Podotýkám, že uvedené plány pocházejí z období před uchopením moci nacisty. Revizionisticky zaměřená německá zahraniční politika pro ně ale na mezinárodním fóru již tehdy vytvářela příznivé podmínky. Z toho pak vydatně těžili nacisté. Armádnímu programu dodali na dynamice a vytvářeli všestranné předpoklady pro jeho rozšíření a urychlené splnění.⁴

² Relevantní prameny dokazují, že k zásadní změně těžiště čs. defenzivy došlo v roce 1934. Do té doby kladl Hlavní štáb strategickou iniciativu do východních oblastí státu, proti Maďarsku. Přelomový význam pro hodnocení sousedních států z hlediska jejich potenciální nebezpečnosti měly čs.-francouzské mezinárodní porady z 11.–12. 7. 1934 v Paříži. Svědčí o tom SHD/DAT, 7 N 344 6, dossier (d.) 2, Conference tenue le 11 et 12 juillet entre le général Krejčí, Chef d'État-Major de l'Armée tchécoslovaque et le général Gamelin, Chef d'État-Major de l'Armée française. O Německu, jako o hlavní mocnosti zpravodajského zájmu, hovoří spis 2. oddělení Hlavního štábu č. j. 1707 Taj. – hl. št./2. odděl. 1934 z listopadu 1934. Tento koncepční dokument se týkal reorganizace výzvědného zpravodajství. Zde šlo o konkrétní aplikaci závěrů přijatých na již zmíněných pařížských poradách. Viz VÚA-VHA, Fondy militární bývalého Státního ústavu Ministerstva vnitra (FMBSÚMV), sbírka č. 37, sign. 37-153-59.

³ SHD/DAT, 7 N 2682, d. 2, dochovaný exemplář českého znění rozsáhlého analytického materiálu, jenž byl zpracován pod č. j. 903 Taj. – hl. št./2. odděl. 1934 z 15. 10. 1934 – Výzbrojní program německé armády (rozbor dokumentu).

⁴ Wilhelm DEIST – Manfred MESSERSCHMIDT – Hans-Erich VOLKMANN – Wolfgang WETTE, *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, 1 – Ursachen und Voraussetzungen der deutschen Kriegspolitik*. Stuttgart 1979, s. 371–532.

ČSR, mobilizace 1938

Do Mnichova se soubor strategicky významných poznatků o nacistické hrozbě z násobil do rozsáhlé informační soustavy. Šlo o výsledek minuciózní a kritické analýzy velkého množství informací a indicií ponejvíce z agenturních zdrojů. Vypovídaly o sílení německých branných sil. Z něho se usuzovalo na agresivní

záměry Hitlerova režimu. Zpravodajské oddělení čs. Hlavního štábu soudilo na základě kvalifikovaných odhadů z května 1938, že mírový vojenský potenciál nacistického Německa dosáhne na podzim téhož roku 1 070 000 mužů.⁵ To znamená, že se početní stav wehrmachtu před mobilizací téměř rovnal síle čs. branné moci po mobilizaci.⁶ Z toho vyplývá, že zatímco německá branná moc mohla povoláním záloh ještě zesílit, mobilizační potenciál Československé republiky se fakticky vyčerpal.

Čs. Hlavní štáb soudil v letech 1937–1938, že se nacisté neodhodlají rozpoutat válku dříve než v letech 1940–1941.⁷ Tomuto předpokladu se přizpůsobovala finalizace všech modernizačních a výzbrojních plánů čs. branné moci; realizovat se měly do roku 1942.⁸ Vysoce riskantní a zkratový způsob rozhodování německého kancléře ovšem znesnadňoval odhad skutečných záměrů nacistů vůči Československu. Proto se připouštělo, že krize může nastat i dříve a že se nacisté mohou pokusit hrát o vše za každou cenu, dokonce i za cenu balancování na subtilním pomezí mezi mírem a válkou.⁹ V přetěžkém čase mnichovského rozhodování nacistům takový způsob politiky a kalkulace vyšel. Jejich předpoklad o nečinnosti mocností se opakovaně potvrdil v době napětí kolem obnovy branné povinnosti v březnu 1935, po zrušení demilitarizovaného pásma v Porýní za rok poté i v době anšlusu Rakouska o dvě léta později. Na konci září 1938 nacisté dokázali hrozbami silou, manipulativní hrou s fakty a klamáním mezinárodního veřejného mínění přimět západní demokracie k zanechání Československa v mezinárodně-politické izolaci a bez možnosti spojenecké pomoci v případě napadení.¹⁰ Tím selhal fundamentální předpoklad účinného odporu vojenskými prostředky, jenž podmiňoval vše ostatní.¹¹ Podstatné ovšem je, že na již zmíněnou otázku, zda se rizikový vývoj dařilo před Mnichovem předjímat, je nutné odpovědět kladně. Zvláště vojenský zpravodajský systém přes všechna úskalí a překážky opatřil pro nejvyšší státní exekutivu dostatečně hodnotný podklad pro rozhodování o bezpečnostních rizicích.¹² Díky tomu se začala již velmi brzy rozvíjet celá soustava podstatných kroků pro obranu státu.¹³ Čs. zpravodajský systém před Mnichovem nepronikl k nejvíce utajovaným skutečnostem nacistické říše,

⁵ SHD/DAT, 7 N 2682, d. 6, Liaison à Prague du 17 au 21 Mai 1938.

⁶ Početní stav čs. branné moci v době vrcholící mobilizace činil 1 075 000 mužů. Tento údaj vychází z VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 38-1/4, č. j. 7995 Taj. – hl. št./1. odděl. 1938 – Předvídaná nová organizace a početní stav čs. branné moci. V odborné literatuře se údaj je různý. Zde zmíněný počet náleží k nižším z nich.

⁷ SHD/DAT, 7 N 3103, Compte-rendu du Lt Colonel Gauché sur la liaison effectuée à Prague auprès du 2o Bureau tchécoslovaque entre le 9 et le 12 novembre 1937 (le 16 novembre 1937).

⁸ Srov. zejména VÚA-VHA, f. MNO – hl. št./1. odděl., sign. 44-9/1-44, č. j. 3763 Taj. – hl. št./1. odděl. 1938 – Výzbrojní program 1939–1942.

⁹ V tomto smyslu kupříkladu nabádal 2. oddělení čs. Hlavního štábu v přehledu zpráv z 21. 6. 1938 vojenský zpravodajský aparát. Srov. VÚA-VHA, f. VS I, k. 124, Zprávy došlé od 20. 6. do 30. 6. 1938, č. j. 2765/38 dův. zprav. – Zpravodajská situace ku dni 21. 6. 1938.

¹⁰ K metodám a cílům zahraniční politiky nacistického Německa v období vrcholícího rozpadu kolektivní bezpečnosti a zvláště pak od přechodu revizionismu k vnější agresivní viz zejména Gerhard LUDWIG WEINBERG, *The Foreign Policy of Hitler's Germany. Starting World War II 1937–1939*. New Jersey 1994.

¹¹ Ztráta faktoru spojenecké pomoci však neznamenal okamžitou rezignaci na branný odpor, i když vyhlídky nemohly být z řady důvodů nadějně. Potvrzují to nejněvnější poznatky. Pplk. gšt. Václav Kalina, vojenský atašé při čs. vyslanectví v Paříži, předal 22. 9. 1938 Generálnímu štábu francouzské armády zprávu tohoto znění: „Československá republika se rozhodla bránit se zcela sama proti jakémukoli útoku.“ Ve značném pohnutí pak dodal, že armáda a lid jsou rozhodnuti se bit až do smrti. Podotkl ještě, že vše nasvědčuje německému záměru neohlížet se na národnostní hranici mezi regiony s více než 50 % německého obyvatelstva a zbytkem území (britsko-francouzský plán z 19. 9. 1938, s nímž čs. vláda vyslovila souhlas 21. 9. 1938) a postupovat na Prahu. SHD/DAT, 7 N 3106, d. Fin de la Tchécoslovaquie 1938–1939, Compte-rendu (le 22 septembre 1938).

¹² VÚA-VHA, FMBSÚMV, sbírka č. 20, sign. 20-29-44, spis č. j. 13214 Taj. Hl. št./2. odděl. z 16. 11. 1938 – přehled výsledků výzvědného a obranného zpravodajství čs. branné moci z let 1933–1938.

¹³ Jako první významný krok čs. nejvyšší exekutivy lze jmenovat soustavu iniciativ z let 1932–1933, jež vedly k ustavení Nejvyšší rady obrany státu (NROS). Na jejím vzniku se vláda usnesla 6. října 1933. Podněty k tomu rozhodnutí pocházejí již z podzimu předcházejícího roku. Bezprostředně reagovaly na krizi mezinárodní odzbrojovací konference v Ženevě. Způsobila ji neústupnost německé diplomacie v otázce rovnoprávnosti ve zbrojení. K procesu vzniku NROS a jeho širším souvislostem blíže Karel STRAKA, *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1922–1939*. Praha 2007, s. 22–27.

k nimž náležely především nejdůležitější plánovací dokumenty strategického charakteru. Přesto dokázal na základě mnoha důležitých dílčích faktů soustavně sledovat vývoj branných sil. V létě 1938 s obdivuhodnou přesností prognózoval scénář pohraničního puče sudetoněmeckých radikálů.¹⁴

Mnichovem nacisté eliminovali Československo jako vojensko-strategického činitele. Míra následně mocenské závislosti na Německu fatálně postihla armádu. Politicko-diplomatický tlak z Berlína vedl k tomu, že č.-s. Hlavní štáb byl nucen na počátku roku 1939 připravit plán redukce mírového početního stavu na 50 000 mužů, tj. na pouhou třetinu počtu stanoveného branným zákonem. Počet mírových divízií měl poklesnout z předmnichovských sedmnácti na devět a rychlých divízií ze čtyř na dvě.¹⁵ Možnosti vlivu nacistů začínaly mít takový dosah, že z jejich popudu se začal na č.-s. Ministerstvu národní obrany v únoru roku 1939 připravovat seznam sto osmnácti generálů a důstojníků. Ti měli nejen opustit své funkce, ale z armády odejít zcela.¹⁶ Známy pomnichovský prodej nadbytečného vojenského materiálu do Německa, především dělostřeleckých zbraní, byl vrcholem nacisty vynucených kontaktů ve vojensko-technické oblasti.¹⁷ Dříve nemyslitelné se stávalo realitou. Na přelomu února a března téhož roku č.-s. vojenská správa vydala souhlas s tím, že se odborníci německé Luftwaffe mohou seznámit s dříve přísně utajovaným vývojem letounů pro čs. armádu. Ještě před okupací k tomu skutečně došlo.¹⁸ Vedle toho se z německého popudu podnikaly četné další kroky k faktické kontrole Berlína nad č.-s. vojenským potenciálem a k minimalizaci vojenských kontaktů s jinými státy.¹⁹

V pomnichovské realitě se podle oficiální linie předpokládalo, že se nacisté zaměří spíše na Polsko.²⁰ Vojenské zpravodajství dostalo již brzy po Mnichovu zákaz výzvědné aktivity proti Německu. V organizačně upravené formě v ní přesto skrytě pokračovalo dál.²¹ Od konce roku 1938 získávalo indicie o přípravách nacistů na novou rozhodující akci. Pražská vláda ale nepředpokládala, že by se k ní Hitler odhodlal. Průkazné informace o hrozící okupaci byly zjištěny krátce před jejím počátkem. Do příchodu okupantů pak nebylo již možné připravit potřebné

širší organizační, materiální a jiné předpoklady pro odboj doma i za hranicemi.²²

Českoslovenští vlastenci vstoupili do zápasu s německými okupanty bezprostředně po rozbití republiky. Bylo nasnadě, že k významnější účasti v očekávané válce může v nových podmínkách dojít pouze v zahraničí. Potenciál domácí rezistence byl značný. Z objektivních příčin musela ale prozatím hledat jiné formy boje, než byl přímý ozbrojený střet, pro který postrádala prostředky. Jádra politického a zčásti i vojenského vedení zahraniční akce se formovala zprvu ve Spojených státech amerických, ve Velké Británii a v Polsku.²³ Z perspektivy budování národní vojenské síly měla na počátku největší význam Francie. Kromě specifického případu Sovětského svazu měla tato mocnost jako

¹⁴ V tomto ohledu vojenský systém vydatně sdílel zpravodajskou materiál s orgány Ministerstva vnitra, jak o tom svědčí VUA-VHA, f. VS I, k. 125, zde především složky došlých zpráv z období srpen-září roku 1938.

¹⁵ SHD/DAT, 7 N 3097, Organisation de l'Armée et Budget de la Défense Nationale (le 22 Février 1939).

¹⁶ SHD/DAT, 7 N 3097, Renseignements divers (le 22 Février 1939).

¹⁷ K problematice pomnichovského prodeje č.-s. zbrojního materiálu do Německa dosud nejpodrobněji Jaroslav ROKOSKÝ, Praha 2011, s. 677–679, 743–750.

¹⁸ SHD/DAT, 7 N 3097, Synthèse No 30/AM, du 1 Mars 1939 (Lettre No 28/AM, du 1 Mars 1939).

¹⁹ Zvětšující se vynucený odklon od tradičních spojeneckých a spřátelených zemí lze dokumentovat na plánu pobytu příslušníků č.-s. branné moci ve školách a kurzech dílčích armád. Rozpočet MNO připravený na rok 1939 si vynutil jeho redukci. Přitom se ovšem uvádělo, že objeví-li se v novém plánu návrh na stáž v německé, italské či polské armádě, nebude proti tomu námitek a prostředky na ně uvolněny budou. Viz VUA-VHA, f. MNO – hl. št./I, odděl., sign. 46-6/1, č. j. 2029 Dův. – hl. št./I, odděl. 1939, obsahující přípis č. j. 5490 Dův. – hl. št./3, odděl. 1939 z 9. 2. 1939 – Školy a kurzy v zřídě v r. 1939 – změna návrhu.

²⁰ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha 2004, s. 242–243.

²¹ Z šetření, která se uskutečnila po 2. světové válce, vyplynulo, že z ákaz zpravodajské činnosti proti Německu vzešel z Ministerstva zahraničních věcí, v jehož čele stál od 4. 10. 1938 JUDr. František Chvalkovský, NA, f. Národní soud (NS), k. 74, výslech svědka arm. gen. v. v. Ludvíka Krejčího z 20. 8. 1946; výslech svědka div. gen. v. v. Bohumila Fialy z 20. 8. 1946; výslech svědka brig. gen. Františka Moravce z 20. 8. 1946. NA, f. NS, k. 76, výslech svědka brig. gen. Josefa Bartíka ze 6. 3. 1947. NA, f. NS, k. 77, Protokol o pokračování hlavního líčení dne 13. 2. 1947, výpověď svědka div. gen. v. v. B. Fialy. NA, f. NS, k. 77, Protokol o pokračování hlavního líčení dne 22. 3. 1947, výpověď svědka brig. gen. J. Bartíka.

²² K okolnostem rozpadu pomnichovského Česko-Slovenska a okupace českých zemí podrobněji GEBHART – J. KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939*, s. 224–250 a nověji J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran a jeho doba*, s. 339–445.

²³ Složitost a souvislosti formování čs. protinacistického odboje v domácí a zahraniční dimenzi nejnověji shrnují J. GEBHART – J. KUKLÍK, *Velké dějiny zemí Koruny české*, Svazek XV.a. Praha – Litomyšl 2006, s. 155–477.

jediná v Evropě dostatečný vojenský potenciál, který se mohl postavit na odpor německé agresi.²⁴ Porozumění mezi politickými představiteli čs. odboje v exilu a reprezentanty francouzské vlády zatěžovala reminiscence na dobu Mnichova. Pozoruhodné ale je, že vztahy mezi vojenskými činiteli se jí zbavovaly snáze. Francouzský vojenský atašé v Praze, jenž po Mnichovu nahradil proslulou Francouzskou vojenskou misí²⁵, dostával od poloviny února roku 1939, tedy ještě před okupací, denně až pět osobních návštěv či písemných podání, jejichž prostřednictvím důstojníci č.-s. armády projevovali zájem o službu ve francouzské armádě, a to jak v Evropě, tak i mimo ni.²⁶ Z doby po zřízení Protektorátu Čechy a Morava lze kupříkladu doložit, že domácí odboj považoval Francii za přirozený cíl příslušníků likvidované č.-s. armády, kteří dříve sloužili u technických zbraní, tedy zejména letců. Za tím účelem se již na domácí půdě promýšlely první organizační plány, jak v zahraničí uplatnit personál s kvalitním mírovým výcvikem a zkušenostmi. V souvislosti s tím se rozvíjely kontakty, jež vedly z domova až do Generálního štábu francouzského Ministerstva letectví.²⁷ Stejně krystalizovaly představy o zahraniční armádě jako celku. Plk. gšt. Václav Kalina, vojenský atašé při čs. vyslanectví v Paříži, oznámil již 27. března 1939 Generálnímu štábu, že zastupitelský úřad počítá pro případ války se zorganizováním tří čs. pluků.²⁸ Zájmů čs. odboje se týkala i zvláštní konference na francouzském Ministerstvu zahraničí. Konala se 9. dubna. Na široce zastoupeném jednání zde zazněla nabídka čs. vyslanec dr. Štefana Osuského, jenž předpokládal, že na území Francie lze perspektivně shromáždit až 30 000 mužů a využít je pro vojenské účely. Je dostatečně známo, že francouzská legislativa umožňovala před vypuknutím války službu cizích státních příslušníků pouze v Cizinecké legii. Na již zmíněném jednání ovšem náčelník Generálního štábu francouzské armády generál Maurice Gamelin oznámil, že se podnikají takové kroky, aby paralelně s Cizineckou legií mohly vzniknout národní vojenské jednotky, tedy jakási doplňková legie.²⁹

Je třeba zvláště zvýraznit, že čs. odboj v exilu dosáhl zásadního úspěchu již sedm měsíců po rozbití Česko-Slovenska. Edouard Daladier, předseda francouzské vlády, a vyslanec dr. Š. Osuský podepsali 2. října 1939 tzv. Dohodu o obnově čs. armády ve Francii. Z politického hlediska měla armáda podléhat prozatímní čs. vládě. Tu se sice do pádu Francie nepodařilo kvůli nepříznivým obecně politickým podmínkám prosadit a uznat. Ustavení čs. armády ale znamenalo pro exil velký krok kupředu.³⁰ Čs. armáda v zahraničí na základě uvedené dohody reprezentovala první zásadní vyjádření nepřerušené právní kontinuity čs. státnosti, byť území republiky ovládalo nejen Německo, ale i Maďarsko a do vypuknutí války také Polsko. Čs. armáda nevznikala na dobrovolnickém základě, ale po právní stránce přímo navazovala na čs. brannou moc a právní normy, jež upravovaly její existenci. Šlo o vykročení směrem k plnému mezinárodnímu uznání čs. státního zřízení v exilu. Tento cíl se postupně naplnil v následujících válečných letech.³¹

PhDr. KAREL STRAKA, Ph.D.

Vojenský historický ústav Praha, Historicko-dokumentární odbor
Vojenský historický ústav je tvořen třemi specializovanými odbory: muzejním odborem s několika odděleními (sbírkových fondů, správy muzejních sbírek, restaurátorským oddělením a oddělením komunikace s veřejností), historicko-dokumentárním odborem, pod nějž spadá i oddělení vzdělávání a vojenské historické knihovny a dále provozně-ekonomický odbor. Vědeckovýzkumná činnost je zaměřena především na problematiku I., II. a III. odboje a zpracovávání personálií předních vojenských osobností. Dlouhodobě je zkoumáno české a československé vojenství, zejména 20. století.

²⁴ V okamžiku napadení Belgie, Nizozemska, Lucemburska a Francie měla francouzská armáda 92 divízií. Z toho bylo 73 polních, 3 lehké mechanizované, 3 obrněné a 13 pevnostních. Sjednotkami ostatních spojeneckých armád v západní Evropě šlo o 136 divízií. Německo nasadilo 135 divízií, z toho 10 pancéřových. Blíže a dalších vojenskostategických vztazích např. Julian JACKSON, *The Fall of France: The Nazi Invasion of 1940*. Oxford 2004, s. 33–37.

²⁵ Francouzská vojenská mise (FVM) v Československu byla odvolána k 1. 1. 1939. Na tomto datu se usnesla vláda ČSR 23. 12. 1938 po předchozí dohodě mezi č.-s. a francouzským ministerstvem zahraničních věcí. Zánik mise se řešil delikátním způsobem, a to bez vypovězení příslušné smlouvy z 20. 1. 1919 (Contrat relatif à l'envoi d'une Mission militaire française en Bohême). Text tohoto dokumentu, na jehož základě FVM působil v letech 1919–1939, je přístupný v publikované podobě v edici *Mission militaire française auprès de la République tchécoslovaque 1919–1939* (ed. Radko Břach – Frédéric Guelton). Série I, Volume 1, s. 14–20, 72–78. Text vládního usnesení o ukončení činnosti FVM viz VUA-VHA, f. MNO – presidium, k. 13 024, sign. 44-2/2-6, č. j. 21 729 Dův. pres. předn. 1939, obsahující usnesení Předsednictva ministerské rady č. 32218/38 z 27. 12. 1938 – Francouzská vojenská mise odvolání a další relevantní dokumentace.

²⁶ SHD/DAT, 7 N 3097, Service techniques d'officiers dans l'Armée française (le 22 Mars 1939).

²⁷ Autentické svědectví o tom poskytuje obsáhlý dopis plk. let. Viléma Stanovského z 10. 5. 1939. Adresoval jej bývalému náčelníkovi Francouzské vojenské mise v Československu arm. gen. L. E. Faucherovi. SHD/DAT, Fonds Faucher 1 K 288.

²⁸ SHD/DAT, 7 N 3106, d. Fin de la Tchécoslovaquie 1938–1939, Visite du Col. Kalina (27/3/39).

²⁹ SHD/DAT, 7 N 3106, d. Fin de la Tchécoslovaquie 1938–1939, Procès-verbal des décisions prises au cours de la conférence tenue au Ministère de la guerre le 9 Avril 1939.

³⁰ Vývoj, jenž vedl k podpisu dohody z 2. 10. 1939, nejnověji a podrobně rekonstruoval Jan KUKLÍK, *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1948*. Praha 1996, s. 7–44. Text citovaného dokumentu byl v původním francouzském znění publikován v edici *Dokumenty československé zahraniční politiky, Svazek B/1 – Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940* (ed. Jan Němeček – Jan Kuklík – Helena Nováčková – Ivan Št. oviček). Praha 2002, dok. č. 110, s. 241B245. K vlastnímu procesu formování čs. pozemních jednotek ve Francii viz nejnověji Gustav SVOBODA (ed. Tomáš Ják), *1. Československá divize ve Francii (1939–1940)*, Praha 2010. K činnosti čs. příslušníků francouzského letectva dosud nejpodrobněji Jiří RAJLICH, *Na nebi sladké Francie. Válečný deník československých letců ve službách francouzského letectva 1939–1945*. Praha 2008. Zmínovaná dohoda ale nebyla prvním a jediným úspěchem čs. odbojových činitelů v jednáních se subjekty cizích zemí, která se týkala čs. vojenských jednotek v zahraničí. Již 3. 9. 1939 získal arm. gen. Lev Prchala souhlas Generálního štábu polské armády s ustavením tzv. československé legie. Z politicko-diplomatických důvodů Polska měla vzniknout neproděně, ale až po vypuknutí války s Německem. Šlo v zásadě o shodný princip, na němž se připravovala obnova čs. armády ve Francii. Podrobněji KUKLÍK – J. NĚMEČEK, *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešská opozice v Londýně 1939–1945*. Praha 2004, s. 52–77. K čs.-polským vztahům ve vojenské oblasti viz dosud nejpodrobněji Jiří FRIEDL, *Na jedné frontě. Vztahy československé a polské armády (Polskie Siły Zbrojne) za druhé světové války*. Praha 2005.

³¹ Otázkou o problematice dosud nejzávažněji Jan KUKLÍK, *Londýnský odboj a obnova Československého státu 1938–1945*. Praha 1998.

ŽIDOVSKÁ OTÁZKA

Záznam přednášky JUDr. Tomáše Krause přednesené 15. března 2012 v Senátu Parlamentu České republiky k pamětníkům vystěhování Neveklovska a Sedlčanska.

TEXT: JUDR. TOMÁŠ KRAUS, PŘEDSEDA FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V ČR

Dokumenty, které jsou k dispozici, svědčí o tom, že tzv. konečné řešení židovské otázky bylo pouze předobrazem konečného řešení české otázky. A jak by asi konečné řešení mohlo vypadat, tak jedním z těch kamínků v oné mozaice je právě předobraz toho, co se dělo na Neveklovsku a Sedlčansku. Toto by bylo v dlouhodobější perspektivě konečné řešení české otázky.

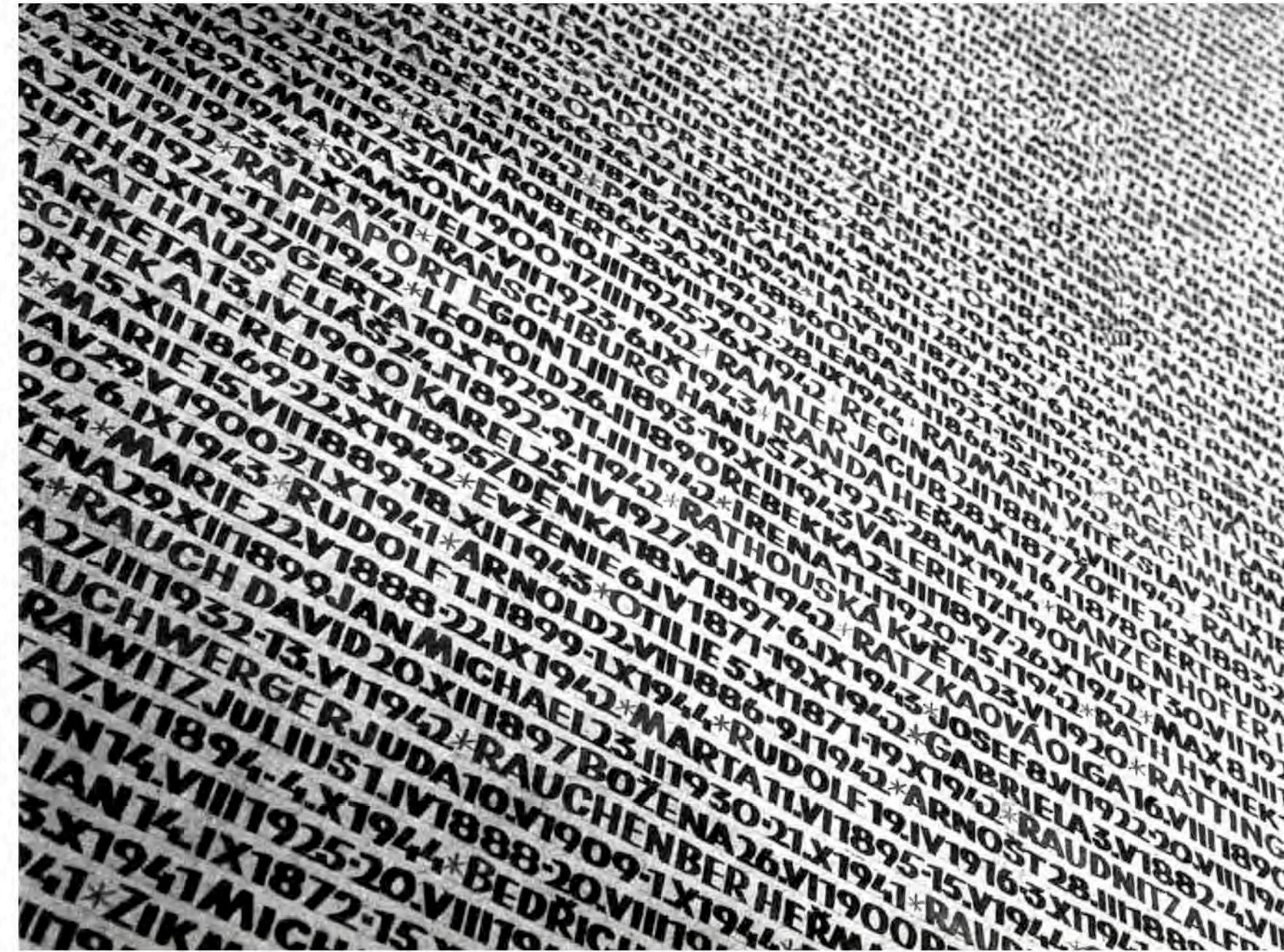
Židé samozřejmě na území Čech a Moravy žili staletí. Dokonce jsou indicie, že toto osídlení zde bylo ještě v předslavanských dobách, ještě v dobách římských, kdy toto území bylo kolonizováno. Nicméně já bych se chtěl podívat pouze na bezprostřední situaci, která předcházela vysídlení, a dovoluji si říci, že v Čechách a na Moravě v roce rozhodném – tedy v roce 1938–39 – žilo přibližně 120 000 Židů.

Pokud jste se dostali někdy do naší Pinkasovy synagogy, na pražském Josefově, to je jedinečný památník světového významu, památník zavražděným Židům tak zvaném Protektorátu Čech a Moravy. Našli byste zde 80 000 jmen. To znamená každý člověk, který zahynul, má své jméno a je to často jeho jediný pomník, protože mnohdy tito lidé nemají ani žádný hrob a není v mnoha případech zcela jasné, jak zahynuli.

Pokud se týče území, o kterém dnes hovoříme, nemáme přesnou statistiku, ale zhruba zde žilo 7 000 Židů – v malých vesničkách, městečkách. Připomenu pouze dva regiony. Jednak se zaměřím na Benešov, kde víme, že židovské osídlení na Benešovsku se datuje někdy od 16. století, židovská obec byla zde doložena v roce 1750, žilo zde 35 osob, až postupně v roce 1930 zhruba 250 lidí. Zdejší rabín pan Königsberg byl autorem české učebnice židovského náboženství, to je také velice důležité zmínit. Někdy koncem 19. století, začátkem 20. století, během postupné emancipace židovské komunity to nebyl proces zcela jednoduchý a velice často ze strany české bylo Židům vytýkáno, že mluví německy, ale co se týče regionu středních Čech, tam to v podstatě nikdy takto nebylo, tam židovská komunita mluvila v drtivé většině česky. A tady máme dokonce pana rabína Königsberga, který napsal přímo českou učebnici.

Synagoga z roku 1845 byla pak využívána jakožto sbor Československé církve husitské, ale bohužel v roce 1976 byla zbořena. Na dnešním místě té synagogy je obchodní dům Hvězda.

V okolí je samozřejmě několik míst, které připomínají židovskou komunitu, ať už je to Bystřice, Zahrádka, Maršovice a samozřejmě také Neveklov, o kterém jsme mluvili, a my předpokládáme společně s panem senátorem Šebkem, že tato synagoga

Na vystoupení JUDr. Tomáše Krause navázala v rámci setkání pamětníků v Senátu Parlamentu ČR ukázka z dokumentárního filmu Devět životů o spisovateli Arnoštu Lustigovi.

Autentický záznam vyprávění Arnošta Lustiga:
Byla to většinou židovská, historická zkušenost, ale byla to zkušenost takového druhu, která se týká všech lidí. Je to univerzální zkušenost, protože co se stalo jednou Židům, se může stát po druhý katolíkům. Po třetí evangelíkům, po čtvrtý Američanům, po pátý Němcům.

Takže si myslím, že je o tom důležitý mluvit. Ne proto, abychom ty lidi litovali, protože to jim nepomůže. Těch 6.000.000 mrtvých Židů a 6.000.000 mrtvých „nežidů“ už nikdo nevzkřísí. Ale pro nás a pro naše děti je důležitý o tom vědět, protože to posílá.

Kdyby k mým dětem někdo přišel a řekl: „Sbalte si své ranečky a nastoupíte na nádraží v Holešovicích,“ tak moje děti řeknou: „Ne, my si nic nesbalíme a my nenastoupíme, protože náš tatínek nám řekl, kam bychom jeli a my tam nepojedem.“ Čili takto sdělená zkušenost je v mých očích velice důležitá, protože dělá lidi silný. Posiluje lidi, jsou silnější o to, co vědí. Vědět, poznání je síla.

bude využita nejenom pro židovskou komunitu, to asi už by nebylo ani možné, ale že bude sloužit stejně jako v mnoha podobných případech v Čechách a na Moravě regionálními potřebám. Že zde vznikne muzeum, a budou se zde konat kulturní akce, řekněme vzdělávací, to bychom také velmi rádi podpořili.

Židovské osídlení samozřejmě bylo také v Netvořicích, v Týnci nad Sázavou a zmíním zde Václavice, o kterých také byla řeč. Je to rodiště významného českého rabína, pana doktora Richarda Födera. Pan Richard Föder byl sám jeden z těch, kteří přežili holocaust, a po roce 45 se ujal velice nelehkého úkolu znovuoobnovení zbytku židovské komunity – lidí, kteří přežili koncentrační tábory nebo se vraceli z emigrace. Pan doktor Föder potom byl ve funkci vrchního českého rabína zemského pro Čechy a Moravu a byla to velice významná figura, dodnes je velmi vzpomínán a byla to velice významná také náboženská autorita.

Zaměřím se teď na Sedlčansko, tam je asi nejvýznamnějším židovským sídelním místem Kosova Hora, židovská čtvrť v severozápadní části při ulici vedoucí do Červeného Hrádku, byla vystavěna pravděpodobně už také v 17. století, mohli bychom zde mluvit přímo o této části jakožto o ghettu. Bylo tvořeno asi třiceti domy a v jejich středu je malé náměstíčko, zřejmě někteří z vás to velmi dobře znáte, se školou a se synagogou. Většina domů právě z tohoto ghetta je dochována právě v takovém urbanistickém celku. Synagoga byla postavena v roce 1740, jakožto náhrada za vyhořelou starší synagogu, o které nevíme přesně, z jaké doby pocházela, ale bohoslužby se do první světové války zde v podstatě nekonalý. V Sedlčanech byla pouze modlitebna, která byla koncem 19. století adaptována na dílnu, ono to možná souviselo také s tím, že mnoho lidí nezůstávalo v těchto malých místech a stěhovali se do průmyslových center, takže většinou tato původní historická židovská osídlení zanikala. Ale pokud se bavíme o době do roku 1938, tak to bylo, dá se říci, svým způsobem přirozenou cestou.

Vzpomeňme také Vrchotovy Janovice, které byly významné jednak tím, že baronka Sidonie Náděrná kolem sebe vytvořila velice zajímavou skupinu intelektuálů, kteří rádi jezdili na její zámeček, a takovou hlavní figurou v této společnosti byl rodák z Jičína, nicméně dnes se k němu hlásí zejména Vídeňáci. Karl Kraus, provokativní novinář a spisovatel, a je známo, že Vrchotovy Janovice velice miloval a vždy si tam jezdil odpočinout. Takže tato idylka, která na sebe navázala ještě spoustu, spoustu dalších významných evropských osobností, bohužel skončila právě nástupem nacismu, tak jako ostatně v celé Evropě.

Zmíním se ještě o tragickém rozměru konce války, kdy na celé vystěhované území byly směřovány transporty vězňů využívaných na různé otročké a nucené práce. U osady Živochošť byl malý internační tábor pro muže ze smíšených manželství, to bylo také v již zmíněné Bystřici. Tito lidé, jednak to byli lidé, kteří pocházeli z tzv. smíšených manželství, kde jeden z manželů byl Žid, ale také to byli manželé Židů, kteří se odmítli s nimi rozvést. A právě v tomto kárném pracovním táboře byla spousta osobností. Mladý režisér Ladislav Rychman, ale také tam byli jiné další osobnosti, zmíním například Oldřicha Nového, který se se svou židovskou manželkou odmítl rozvést, nebo Ondřej Sekora, který zde byl internován ze stejného důvodu. Pak obdobná zařízení byla také ve Voticích, v Červeném Újezdu, ve vsi Křešice.

Rád bych ukončil svoji prezentaci a chci říci na závěr. To takzvané konečné řešení židovské otázky, holocaust, šoa je v českých poměrech spojeno převážně s koncentračním táborem v Terezíně. Všichni Židé byli deportováni do koncentračního tábora Terezín, zahynulo jich zde něco přes 30 000, i když to byli lidé nejenom z Čech a z Moravy, ale prakticky z celé okupované Evropy, většina českých Židů poté zahynula. Právě, jak jsem zmínil, těch 80 000 jmen, tak drtivá z nich většina zahynula v koncentračním táboře Osvětim, takže Terezín pro ně byla pouze jakási přestupní stanice.

Ale prostor Neveklovska, Sedlčanska, právě díky tomu, že zde byly tyto koncentrační tábory pro tak zvané židovské míšence a pro židovské partnery, je po Terezíně druhým nejvýznamnějším místem v dějinách českého holocaustu nebo tzv. konečného řešení. A proto si myslím, že tak, jak tady již několikrát zaznělo, je velice důležité si připomínat i tento aspekt, nejenom proto, abychom si my sami, kteří jsme ty historické události zažili a prožili, to platí zejména o většině z vás, jak se tady dnes kolem dívám, platí to například o generaci mých rodičů, ale myslím si, že je velice důležité to připomínat zejména s ohledem na budoucnost. Protože právě pamětníci těchto událostí tu již brzy nebudou a vždy je prostor v takovýchto případech pro zkreslování historie, pro manipulaci s historickými fakty a právě proto je velice důležité, abychom si zachovali historickou zkušenost v takové formě, v jaké skutečně byla. A to si myslím, že vaše dnešní shromáždění k tomu určitě přispěje a děkuji vám za pozvání.

SEDLČANY A SEDLČANSKO 1943

Nevěděli vlastně, kam odcházejí. Přišli o své domovy, přišli v řadě případů o svůj majetek, došlo k přerušení vztahů s příbuznými, přáteli, sousedy.

AUTOR: ING. JIŘÍ BURIAN, STAROSTA MĚSTA SEDLČANY

Dobrý den vážení přátelé, hosté, dámy a pánové. Dovoleté mi, abych vás všechny pozdravil jménem rady a zastupitelstva našeho města, města Sedlčan, abych vás pozdravil především jménem svým a to u příležitosti dnešního vzpomínkového setkání k sedmdesátému výročí vystěhování Neveklovska.

Doba vystěhování v oblasti Sedlčan a Sedlčanska nastala o něco později a vyvrcholila hlavně v roce 1943. Z té naší oblasti a z našeho města bylo vystěhováno mnoho stovek rodin. Tisíce lidí. Nevěděli vlastně, kam odcházejí. Přišli o své domovy, přišli v řadě případů o svůj majetek, došlo k přerušení jejich vztahů se svými příbuznými, přáteli, sousedy a podobně. Tak tomu bylo i v případě mých rodičů, kdy byli v roce 1943 vystěhováni na Táborsko.

Nicméně přišla doba, ve které se málo o těchto událostech hovořilo. Málo se toto významné období připomínalo. A myslím si, že to byla velká škoda a vážím si toho, že v posledních letech se k těmto událostem vracíme v jiné dimenzi. Myslím si, že to, co všechno prožili naši rodiče a naši předkové v té době vystěhování, bylo pro ně velmi útrapné, neboť vlastně v těch nových místech nevěděli, jak se bude jejich život dál vyvíjet, zda budou mít někdy vůbec možnost se do těch původních domovů vrátit. Většina se vrátila, ale mnozí také ne. Já si vážím toho, že dnešní vzpomínkové setkání se koná právě na půdě Senátu. Protože připomeňme, že vlastně na takovéto parlamentní úrovni se to uskutečnilo před dnešním dnem pouze jedinkrát, a to bylo v roce 1946. Takže bych chtěl panu senátorovi Šebkovi poděkovat a jeho kolegům za uskutečnění dnešního dne.

Vážím si i toho, že jsme našli společnou řeč s panem starostou Neveklova, a přesto, že Sedlčany byly zasaženy touto událostí zejména v roce 43, spojili jsme síly, abychom sedmdesáté výročí připomněli společně. Nejen dnes tady v Senátu, ale v průběhu roku i programově.

Já si myslím, že daleko zodpovědněji o těchto událostech na Sedlčansku a v Sedlčanech může hovořit kdo jiný než ředitel městského muzea pan magistr Hroch. A jenom mi dovolet závěrem podotknout – že je nutné tyto události připomínat, i když jsou historicky časově dnes vzdáleny. Ale v té dnešní – někdy dramatické – době si myslím, že dalším generacím je potřeba tyto události připomínat. Aby se totiž nikdy už nevrátily jak v čase, tak v jakémkoliv prostoru. Děkuji vám za pozornost.

Ing. Jiří Burian, starosta města Sedlčany

Vystěhování Sedlčanska za 2. světové války v letech 1943–45

Evakuace z nově budovaného cvičiště probíhala v pěti etapách. Obce a osady na Sedlčansku se stěhovaly ve 3. až 5. etapě v letech 1943–44.

TEXT: MGR. DAVID HROCH, MĚSTSKÉ MUZEUM SEDLČANY

u Benešova (Truppenübungsplatz Beneschau). Rozloha zabraného území mezi Vltavou a Sázavou činila 44 000 ha a mělo se odtud vystěhovat asi 30 000 obyvatel.

Velitelství cvičiště bylo umístěno na zámku Konopiště. Hlavním velitelem byl jmenován Alfred Karrasch, brigádní vedoucí a generál major zbraní SS. Na západě tvořila přirozenou hranici vystěhovaného území řeka Vltava, na severu v podstatě tok řeky Sázavy, od Čerčan směřovala na jih podél železniční tratě k Benešovu a dále do Olbramovic, kde se obracela k západu a kopírovala železniční trať do Sedlčan a pak silnici na Příbram.

Evakuace z nově budovaného cvičiště probíhala v pěti etapách. Obce a osady na Sedlčansku se stěhovaly ve 3. až 5. etapě v letech 1943–44. Mimo tyto etapy byly do 31. července 1943 vysídleny Sedlčany, zemědělci mohli zůstat až do 31. října 1943, aby dokončili žně a sklizňové práce. Vystěhování ze Sedlčanska se týkalo 7 380 osob, skutečně jich odešlo 3 184. Nejvíce bylo postiženo samo okresní město Sedlčany, které muselo opustit přes 2 000 jeho obyvatel. Stěhovaly se také úřady – např. okresní úřad do Votic, okresní soud do Krásné Hory, berní správa do Sedce atd.

Nemovitý majetek vysídlených, ale i těch, kteří zůstali na cvičišti, byl nuceně vykoupen a stal se vlastnictvím Německé říše, peníze nebyly dotyčným vyplaceny, ale byly deponovány v bance. Přibližně 40% obyvatel (asi 12 225) zůstalo ve vysídleném prostoru jako námezdní pracovní síly. Většinou nebydli ve vlastních domech (ty jim už ani nepatřily), ale byli přesídleni na jiná místa. Prázdné domy v některých vesnicích posloužily jako cíle cvičných střelb dělostřelectva, jiné pro ubytování a zásobování jednotek SS či jako opravárenské dílny a sklady. Na okrajovém území vojenského cvičiště vznikly sloučením zemědělských usedlostí dvory SS (SS-Hof). Pozemky v obvodu SS Hofu byly sjednoceny a obdělání půdy bylo stanoveno plánem. Produkce těchto hospodářství však byla nízká, spíše ztrátová.

V Sedlčanech byla civilnímu obyvatelstvu vyhrazena část města jižně od kostela sv. Martina, každý civilista zaměstnaný na území cvičiště SS, ale i školní děti, musel mít průkaz s fotografií – Ausweis. Školní budovy sice zabralo vojsko, ale pro děti civilních zaměstnanců byla zachována obecná i hlavní škola (jediná na vystěhovaném území). Pro české obyvatelstvo v oblasti

Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 začali němečtí okupanti uskutečňovat své plány na úplnou germanizaci českých zemí. Vedle řady hospodářských a kulturních nařízení k tomu využili i institutu vojenských cvičišť. Počátkem března 1942 vydal říšský vedoucí SS Heinrich Himmler rozkaz o zřízení vojenského výcvikového prostoru pro jednotky SS

celého cvičiště zůstal jediný lékař, padesát osm živností a obchodů bylo určeno pro civilní obyvatelstvo, ale hlavně pro vojsko, např. holičské závody, zahradnictví, atd.

Jak uvádí sedlčanský kronikář Jan Pavelka „.... „Ani na přejmenování ulic a náměstí esmani nezapomněli. Není bez zajímavosti, že žádná z ulic nenesla jméno Beethovenovo, Goethovo nebo Schillerovo – ale Hermann Göring Strasse, Adolf Hitler Platz, či Kanonen Strasse, apod.“

Ve městě byla umístěna pobočka velitelství SS cvičiště Benešov (Čechy) – komandantura měla na starosti bezpečnost a vojenskou správu města, řídila budování palebných postavení pro těžké zbraně a vydávala průkazy ke vstupu na území cvičiště.

Vojsko SS umístěné v Sedlčanech patřilo ke školnímu dělostřeleckému pluku, který se skládal ze dvou oddílů. Počet vojáků se pohyboval kolem 5000. Byli to lidé různých národností, kromě Němců i Norové, Holanďané, Slovinci, Litevci a další.

Levnou pracovní silou se stali vězni z pracovních-výchovných a koncentračních táborů, které vznikly na území cvičiště – např. ve Vrchoťových Janovicích, Bystřici, či Křepevicích. Vězni pracovali na různých místech – stavby opravy tanků, kamenolomy. Těžká práce, špatná strava a hlavně nelidské zacházení s vězni měly za následek četná úmrtí.

Zvláštní institucí byl nápravný tábor SS v Nalžovicích u Sedlčan, který byl zřízen pro provinilce z řad zbraní SS a měl za úkol tvrdým výcvikem a tresty obnovit a upevnit vojenského ducha těchto vojáků. V táboře vybudovaném u zámeckého parku bylo ve 12 barácích umístěno 1 000–1 800 příslušníků SS různých národností. Do zámku v Nalžovicích přesídlil nejvyšší soud a prokuratura SS pro Protektorát Čechy a Morava. Nejvyšší soud vynášel i rozsudky smrti, které vždy v pátek přijížděl podepisovat ve funkci nejvyššího důstojníka SS v protektorátu sám K. H. Frank.

Jednotky SS na území Sedlčan se od podzimu 1944 a hlavně na počátku následujícího roku připravovaly na obranu tohoto prostoru. Intenzivně byla budována kruhová obrana Sedlčan, kterou tvořila síť zákopů a palebných postavení. Vývoj situace na frontách však postupoval velmi rychle, jednotky ze cvičiště sice ještě zasáhly v posledních dnech války proti povstání v Praze a také podnikly řadu trestních výprav do okolí (masakr politických vězňů na nádraží v Olbramovicích 6. 5. 1945, krvavé potlačení povstání v Sedlci 7. 5. 1945), ale nemohly již bránit toto území jako celek a hledaly cestu k rychlému úniku na západ. Oddíly SS opustily cvičiště 9. a 10. května 1945 (Sedlčany již v noci z 8. na 9. května) a přes Kamýk nad Vltavou, kde byly dohodnuty podmínky jejich kapitulace, směřovaly dále do amerického zajetí. Během dvou dnů se podle odhadu přesunulo na západ do americké zóny asi 20 tisíc osob, z toho přibližně 10 tisíc příslušníků jednotek SS. Jednotky Rudé armády dorazily na území Sedlčanska 10. a 11. května.

Po odchodu jednotek SS byly Sedlčany plně odpadků a zbytků spálených uniforem a jiné výstroje. Zničeno, nebo těžce poškozeno bylo 170 domů a 300 bytů. Venkov byl poškozen nerovnoměrně, některé vesnice byly dělostřeleckou střelbou téměř zcela zničeny. Většina vesnic byla jen vypleněna, ale domy zůstaly stát, a tak se vystěhovalci postupně mohli vracet do svých domovů.

Město Sedlčany a městské muzeum si vystěhování obyvatelstva na Sedlčansku za 2. světové války pravidelně připomíná – např. v roce 2008 (u příležitosti 65. výročí vystěhování – Sedlčany byly vystěhovány až v roce 1943) jsme pořádali velkou výstavu s názvem „Lidé bez domova“ a obdobným způsobem plánujeme připomenutí tohoto výročí v roce 2013.

Trvalé připomenutí této významné události má místo také v naší stálé muzejní expozici, která byla v roce 2010 doplněna krátkým filmem, jenž dokumentuje vystěhování Sedlčanska a Nevekovska za 2. světové války. Filmový dokument je založen na výpovědích jednotlivých pamětníků, z nichž vyplývá, že jednotky SS se vůči místnímu obyvatelstvu chovaly povýšeně a přísně, ale až na malé výjimky nedocházelo k projevům zvrůle. To se změnilo teprve v posledních válečných dnech a vyvrcholilo zmíněným masakrem v Olbramovicích a Sedlci.

České obyvatelstvo nekladlo odpor, mlčelo, ale nespocovalo. V Sedlčanech bylo obviněno z kolaborace jen 11 občanů. Nejvíce trpěli vězňové v pracovních táborech. Z vyprávění pamětníků nebylo cítit vzrušení ani nenávisť, ale vyprávěli o vysídlení jako o trpké, bolestné zkušenosti, která nakonec dobře skončila. Jejich obraz Němce splýval s obrazem vojáka, ale mnozí si vzpomínají, že někteří SS-maní nebyli Němci. Podařilo se dokonce uskutečnit rozhovor s bývalým příslušníkem SS francouzské národnosti, který žil v jižní Francii a za 2. sv. války absolvoval výcvik u jednotek SS v Neveklově.

Film zhotovil Mgr. Martin Stecker, vedoucí katedry fotografie na pražské FAMU, se kterým město Sedlčany a naše muzeum dlouhodobě spolupracuje.

Vysídlení Sedlčanska a Voticka

Při posledních etapách se již válečné poměry klonily v neprospěch Říše a přibývalo naděje na brzký návrat.

AUTOR: TOMÁŠ ZOUZAL ARCHIVY: ARCHIV AUTOR, MĚSTSKÉ MUZEUM SEDLČANY

Na počátku roku 1943 již při soutoku Sázavy a Vltavy existoval nový výcvikový prostor SS. Pokračovalo zabírání Benešovska a z vyhlášek bylo zřejmé, že pokud Německá říše válku brzy neprohraje, bude vysídlení pokračovat jižním směrem. Sedlčany, za války okresní město mající přes 2 500 obyvatel, se nacházely při samém jižním okraji cvičiště a až do jara 1943 se předpokládalo, že zabrány nebudou. Ani stěhování do města nebylo zakázáno,

v květnu 1943 se ovšem vše změnilo, když o město projevila zájem komandantura SS v Benešově.¹ Někdy čas si Sedlčanští ještě dělali naděje, že by vysídlení mohl zabránit nedostatek vody ve městě. Vyprávěl se i vtíp, že bývalému starostovi Františku Bilinovi bude postaven pomník, protože nenechal postavit vodovod.² Proti vystěhování Sedlčan se stavěl také Dr. Šrajjer, přednosta benešovské přesídlovací kanceláře, která za vysídlení zodpovídala. Na Pozemkový úřad napsal, že železniční spojení je tu velmi špatné, silnice spojující Sedlčany s jinými městy jsou staré a špatné, ne všechny domy mají elektřinu a zásobování vodou je kritické. Ubytování vojska ve městě prohlásil za zcela nevhodné. Ani tyto argumenty ovšem nezapůsobily a odpověď Pozemkového úřadu zbavila Sedlčany poslední naděje. Dr. Šrajjerovi bylo sděleno, že jakékoli námitky jsou marné.³

Pro všechny etapy je společné doufání, že k vystěhování nedojde. Doufalo se v brzký zvrat ve válce a přání zůstávalo lidem jako útěcha, že nebudou muset odejít. Začátkem roku 1943 probíhala bitva u Stalingradu a východní fronta se měnila v neprospěch Německa, obecně se věřilo, že válka již nebude dlouho trvat a Rusko svého nepřítele brzy zdolá.⁴ Ale dříve než válka skončila, umožnila okupace vystěhování všech pěti etap. Právě rok po zničení Lidic, 10. června 1943, byly vydány a následující den vyvěšeny vyhlášky nařizující vystěhování města SEDLČANY do 1. srpna 1943, tedy během necelých dvou měsíců. Zemědělci dostali povolení zůstat až do 31. října, aby dokončili žně a sklizeň.⁵

¹ Benešovská komandantura (velitelství) SS řídila vojenské záležitosti výcvikového prostoru. Měla rozhodující slovo v otázce jeho hranic a termínů vysídlení. Národní archiv /dále NA/, Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace /dále MPSP-R/, kt. 203, přípis Pozemkového úřadu pro Čechy a Moravu na ministerstvo vnitra ze 17. května 1943, v němž je zmíněn nový požadavek komandatury („Durch die Kommandantur des SS-TUP. Beneschau wird jetzt zusätzlich die Zone IV einschliesslich der Stadt Seltshan angefordert.“) První zprávy o chystaném vysídlení Sedlčan, jak se postupně v městě objevovaly, podrobně zachytil sedlčanský kronikář Jan Pavelka. Srov. PAVELKA, Jan. *Lidé bez domova*. Sedlčany, 1978, s. 11–12.

² ROBEK, Antonín. *Lidé bez domova*. Praha, 1980, s. 33. (Autor čerpal ze sedlčanské kroniky Jana Pavelky.) František Bilina zastával úřad starosty od roku 1931, hlásil se k Rašínovu heslu „Pracovat a šetřit“. Státní okresní archiv /dále SOKA/ Příbram, Sedlčany – obecní kronika 1922–1937, s. 144.

³ NA, MPSP-R, kt. 203, dopis Dr. Šrajjera na Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu ze 18. května 1943.

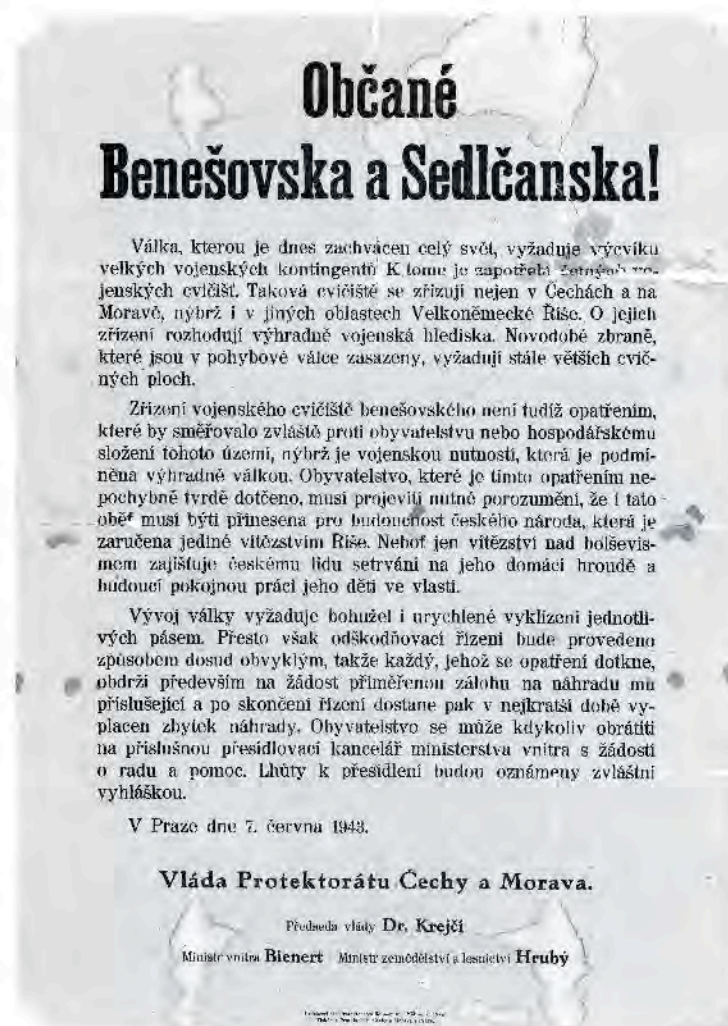
⁴ SOKA Benešov, Netvořice – obecní kronika 1929–1952, s. 200. SOKA Benešov, Václavice – obecní kronika 1912–1975, s. 64.

⁵ Vyhláška Přesídlovací kanceláře ministerstva vnitra se sídlem v Benešově č. 803/9 ai 43. O vyvěšení vyhlášek více PAVELKA, Jan. *Lidé bez domova*... s. 12–13.

Sedlčany bývaly od poloviny 19. století okresním městem a při jejich vysídlení bylo třeba hledat také nové sídlo pro okresní úřad a jiné instituce. Přeložení okresního úřadu do Votic bylo v Praze sledováno se značným zájmem. Pozemkový úřad žádal, aby se okresní úřad přestěhoval jako první a dal tak příklad ostatním. Tak se také stalo a úřad skutečně v červenci přesídlil následován ostatními obyvateli Sedlčan. Stěhovalo se na všechny možné strany, jednotlivé úřady a instituce se ze Sedlčan přemístily do Krásné Hory, Petrovic, Sedlce, na Vysoký Chlumec, do Kosovy Hory či do Prčice.⁴ Jak vidno, nedočkaly se přeložení úřady z jednoho místa na společné místo jiné, ale naopak došlo k jejich rozptýlu po okrese, neboť záleželo především na tom, kde se pro ně našlo místo. Zabráním Sedlčan došlo ke zpřetrhání logistiky sedlčanského okresu a následně bylo velmi složité se k některým úřadům vůbec dostat. Z tohoto důvodu byla 16. srpna 1943 zavedena nová autobusová linka Olbramovice – Votice – Prčice – Sedlec – Petrovice – Krásná Hora – Kamýk nad Vltavou, která jezdila dvakrát denně v obou směrech.⁵

Dva týdny po Sedlčanech byl vyřknut ortel také nad blízkými vesnicemi. Vyhláška o stěhování IV. etapy vyšla 24. června 1943 a zahrnovala území v okolí Sedlčan tvořící jihozápadní cíp výcvikového prostoru až k Vltavě. Vystěhování platilo pro obyvatele obcí a osad: HOŘETICE, BRDEČNÝ, HÚRKA a HODĚTICE, SUCHDOL, PROSENIČKÁ LHOTA, BŘIŠEJOV, PROSENICE a LUHY, CHRASTAVA, ČERVENÝ HRÁDEK, LHOTKA a VÍTEŽ, DUBLOVICE, BUZICE, LÍCHOVY, BUČILY a ZVÍROTICE, KŘEPIENICE, NALŽOVICE, CHLUM, NOVÁ VES, HLUBOKÁ, NALŽOVICKÉ PODHÁJÍ a OBOZ, RADÍČ, DUBLINY, HRAZANY a ŽDÁR, KŇOVICE, KŇOVIČKY a ÚSUŠÍ, PŘÍČOVY, SESTROUŇ, HRADIŠTKO a ZBERAZ, OSEČANY a VELBĚHY. Termín vystěhování určila vyhláška na 31. říjen 1943.⁶

Jmenované vesnice se s jednotkami SS nesetkávaly poprvé. Již v červnu 1942 se oddíl SS ubytoval v přízemí a tělocvičné školy na Chlumu. V únoru 1943 ji vojsko zabralo zcela a řídící učitel dostal naříděno odstěhovat se do 24 hodin. V budově do té doby působila obecná i hlavní (měšťanská) škola, které byly obě přeloženy do Nalžovic. Obecná škola měla pak jedinou učebnu v sále hostince, měšťanská škola získala dvě učebny v jedné usedlosti, jejíž židovští majitelé skončili v koncentračním táboře a žádný z nich se už nevrátil. Obsazování Chlumu mezitím pokračovalo, vojsko zabralo hostince, pivovar, faru a další usedlosti, nedaleko Chlumu probíhala cvičná střelba. To vše se dělo ještě před úředním zabráním obce, ihned po něm byla obecná škola zrušena úplně a měšťanská přeložena do Dublovic. Četnická stanice

na Chlumu dostala rozkaz k vystěhování do 24 hodin a shodou okolností přestala existovat na 25. výročí republiky, dne 28. října 1943.⁷

S postupujícími etapami se vysídlování zrychlovalo, přibývalo předčasných vyklizení, stěhování obcí provázely zmatky, doplňující vyhlášky se vzájemně rušily. Vojsko přicházelo i na místa dosud nezabraná, v říjnu 1943 se asi 120 vojáků a 15 důstojníků usídlilo v Kňovicích, ač byla vesnice ještě plná lidí.⁸ Ve IV. etapě většina obyvatel neopustila hranice zabraného území, mnoho rodin se ale dle rozkazů stěhovalo do jiné zabrané vesnice, tak například přesídlila řada obyvatel Sestrouně do Zberazi, lidé z Velběh do Líchov, z Osečan do Příčov, z Hořetic do Suchdola apod.⁹

Poslední, V. etapa stěhování byla vyhlášena 2. července 1943 a zakončovala vysídlování celého území, ačkoli i poté se ještě děla dodatečná stěhování. Zabráno bylo území obcí s osadami na jiho-východním okraji cvičiště: MARŠOVICE, ZÁLESÍ a PODMARŠOVICE, DRACHKOV a ZAHOŘANY, BOŽKOVICE, RADOŠOVICE a TOŽICE, RUDOLTICE, HÚRKA, LIBOHOŠŤ a MANĚLOVICE, ŠEBAŇOVICE, SEDLEČKO a STRNADICE, VRCHOTOVY JANOVICE, BRAŠTICE, JANOVICE a MRVICE, MINARTICE a SLEDOVICE, ŠTĚTKOVICE a BOŘENÁ HORA, KLIMĚTICE, SLAVKOV, PODOLÍ, ZAHRADNICE. Termín vysídlení byl dodatečně stanoven na 1. dubna 1944,¹⁰ pro většinu vesnic ale nakonec neplatil, neboť ještě koncem roku benešovská komandantura SS zabírání obcí urychlila. Maršovice tak počátkem roku dostaly příkaz vystěhovat se během tří týdnů, do 31. ledna 1944, stejný rozkaz platil i pro Podmaršovice a Zálesí. Kvůli rychlému stěhování se poprvé nepodařilo sehnat náhradní hospodářství pro většinu zemědělců. Následovalo zabírání dalších míst, k 15. březnu 1944, právě pět let od začátku okupace, proběhlo vysídlení osad Rudoltice, Štětkovice, Radošovice, Tožice, Hůrka, Libohošť, Manělovice,

Sedlečko, Strnadice, Brašnice, Klimětice, Bořená Hora, Zahradnice, čímž správa SS získala všechny osady na území cvičiště. Zatímco v prvních čtyřech etapách se obyvatelům dařilo sehnat náhradní živobytí, v páté etapě zůstala následkem zkrácených termínů část přestěhovalců nezajištěna a mnozí sháněli bydlení a práci ještě dodatečně. Stěhování V. etapy probíhalo v době, kdy zemi pokrýval téměř metr sněhu. Jako jedna z posledních se z Vrchotových Janovic stěhovala baronka Sidonie Nádherná.¹¹

Reakce obyvatelstva se během postupujícího vysídlování měnily. Zpočátku při stěhování prvních etap převažovalo zoufalství a beznaděj, lidé nechtěli uvěřit zprávě, že budou muset odejít. Také na místech, kam přicházeli, je lidé nepřijímali příliš vlídně, v okolí zabíraného území se ještě nevědělo, proč vysídlení probíhá. Při posledních etapách se již válečné poměry klonily v neprospěch Říše a přibývalo naděje na brzký návrat. Od roku 1943 hledali vysídleni nově živobytí již běžně s předstihem¹² a setkávali se také s větším porozuměním. Naproti tomu ale nebyl dostatek volných míst, kam by se mohli stěhovat. Mnozí tak zůstávali jako zaměstnanci SS v zabraném území.¹³

⁴ NA, MPSP-R, kt. 203, zvláštní zpráva Dr. Šrajera ministerstvu vnitř z 8. června 1943. PAVELKA, Jan. *Lidé bez domova...*, s. 19.

⁵ NA, MPSP-R, kt. 204, zpráva Dr. Bulavy, vedoucího sedlčanské pobočky přesídlovací kanceláře, na ministerstvo vnitř z 20. srpna 1943.

⁶ Vyhláška benešovské přesídlovací kanceláře č. 561/6 ai 43.

⁷ SOKA Píbram, Nalžovice – obecní kronika 1914–1952, s. 134–138. SOKA Píbram, Chlum – farní kronika 1841–1982, s. 225. Státní oblastní archiv v Praze, Sběrka tzv. četnických knih ze Středního českého kraje, I. č. 1624, Chlum – památník četnické stanice.

⁸ NA, MPSP-R, kt. 204, zpráva Dr. Šrajera na ministerstvo vnitř z 8. října 1943.

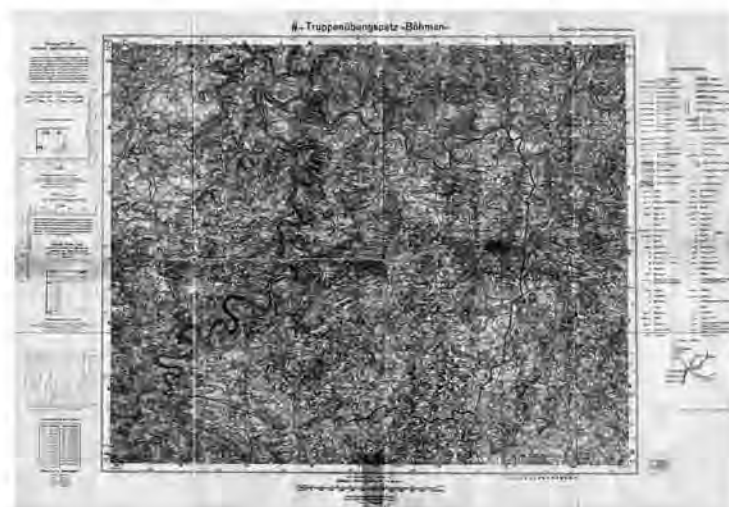
⁹ Vzpomínky Jana Zouzala ze Sestrouně (*1928), archiv autora. SOKA Píbram, Osečany – obecní kronika 1922–1976, s. 146–149. ROBEK, Antonín. *Lidé bez domova...*, s. 88. (Autor cituje kroniku Hořetic).

¹² Vyhlášky benešovské přesídlovací kanceláře č. 1040/2 ai 43 a 1.040/4 ai 43.

¹³ ROBEK, Antonín. *Lidé bez domova...*, s. 53. (Autor cituje kroniku Maršovic). *Zřízení cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území 1942–1950*. Ed. J. Hoffmannová – J. Junčová. Praha, 1987, dokumenty č. 33, 36, 37, 39, 41.

¹⁴ PAVELKA, Jan. *Lidé bez domova...*, s. 12.

¹⁵ Ještě ve III. etapě většina obyvatel opustila zabírané území, ve IV. etapě již tomu bylo naopak. Během V. etapy opět převažovali odcházející.

Poslední bohoslužby, konávané těsně před opuštěním vesnice, dokreslovaly ponurou atmosféru loučení a ztrátu jistot. V kostelech zněly prosby za brzký konec války a návrat domů. Zpívaly se české písně, na kůru v Maršovicích hráli Dvořákovu largo, ve Václavicích lidé zpívali „Čechy krásné, Čechy mé“ a nemohli pro pláč ani dozpívat.¹⁶ Odchod provázelo zoufalství i modlitby, mnozí před odchodem naposledy políbili rodnou zemi a brali si kousek země nebo kytičku na památku. Zůstávala jim jen naděje, že se snad jednou zase vrátí, a tak se vysídlenci loučili slovy: „Na shledanou po válce“ či „dá Bůh, že zase na shledanou!“¹⁷ Ve všech etapách se lze u odcházejících obyvatel setkat s nadějí, že vysídlení není konečné a nezvratné. Vždy se věřilo, že válka skončí v neprospěch Německa a lidé se zase budou moci vrátit domů. Vystěhování neminulo ani kostely, zdejší faráři dostali příkaz postarat se o jejich vyklizení. Vybavení odváželi většinou do jiných kostelů nebo na fary za hranicemi zabraného území. Farář Ludvík Pavlíček vzpomínal později na stěhování kostela ve Vrchotových Janovicích: „Když v mé přítomnosti kostelník připravoval k odvozu mřížku, zeptal se mně jeden z dohlížejících německých četníků, co budeme s mřížkou dělat. Místo mne odpověděl kostelník Charvát: „Zase ji sem dáme“. Četník se udiveně ptal: „Kdy?“ A na to kostelník řekl krátce: „Po válce!“¹⁸

Termínům k vystěhování bezprostředně předcházelo již jen zrušení obcí a odchod posledních vystěhovalců. Obce, jejichž obecní úřad spadl do zabraného území, rušil zemský úřad v Praze. Do obcí přijel tajemník, uzavřel knihy a zrušil obecní úřad i s obcí. Podobně byl k 31. červenci 1943 zlikvidován i městský úřad v Sedlčanech. Správu nad celým zabraným územím převzal vládní komisař sídlící v Benešově.¹⁹ Vysídlení obyvatelé pozbyvali po zrušení svých obcí domovského práva a stávali se tak doslova i úředně lidmi bez domova. Sousedství „Lidé bez domova“ se stalo pojmem a jako němý vykřičník připomíná osudy vystěhovalců i stejně pojmenované sousedství v Sedlčanech. Jedná se o jedno z posledních děl sochaře Břetislava Bendy, rodáka z Líšnice u Milevska, které společně se svým synem dokončil ve věku 81 let, roku 1978.

V každé etapě vysídlení část obyvatel zůstala a byla přijata vojenskou správou do služeb SS, aby zajišťovala hospodářské a technické zázemí. Většinu tvořili zemědělci, dále zůstali lidé na lesní práci, cestáři a řemeslníci. Zůstávajícím stejně jako

odcházejícím vyvlastnil Pozemkový úřad všechny nemovitý majetek, právě tak je postihlo zabavování hospodářského vybavení. Lidé, kteří ze zabraného území odešli, pohlíželi někdy na ty, kteří zůstali, jako na prospěcháře a špatné Čechy. Někde z toho bylo po válce mnoho hořkostí. Život těch, kteří zůstali, také nebyl jednoduchý, neboť podléhali vojenskému velitelství, žili pod dohledem polního četnictva SS a mnohde také v blízkosti vězeňských táborů, takže blízkost nacismu na ně bezprostředně působila. Kromě toho i oni se na příkaz správy SS často dodatečně stěhovali v rámci cvičiště, a to někdy i vícekrát.²⁰

Z opuštěných domů zůstaly v obcích vybrané klíče od vstupních dveří. Odcházející lidé je dávali protektorátnímu četnictvu a od nich je většinou přebírali správci nových hospodářských dvorů, SS-Hofů.²¹ Pro chod cvičiště byly důležité také různé profese soustředěné na několika místech, např. v Maršovicích tak pracovali pekař, truhlář, pošta a lihovar.²² Na zabraném území zůstalo se svými rodiči i mnoho dětí, pro které se v několika vesnicích stále vyučovalo. Řada škol byla ale zavřena nebo přemístěna, takže vyučování probíhalo v náročnějších podmínkách. V Rudolticích ve statku vyučovala škola z Drachkova, hodětická škola vyučovala v hospodě v Šebáňovicích, netvořická v Krňanech atd. Na obecní škole v Radčici se sešli dokonce žáci tří škol, kromě místních sem nastoupili i ti, kdo dříve chodili na Chlum a do Osečan. Přineslo to do vyučování značný zmatek, neboť na každé škole se vyučovalo jinak a najednou byly pro stejný předmět tři různé učebnice. Od 14 let se pro nedostatek pracovních sil už do školy nechodilo.²³

V závěru roku 1944 se již nezadržitelně přibližoval konec války, se kterým vysídlenci očekávali i návrat starých poměrů. Jedna ze vzpomínek na Vánoce roku 1944 je spojena se jménem sedlčanského děkana Františka Bučila. Sedlčanští faráři se tehdy smluvili, že na Štědrý den nacvičí alespoň „malou Rybovku“. Děkan vymohl na velitelství povolení, rozptýlení muzikanti a zpěváci se s nadšením dali dohromady a začali nacvičovat. Jako záblesk naděje pak na Štědrý den odpoledne zazněly sedlčanským kostelem tóny České mše vánoční se slovy „Vzhůru, bratři, jenom čerstvě vstávejte!“. Když se lidé rozcházel, zněla již závěrečná píseň „Narodil se Kristus Pán“ jako mohutný chorál.²⁴ Tak začaly v Sedlčanech poslední válečné Vánoce a o půl roku později mohl začít tolik očekávaný návrat domů.

¹⁶ ROBEK, Antonín. Lidé bez domova..., s. 53. (Autor cituje kroniku Maršovic). SOKA Benešov, Václavice – obecní kronika 1912-1975, s. 68.

¹⁷ ŠKORPIL, Bohumil. Paběrky. Příbram, 1948, s. 40-46. SOKA Benešov, Neveklov – obecní kronika 1938-1951, s. 57.

¹⁸ SOKA Benešov, Vrchotovy Janovice – obecní kronika 1937-1975, s. 47.

¹⁹ STANĚK, Stanislav. Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 14, Benešov, 1973, s. 202. SOKA Praha-Západ, Hostěradice – obecní kronika 1923-1947. V publikaci Lidé bez domova Jan Pavelka udává, že vládní komisař pro vysídlení obce Dr. Wildner městský úřad likvidoval a správu města převzal 28. července. V kronice se zmiňuje přesněji, že Dr. Wildner převzal správu města 28. července, a na jiném místě, že město Sedlčany likvidovalo k 31. červenci, přičemž likvidaci prováděl vrchní tajemník zemského úřadu. SOKA Příbram, Sedlčany – obecní kronika 1943.

²⁰ STANĚK, Stanislav. Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou..., s. 184, 193-194.

²¹ NA, MPSP-R, kt. 203, oběžník benešovské předsídlovací kanceláře velitelům četnických stanic z 20. března 1942. Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov..., dokumenty č. 37, 39.

²² Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov..., dokument č. 36.

²³ Vzpomínky Marie Holátkové z Bříšejova (*1932), archiv autora. SOKA Benešov, Netvořice – školní kronika 1940-1953, s. 14. SOKA Příbram, Radčice – školní kronika 1940-1973, s. 37-38. SOKA Příbram, Sedlčany – školní kronika 1940-1945, rok 1943/44.

²⁴ VERMACH, Josef. Ozvěna z posledních válečných Vánoc v Sedlčanech roku 1944. In: Farní listy, č. 1/2010, Sedlčany, 2010, s. 7.

VYSTĚHOVÁNÍ JAKO HISTORICKÉ A HISTORIOGRAFICKÉ TÉMA

Utrpením bylo vystěhování pro každého jednotlivého člověka. Nelze ovšem napsat třicet tisíc příběhů.

TEXT: MGR. MICHAL SEJK, STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV BENEŠOV

Jaké byly ve skutečnosti nacistické plány na vystěhovaném území ve středních Čechách, to nemůžeme samozřejmě s určitostí říct. Nahlížení na tuto problematiku je dynamické a je nesporně odvislé od celkového společenského paradigmatu. Dějiny nejsou nikde napsány, dějiny vznikají interpretací historických

pramenů. Nahlížení na impulsy ke zřízení cvičiště se za posledních padesát let diametrálně změnilo.

Padesátá a šedesátá léta dvacátého století ve znamení jednoznačně marxistické interpretace v podání Čestmíra Amorta a Václava Krále znamenala vnímání veškerých podobných aktů jako jednoznačně známky germanizace, velkého plánu reprezentovaného v soudobých edicích zejména dokumentem nazývaným Grundplanung O. A. V tomto případě byla posloupnost germanizačních tendencí zřejmá: po zřízení cvičiště a jeho využívání pro primární vojenské účely mělo být zabrané území dosídleno rasově vhodným obyvatelstvem a tvořit jádro německého elementu ve (středních) Čechách.

V letech sedmdesátých a osmdesátých nebyl problém germanizace zásadním tématem protektorátních dějin, nicméně nenápadně a později stále častěji se objevoval názor, zda vznik vojenských cvičišť nebyl přece jenom výrazem dobové vojenské nutnosti. V devadesátých letech pak Petr Němec publikoval několik článků, v nichž se věnoval germanizaci českého národa; zastává již v otázce vzniku vojenských cvičišť smířlivější stanovisko, které pokládá za prvotní impuls spíše vojenské důvody.

Výsledky zmíněného bádání lze interpretovat jako „globální“ pohled na problematiku vystěhovaného území ve středních Čechách jako takového – jsou spíše interpretací pramenů zásadní, celostátní, zahraničněpolitické či protektorátní povahy. Můžeme je považovat za teoretický koncept popisu událostí, které se na vysídleném území staly a které mohou jednotlivé akcenty problematiky dokládat a ilustrovat. Rozhodnout, zda se jednalo o akt germanizace či o vojenskou nutnost, nelze ani v současné době. Kromě dostatečného zpracování problematiky vystěhování chybí i metoda, která by nám tuto otázku jednoznačně pomohla zodpovědět. Další možností je pak nalezení zásadního, nepochybnitelného pramene konkrétního přístupu; tuto možnost však považuji za víceméně utopickou. Nelze než se smířit s konstatováním, že musíme přijmout kompromisní řešení. Na druhou stranu, co by se dělo s vystěhovaným územím po vyhrané válce? Nerad bych se na tomto místě pouštěl do spekulací, ale

nepředpokládejme, že by zůstalo ležet ladem – a vrátíme se oblohem k výše popsanému postupu prostřednictvím zmiňovaného dokumentu Grundplanung O. A.

V této souvislosti je nutně alespoň stručně připomenout, že území ve středních Čechách nebylo jediným vojenským prostorem v protektorátu. Ačkoliv každé z těchto území mělo svá specifika, je nasnadě, jakým způsobem uvažoval Čestmír Amort při formulaci germanizačních snah nacistické okupační správy. Na vystěhované území ve středních Čechách mělo navázat z jedné strany cvičiště Brdy, ze strany druhé pak v okolí jazykového ostrova na Jihlavsku vybudované další cvičiště. Milovické cvičiště zřízené na severovýchodním okraji středních Čech v okrese Nymburk pak mělo dokončit rozbití kompaktního českého osídlení v okolí Prahy. Stejně tak tomu mělo být i na Moravě, konkrétně zřízením vojenského cvičiště na Vyškovsku. Všechna zmiňovaná cvičiště vyjma jihlavského byla skutečně v období protektorátu zřízena.

Jaké prameny může historik, který studuje problematiku cvičiště, vlastně využít? Jednak jsou to prameny úřední povahy.

Na celostátní úrovni jsou to rozsáhlé archivní fondy, které jsou uloženy v Národním archivu v Praze. Zcela nepochybně fond Úřad říšského protektora, který je však již poměrně dobře vytěžen. Nezbytné je využít fond Ministerstvo vnitra – nová registratura, neboť toto ministerstvo bylo nejvyšší instancí, která se na celé akci podílela. A pro konkrétní případy vystěhování fond Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, obsahující spisy o každé vyklizené nemovitosti, ale i velké množství přípravného materiálu, sumářů, map a dalších pramenů.

Zcela nevyužité jsou v této souvislosti zahraniční archivy.

Naproti tomu v okresních archivech (v případě pojednávaného cvičiště na Benešovsku, Neveklovsku a Sedlčansku se jedná o Státní okresní archivy v Benešově a Příbrami) se kromě úředních pramenů z provenience okresních správních institucí, obcí, škol a okrajově i dalších úřadů nachází prameny povahy vyprávěcí (narativní). Jsou to zejména kroniky, a to jak obecní, tak školní. Do této skupiny pramenů pak řadíme i výpovědi pamětníků, jež je však třeba řádně interpretovat a porovnávat.

V další části tohoto příspěvku bych se rád věnoval již konkrétnímu, regionálnímu tématu vystěhování Neveklovska, jak bývá často nesprávně označováno území, které tento tragický osud postihl. Je třeba si v první řadě uvědomit, že cvičiště vznikalo jako celek, pojem Neveklovska označuje pouze jeho část. Ostatně v dobových pramenech jej nikde nenalezneme. Po válce se však toto označení vžilo zejména proto, že Neveklov byl přibližně uprostřed vysídleného území, snad i proto, že soudní okres Neveklov byl vystěhován celý. Ovšem kromě něj byla vystěhována určitá část soudních okresů benešovského a sedlčanského, nemluvě pak o těch dalších, které byly postiženy okrajově. Oficiální název cvičiště byl SS-Truppenübungsplatz Beneschau, případně Böhmen, nicméně ani tento výraz používat v tomto příspěvku dále nebudu. Pevně doufám, že neurazím nikoho z čtenářů, když navzdory svému přesvědčení, že cvičiště je nutno pojímat jako

kompaktní celek, budu používat označení Neveklovska, čístě jen z důvodů praktických.

Jak vlastně probíhal a probíhá regionální výzkum tohoto tématu? Tématu, které se v poslední době dostává opět do popředí zájmu odborné i laické veřejnosti. Ostatně, výrazem tohoto zájmu je i předkládaný almanach. Je nutno konstatovat, že neexistuje žádná práce, která by se dala nazvat syntézou dějin vystěhování. Původně snad takové ambice měla práce Antonína Robka z roku 1980, snad bohatě vypravená publikace Petra Kose vydaná v roce 2012. Možná se mýlím a přisuzuji oběma autorům falešnou motivaci. Zatímco Petr Kos se bravurně vypořádal s vojenskou problematikou, Antonín Robek dokázal do čtivého textu uspořádat zejména vyprávěcí prameny.

Nejen syntetické dílo chybí, ale i původní analytický výzkum je na tom poměrně špatně. Na stránkách Sborníku vlastivědných

Návrat z nuceného nasazení v Německu, které se týkalo i Neveklovských. Foto: ČTK.

prací z Podblanicka byly publikovány pouhé čtyři studie – Jana Hertla (1957; první pokus o sepsání celého příběhu vystěhování), Stanislava Staňka (1973; kompilace s využitím některých nových vyprávěcích pramenů), Stanislava Kokošky (1986; zařazení cvičiště do správní a vojenské struktury) a Jaroslavy Hoffmannové (1987; jediné pojednání o poválečné obnově vystěhovaného území). Na druhé straně byl vydán bezpočet vzpomínkových publikací velmi rozdílné úrovně, od kompilací (mnohokrát vydávaných k významnějším výročím) až po práce, které přinášejí nové informace, zejména nové vzpomínky pamětníků. Ačkoliv z předchozí věty možná zaznívá trochu ironie, jsem hluboce přesvědčen o tom, že každý, kdo se podobné práci věnuje, si zaslouží velké poděkování, neboť zcela jistě pracuje v nejlepší úmyslu. V neposlední řadě je nutno zmínit i poměrně velké množství studentských prací nejrůznějšího stupně, u nichž kvalita dosti kolísá, ovšem najdou se mezi nimi i díla výjimečná.

Vystěhování Neveklovska nabízí velký počet dílčích témat. Téměř nevyčerpatelnou se jeví i studnice pramenů, které lze k této problematice nalézt – kromě těch již zmíněných jsou to pak na všech úrovních celé kartony spisů i jednotliviny, které však nalézt vyžaduje určitou znalost problematiky i konkrétního materiálu. Vystěhování totiž nelze pochopit bez některých specifických témat – kromě samotné státní správy a jejího fungování (tedy konkrétních kroků, které k vystěhování vedly) je nutno pohlížet na problematiku z hlediska sociálního, demografického, ale i technického (technická podpora vystěhování). Stejně tak lze specifikovat i dílčí témata na cvičišti – SS Hofy a zemědělství, koncentrační tábory, situace v jednotlivých místech (zejména ve větších městech), odboj, vojenské jednotky, školství. A v neposlední řadě každé z těchto témat má tři fáze – situace před vystěhováním, vlastní vystěhování a jeho dopady v konkrétní oblasti, rekonstrukce. A to už vůbec nemluvíme o některých akcentovaných tématech, která dnes vlastně nepředstavují seriózní výzkum, ale plní stránky bulváru (Štěchovický poklad).

Otázkou stále zůstává, jakým způsobem téma přesně vymezit. Budeme-li předpokládat, že bude zpracováno větší množství v předchozím odstavci nastíněných témat, stále ještě nemáme vyhráno při psaní komplexních dějin. Vystěhování Neveklovska nelze rozhodně vnímat jako izolovaný jev. Jak již bylo naznačeno, podobných tragédií se jenom na území protektorátu odehrálo několik. Další pak kupříkladu v Polsku. Dostáváme se sice mimo rámec regionálních dějin, ovšem i tento pohled je nutný pro pochopení souvislostí a podobnosti dějinného vývoje. Historik nemůže samozřejmě popsat migrační procesy za účelem vzniku vojenských cvičišť v celé Evropě. Nicméně musí o nich mít rámcový přehled, alespoň v nejbližším regionu střední Evropy.

Chronologické vymezení je dalším nutným předpokladem úspěšně zvládnutého tématu. Koncept vystěhování Neveklovska nevznikl samozřejmě přes noc, cvičiště se nevytvořilo z ničeho. Cesta k tomuto konkrétnímu kroku začala být rozpracovávána již dlouho před druhou světovou válkou, i když území nebylo

ještě konkrétně vymezeno. Budeme-li v tomto ohledu radikální, můžeme sledovat počátky mapování podblanické krajiny pro vojenské účely již od sedmdesátých let 19. století. O jejím využití tímto způsobem ostatně svědčí časté vojenské manévry za monarchie i za první republiky. Samozřejmě motivace ke zřízení cvičiště byla v tomto případě naprosto odlišná, nelze se proto podle mého názoru ohlížet příliš před polovinu třicátých let. Datovat konec celé anabáze do roku 1945 je samozřejmě nesmysl. Je nutno podotknout, že oficiálně byl knihovni pořádek znovu zaveden v roce 1953, nicméně disproporce v majetkové držbě jsou řešeny doposud, i když ne již s takovou intenzitou. Nemluvě o mnoha škodách a zraněních, které přivodila na území zanechaná munice. Je třeba také připomenout, že nahlížíme-li na vystěhování jako na nucený migrační proces, bylo by na místě zvážit, zda jedna migrace z let čtyřicátých nebyla pouze vystřídaná nucenou migrací druhou v letech padesátých. Ale to již opouštíme pevně stanovenou tematickou půdu vystěhování Neveklovska.

Vystěhování na dlouhou dobu poznamenalo celé širší území, to je nepochybné. Celková zaostalost se jenom prohloubila a mnohé vsi se z této rány vzpamatovávaly několik desítek let. Stejně škody napáchala tato akce i na lidech. Touto problematikou byly zasaženy nejméně tři generace obyvatel. První generace bezpochyby přímo, brutálně. Druhá generace sice zprostředkovaně, ale přímo mohla vidět následky, které na území zůstaly. A generace třetí, která stále ještě cítila podivný genius loci takto fatálně postiženého místa. Tato generace ještě zažila přímé pamětníky událostí, velmi často se však v poslední době vytrácí empatie, pochopení pro to obrovské psychické i fyzické utrpení a vypětí, kterému byli stěhovavší se vystaveni. V tomto ohledu mluvím z vlastní zkušenosti, náležím k této třetí generaci, která nikdy nezažila nejen válku, ale ani okupaci cizí armádou a která v útlém věku zažila předlistopadový režim.

Snad celý předchozí text zní trochu pesimisticky. Přesto však zůstávám optimistou. Historická zkušenost se zprostředkovává velmi složitě, je to téměř nemožné. Proto by mělo být snahou historiků, aby obraz dějin co nejšetrněji a nejobektivněji přenesli do psaného textu. Popsání dějin vystěhování Neveklovska je obrovský kus práce. Je to dílo, které ve své úplnosti v tuto chvíli nemůže jedinec dovést do konce tak, aby mohlo být považováno za dlouhodobě platné. Cesta vede přes množství analytických studií na výše zmíněná témata. Historické prameny úřední povahy poskytnou časovou osu událostí, ona nesporná historická fakta, na která je možno navazovat jednotlivé příběhy. Utrpením bylo vystěhování pro každého jednotlivého člověka. Nelze ovšem napsat třicet tisíc příběhů, ostatně, asi by to ani nikdo nepřečetl. A už vůbec by tomu neporozuměl. Zásadní je ovšem použít typické z těchto příběhů a navléci je na šňůrku výše zmíněných historických faktů. Jako koření, které každý příběh potřebuje, aby byl nejen pravdivý, ale i zajímavý pro nejširší skupinu čtenářů.

1942–1945

V době vysídlení území mezi Benešovem a Sedlčany ve středních Čechách a jeho proměny na cvičiště SS bylo před 70 lety vystěhováno na 17 647 lidí. Celková rozloha území činila 44 000 hektarů. Dalších 12 184 občanů muselo na vysídleném území zůstat a pracovat u dvorů SS. Během nacistického hospodářství bylo zcela zničeno 188 domů, velmi těžce poškozeno 296 obytných budov, těžce poškozeno dalších 2 475 budov. Zničeno bylo 264 studní, kilometry kanalizace, cest a elektrického vedení. V prostoru bylo zřízeno sedmnáct koncentračních, nebo zvláštních táborů.

STUDENTSKÁ PRÁCE

SS – TRUPPENÜBUNGSPLATZ BÖHMEN

**„Tento prostor se jednou musí stát německým
a Čech tady už nemá koneckonců co pohledávat!“**

(Reinhard Heydrich, tajný nástupnický projev)

AUTOR: JAN JIRÁŇ

FOTOGRAFIE: MIROSLAV NĚMEC: 1, 2, 3, 7

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV BENEŠOV: 4, 5, 6, 8A, 8B, 12

JAN JIRÁŇ (PANASONIC, LUMIX DMG-FZ5): 9, 10A, 10B, 11, 13, 16A, 16B

HTTP://ZITRASESTEHUJEM.WEBNODE.CZ: 14

JIŘÍ OKTÁBEC (FUJIFILM, FINEPIX S1800): 15

OBSAH

- 1 Úvod
  - 2 Shrnutí vystěhování
  - 3 I. etapa vystěhování
  - 4 II. etapa vystěhování
  - 5 III. etapa vystěhování
  - 6 IV. etapa vystěhování
  - 7 V. etapa vystěhování
  - 8 Stěhování mimo etapy
  - 9 SS-Hofy
  - 10 Janečkova zbrojovka
  - 11 Dělostřelecká střelnice
  - 12 Pobočky koncentračních táborů a pracovní tábory
  - 13 Osud amerických letců sestřelených v dubnu 1945
  - 14 Konec II. světové války ve výcvikovém prostoru
  - 15 Poděkování – slovo závěrem
- Prameny, literatura
Fotografická příloha

1 ÚVODEM

Tato práce vznikla jako připomínka vystěhování obyvatelstva mezi řekami Vltavou a Sázavou za II. světové války. Jedná se o smutnou kapitolu nejen místních, ale také českých, ne-li evropských dějin. Hlavním cílem tohoto násilného aktu byl pokus o germanizaci českého obyvatelstva, v tomto konkrétním případě snaha o rozbití jeho jádra ve středních Čechách. Vojenským cvičišťem, které tu bylo zřízeno, prošla řada příslušníků evropských národů buď jako součást německé armády, nebo jako vězňové v koncentračních táborech.

Pro mne samotného, i když jsem toho o vystěhování hodně četl a také zhlédl, je stále velmi těžko představitelné samotné vystěhování. Silně na mne působí strastiplné osudy lidí, kteří si museli vystěhováním projít. Rozhodně bych nechtěl, aby se to ještě někdy opakovalo, abych to musel já nebo někdo jiný zažít, případně moje děti nebo jejich děti. Na tyto události nesmíme zapomenout! Doufám, že moje práce přispěje k tomu, že se o této události dozvědí anebo si ji připomenou především mladí lidé.

Text samotný se rodil dlouho. Jeho první podoba vznikla jako jedna z mnoha do projektu „Zítřka se stěhuje...“, který se uskutečnil na přelomu let 2008 a 2009. Původně byla tato práce kratší kvůli podmínkám projektu. V jejích rámci byla oceněna cenou města Neveklova. První verzi jsem vytvořil pod dohledem Mgr. Pavla Hozy.

Rozhodl jsem se ji přihlásit i do Středoškolské odborné činnosti (SOČ). Pro účast v SOČ je lepší větší rozsah, proto jsem svou účast v SOČ o rok odložil a práci jsem ještě rozšířil. Vyplatilo se to. Ve školním roce 2009/2010 jsem se s ní umístil v rámci SOČ jako třetí ve Středočeském kraji.

Následovala delší odmlka. Mezitím se mi podařilo získat další prameny a literaturu. Sám nevím, kdy bych se k této práci znovu vrátil. Došlo k tomu z popudu Klubu českého pohraničí v Týnci nad Sázavou. A tak jsem do textu zapracoval nové informace a doplnil je o vzpomínky pamětníků ze Sedlčanska.

Tato práce vznikla právě proto, aby zachytila vzpomínky pamětníků. Protože jsou trochu nepřesné, bylo nutné je doplnit o informace načerpané z literatury, jejíž soupis je uveden na konci této práce a je také vhodnou četbou pro ty, kdo by se chtěli o vystěhování dozvědět další podrobnosti. Vzpomínky pamětníků jsem získával hlavně metodou

záznamu orální historie, pamětníky jsem osobně navštěvoval a nahrával si jejich vzpomínky na diktafon. Vzpomínky jsou částečně upravené, například chronologicky srovnané, kvůli lepší srozumitelnosti. U poznámek citací je vždy uvedeno, kde žil a kde nyní žije pamětník těchto událostí.

Někteří pamětníci, na něž jsem se obrátil, byli osloveni poprvé, jiní už na toto téma vzpomínali dříve. Žádné vzpomínky pamětníků, kteří již byli kdysi osloveni, jsem neopsal, ale zastavil jsem se u nich a požádal je, zda by nemohli zavzpomínat ještě jednou.

Literaturu, z níž jsem čerpal, představují publikace, které byly vydány již dříve. Měl jsem také to štěstí, že jsem mohl osobně mluvit s některými autory, kteří se touto problematikou zabývali přede mnou. Užité prameny povětšinou představují volně dostupné kroniky různých obcí, které byly zabráný. Jsou uloženy buď v Státním okresním archivu (SOKA) Benešov, nebo na úřadu dané obce.

Násilné vystěhování bylo a doposud stále je pro ty občany, kteří si jím prošli, hluboce emotivním zážitkem. Jsou známy případy, že tenkrát prý docházelo dokonce k sebevraždám starousedlíků. Ale i dnes se někteří pamětníci, kteří byli tehdy povětšinou dětmi, neubránili slzám či jiným projevům svých citů, když jsem s nimi mluvil.

2 SHRNUÍ VYSTĚHOVÁNÍ

„Neveklovsko se má stěhovat...“ Tato a jim podobná slova se šířila od úst k ústům v roce 1942. Jednalo se o tzv. šeptandu, která byla součástí německé propagandy a měla za úkol nahánět lidem strach o jejich domovy, v nichž mnozí žili po celé generace. Šeptanda se ovšem postupně měnila ve skutečnost.

Termínem Neveklovsko se v práci myslí celá oblast, která byla za války vystěhovaná. Neveklov byl a je přirozeným centrem této oblasti, proto se užívá tohoto termínu.

Několik občanů z tohoto kraje se snažilo zjistit, co se děje. Kvůli těmto zprávám se sešli 18. února 1942 s ministry protektorátní vlády Emanuele Moravcem, Adolfem Hrubým a Richardem Bienertem. Ti ale o chystaném vystěhování nic netušili. V Čechách se o tom patrně nevědělo, ale v Říši se již o tom delší dobu jednalo.

14. března 1942 byla vydána vyhláška, podle níž se měla část Neveklovska stěhovat. Zatím to nebylo Neveklovsko celé. Ani se nemluví o výcvikovém prostoru, ale to mělo vbrzku

následovat. Stalo se tak 25. dubna 1942. Vyšídlovací kancelář sídlící v Netvořicích vydává vyhlášku, kde se již mluví o zřízení výcvikového prostoru a vyklizení území mezi Vltavou a Sázavou. Vystěhování probíhalo v několika etapách.

K vyklizení území v Protektorátu Čechy a Morava se sice nepřistoupilo poprvé, ale na Neveklovsku bylo nejrozsáhlejší. Předtím se již částečně stěhovalo Vyškovsko, Milovicko a Brdsko. Záminka byla všude stejná: rozšíření již existujícího vojenského cvičiště. V oblasti

Obr. 1: Odsun Čechů z vojenského cvičiště

Obr. 2: Janečkova vila v Týnci nad Sázavou, v pozadí s jeho továrnou, „Janečkárnou“

Nevekovska ovšem nikdy předtím žádného vojenského cvičiště neexistovalo. Byl to pokus německých okupantů, jak by mělo vypadat konečné řešení české otázky. Došlo k tomu na popud z míst nejvyšších, tedy od SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha, SS-Obergruppenführera Karla Hermannu Franka a SS-Reichsführera Heinricha Himmlera. Z jedné Frankovy zprávy dokonce vyplývá, že se mělo 25 000 lidí vystěhovat během dvanácti dní, což byla hodně idealizovaná představa. Na vyhláškách však byly podepsány protektorátní úřady, protože vystěhování se opíralo o zákon z první republiky o zřizování vojenských cvičišť 125/1927 sb. čl. 3 ze dne 14. července 1927. Tím Němci

dali najevo, že cvičiště nezřizují oni, ale česká strana. Opak byl ovšem pravdou.

Cílem okupantů bylo získat uprostřed protektorátu vylišenou oblast. A to se jim podařilo. Zřízení tohoto cvičiště postihlo celkem 29 831 obyvatel, z toho se stěhovalo 17 647, na práci převážně u SS-Hofů (dvory SS) zůstalo 12 184 obyvatel. Rozloha vystěhovaného území dosahovala asi 45 000 ha. Některé zdroje však uvádějí i jiná čísla, a to až 75 000 ha. Rozloha 45 000 ha je podle práce Stanislava Staňka nejpravděpodobnější. Hranici této oblasti tvořila na severu řeka Sázava od jejího ústí do Vltavy až po Poříčí nad Sázavou, na východě z Poříčí nad Sázavou do Benešova to byla státní silnice

Praha – Benešov, přibližně dnešní přeložka, z Benešova pak zhruba do Olbramovic železniční trať. Na jihu to byla železniční trať Olbramovice – Sedlčany a ze Sedlčan k Vltavě státní silnice Sedlčany – Příbram. Na západě hranici tvořila Vltava až po soutok se Sázavou.

Vystěhování řídila Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově. Podle potřeby se zřizovala pobočka vždy poblíž oblasti, která se zrovna stěhovala, a tak se přesouvala do Netvořic, Čerčan nebo Sedlčan. Nejčastěji je pod vyhláškou podepsán Dr. Šrajfer, víme ale i o dalších právnících, kteří se na plánu stěhování podíleli. Například v Čerčanech to byl Dr. Shnieder anebo v Sedlčanech Dr. Bulava.

3 I. ETAPA VYSTĚHOVÁNÍ

Podle vyhlášky vydané 14. března 1942 se měly vystěhovat tyto obce a osady, zatím pouze ze soudního okresu Neveklov: Blaženice, Dalešice, Jablonná, Krňany, Loutí, Maskovice, Měřín, Nebřich, Nedvěž, Rabyně, Teletín, Tuchyně, Vensov, Větrov a Vysoký Újezd. Termín vystěhování byl stanoven do 15. září 1942.

Další vyhláška, nařizující vysídlení, byla

vydána 16. června 1942. Jednalo se o obce a osady ze soudního okresu Neveklov: Břežany, část Kamenného Přívozu, Lešany, Podělusy, Rabyně a Třebosín; ze soudního okresu Jílové: Brunšov, Hostěradice, Hradištko, Píkovice, Rakousy. Tyto obce se též měly vystěhovat do 15. září 1942. Pouze občanům Lešan a Břežan byl termín prodloužen do 15. října 1942 kvůli sklizni úrody.

Celkově se jednalo o území představující přibližně trojúhelník, jehož vrcholy byly Podělusy, Hradištko a Jablonná. V první etapě si lidé s sebou mohli vzít vše, co měli, a museli přitom sklídit pole dřív, než odešli. Jednalo se o tzv. mrtvý i živý inventář. V dalších etapách to už možné nebylo.

Jedna z pamětnic, která tehdy žila na Týnecku, vzpomíná na vystěhování takto:

„My jsme se museli vystěhovat 6. října ve dvaatřicátém roce. Tatínek se ale stěhovat nechtěl. Tenkrát ale přijel na koni Němec, kůň měl bílý cinták a dvě patrony na šňůře, a s kobylou tancoval okolo nás. A ta kobyla prděla, stříkalo nám to do obličeje, a Němec na nás řval: „Sofort heraus!“

My jsme se už od třetí třídy učili německy. A tak, když odešel, říkám: „Tati, to znamená – ihned pryč – co po nás chce.“ A táta prej – kdo ví, asi sis to spletla. Druhý den přišel starosta a povídá: „Toniku, musíš se vystěhovat, jinak ti to vystěhujou na silnici za Václavice a dělej si s tím, co chceš.“ A to se ještě mohl vzít živý i mrtvý inventář.

Tatínek chodil do práce, tak maminka šla tenkrát do Lešan do zámku, kde se dávaly adresy. První adresu jsme dostali kousek za Benešovem. Když tam tatínek dojel, zjistil, že to je doškovéj barák, dřevěnej, a tak to vrátil. Druhý dostal na Kolínsku. To byl dvacetihektarovej statek, no co by se bylo s tím dělalo. Třetí byl na Vlašimsku. Tam jsme se stěhovali. Ale tenkrát u nás ještě nebyla silnička, statkář dal dva povozy, dva byly Borkovcovy a dva z Vlašimi ze zámku. A na nich se vše odváželo. No, ale leccos nám lidi ukradli. Třeba husy, a dokonce i závaží od žezáčky.

Když jsme se tam přistěhovali, lidi na nás koukali divně, protože naši museli podepsat, že dávají majetek ve prospěch Velkoněmecké říše. Oni tomu nesmyslu věřili, vůbec netušili, že se jedná o nucené vystěhování. Později na jaře, když šla druhá etapa, to už museli postižení dát i mrtvý inventář pryč. Němci tady udělali dvory a kdo chtěl zůstat, tak musel tento inventář dát do dvora stejně, jako kdyby se odstěhoval. My jsme měli zrovna nová kamna, takový modrý, krásný. Můj děda v osmadvacátém roce přestavil celej barák.

Před vystěhování musely být okna umytá, podlahy vydrhly. Ten Němec si to přišel prohlédnout. Sýpku musela maminka taky vydrhnout. Ještě tam zbylo kolečko hnoje. To řval Němec na tatínka, a tak ten hnůj vzteky naházel do potoka.

Ještě v dubnu toho roku tatínka potkal starosta a říkal: „Já se vám za obec musím omluvit.“ A tatínek na to: „Já si nejsem vědom.“ A on odvětil: „No jo, my jsme na schůzi těm lidem říkali, že jste se museli vystěhovat, ale oni tomu nevěřili.“ Ale v tom dubnu se lidé v okolí zase stěhovali, tak už to věděli.

Obr. 4: Odsun německých zajatců a obyvatel na konci války

Obr. 5: Vítání Rudé armády v Benešově

Když nás Němci vystěhovali, dostali jsme za majetek peníze. Ty peníze nám pak někteří nechali na opravu. Spousta dobrých lidí nám pomáhala. Můj bratranec ze Psár byl pokrývač, snažil se, aby všichni ty domy měli pod střechem. Řekla bych, že z kraje jsme byli docela dobrá parta.

Tři rodiny z Újezdu se tu v době vystěhování rozhodly zůstat. Ale nemohly zůstat přímo v Újezdu, vystěhovali je na Rabyň. Tam odtud chodily na práci do Loutí, do Nedvězí na velkostatek na práci, protože to byly SS-Hofy. Tihle lidé, když se nastěhovali, měli strašný plus, protože si brali věci po Němcích.“

4 II. ETAPA VYSTĚHOVÁNÍ

O další etapě vystěhování se vědělo již během té první. Stěhování mělo proběhnout do 1. dubna 1943. Vystěhovat se musely ze soudního okresu Neveklov: Bělce, Benice, Černíkovice, Dunávice, Dunávičky, Chářovice, Chleby, Chrástany, Krusičany, Lipka, Mlíkovice,

Netluky, Netvořice, Ouštice, Radslavice, Soběšovice a Věšetice; ze soudního okresu Benešov: Buková Lhota, Bukovany, Hůrka, Hvozdec, Chlístov, Pecerady, část Poříčí nad Sázavou, Úročnice, Václavice, Vatěkov, Větrov, Vidláková Lhota a Zbožnice.

V druhé etapě došlo ve spojení s etapou první kvyklizení severní strany výcvikového prostoru. Jedinou výjimkou na severní hranici byl Týnec nad Sázavou, Brodce a Zbořený Kostelec, kde obyvatelé mohli na zvláštní povolení bydlet kvůli pracovní síle pro Janečkovu zbrojovku.

Tuto dobu pamatuje paní **Anna Hrušková**, která tehdy žila v Chrástanech:

„Byli jsme vystěhováni až v Dobrém Poli u Kouřimi a zpátky jsme se vraceli, až když bylo po válce, no a dům jsme našli v „nádherném“ stavu. Bez oken, bez dveří, bez podlahy, kam na rozbitý, studna rozbitá, všechno rozbitý. Puma nám spadla až do sklepa.

Ty, co chtěli pracovat u Němců, tak ty vystěhovali do jiných vesnic, protože ta naše byla úplně prázdná, nebylo tam človíčka. Já měla bratra vyučeného krejčím, sháněl místo, aby se uživil, zase někde jinde. Já chodila do školy poslední rok. No a ještě si pamatuji, jak mě hnal četník nahoru vymetat pavučiny v hospodářství.“

Jak bylo těžké odejít z rodného kraje, zachycuje **kronika z Václavic**:

„Neoficiální rozloučení bylo 21. března 1943. Toho dne byly konány poslední bohoslužby ve václavickém kostele. Kostel byl přeplněn. Na bohoslužby se vrátili mnozí z vystěhovaných. Z příjařených obcí se stěhovali zároveň Chrástanský, Úročničtí a Vatěkovští. Farář František Matoušek měl k přítomným krásnou promluvu, při které plakal on i osadníci. Po kázání se ozvala píseň Čechy krásné, Čechy mé. Jediné oko nezůstalo suché a lidé pro pláč nemohli ani dozpívat. Nový nával pláče se opakoval při vlastním loučení s kostelem a potom na hřbitově u hrobů. Pohled na lidi líbající rovy svých drahých byl srdcervoucí. Hlasité kvílení a nářek se rozléhaly daleko nad vesnicí.“

V druhé etapě se stěhovaly i Bukovany, které se pak staly SS-Hofem. Na to si dobře vzpomíná pan **Jaroslav Voráček**:

„O vystěhování jsme se dozvěděli vyhláškou. Byla psaná česko-německy a bylo to vylepený na sloupku kousek od našeho domu u silnice. Tehdy věřící v Bukovanech navštěvoval pan farář z Týnce. Na cestě potkal lidi stojící okolo té vyhlášky, a povídá jim: „Tak přeci jsme se až teď dozvěděli, co nás vlastně čeká.“ Bylo tam psáno, že se má vystěhovat část Benešovska, Neveklavska a Sedlčanska. A mělo to určené hranice levý břeh Sázavy, pravý břeh Vltavy, silnice Benešov – Tábor. V podstatě to byl takovej trojúhelník. Cvičila tam vojska SS i SA.

V Benešově byl přesídlovací úřad, kam se museli dostavit obyvatelé z obcí, které se stěhovaly. Dávali tam tipy na místa, kam se dá odejít. Byla to vlastně oblast Benešovska – Městečko, Nespeky, Čerčany, Zlenice a tak podobně. Byly to vlastně chaty těch majetnějších Pražáků, kteří sem jezdili na víkendy a prázdniny. Když ten tip člověk dostal, musel si za tím občanem dojet a domluvit se s ním, jestli do bytu vezme lidi z vystěhovaných obcí. Stěhovali jsme se do Nového Městečka, to je naproti Čerčanům. Byli to opravdu moc hodní a dobří lidé, protože jsem měl pocit, že opravdu s námi cítí.

Když jsme se stěhovali, můj táta pevně věřil, že se vrátíme, protože Němci u Stalingradu dostávali na frak. Prakticky se obrátila situace a Sověti je začali hnát ze své země.

Museli jsme se vystěhovat do konce března 1943. Většinou obyvatelé obce Bukovany byli vystěhováni na okrese Benešov. A řada lidí byla i mimo Benešovsko, na jihu Čech, na Vlašimsku, Sázavsku. Tam bydleli do konce války. Tehdy se nestěhovalo na nákladáčkách, ale normálně na žebříkách. Mohli jsme si vzít už jenom věci z domova – budovy, stromy, zvířata, to tu muselo zůstat. Tady v obci zůstalo dvacet čtyři rodin, které musely pracovat pro SS-Hof.

Obr. 6: Část mapy území dotčeného výcvikovým prostorem

Obr. 3: Dokument, kterým se vyvlastňují pozemky ze zabrané části Týnce nad Sázavou

Obr. 7: Francouzští vězni v Kulturním domě JAWA v Brodčích ve dnech po konci války

Ti postřílení měli za týden pohřeb. Už byl obřad skoro u konce, když partyzáni začali střílet salvy. Lidé si ale mysleli, že to jsou Němci, a tak se rozprchli. Nic se naštěstí nestalo.

Do vesnice pak přijela i Rudá armáda. Byli to hlavně vojáci s koňma. U nás na dvoře byly tři páry koní. Nebyli tu ale dlouho. Měli masa dost, ale stalo se, že vzali kus dobytka a odvezli ho.

Taky tu byl jeden malér. Starší chlapi chtěli odpálit několik minometnejch granátů, který tu našli, tak za vesnici rozdělali ohýnek a dali je tam. Když to pak šli zkontrolovat, byla tam ještě jedna nevybuchlá mina a jednomu sousedovi zůstaly tři nebo čtyři střepiny v hrudi. Tak sehnali koně a povoz a honem do Benešova. Dopadlo to dobře, ale jednu střepinu mu tam nechali, tu tam měl do smrti. Když jsme tady později vyorávali s traktorama brambory, na munici jsme běžně naráželi. A když se poráželo dříví v lesích, tak si dávali pozor, protože některý střepiny byly zarostlý ve stromě."

Vystěhování vstoupilo i do života **Miluše Čiperové**, která tehdy bydlela v Mstětích:

„Tehdy přijeli páni z okresu a řekli nám: „Budete se stěhovat.“ Nasadili sem dva muže, byli to Češi. Ty jsme museli ubytovat. Byli tu asi měsíc, než vystěhovali všechny lidi. No a my jsme se museli vystěhovat ve třiadvacátém roce.

Hledali jsme také ubytování. Tatínek jezdil všude na povozu nebo autobusem. Ten ale tenkrát jezdil málo. Nakonec jsme ho sehnali u Votiv v nějakém Jiříně. Měli jsme smůlu, sehnali jsme špatný ubytování. Byli tam dost nepřijemný lidi, nadávali nám, že jsme tuláci a podobně.

Z bytu nám Němci sebrali všechno, naši měli hospodářství. Vzali koně i stroje. Někteří lidé dokonce zůstali. Ale jiní pak chodili a rozkrádali to, co tam kdo nechal. Nám tam vyřezali trámy z kůlen, podlahy a okna nám vyrvali, i dveře, prostě všechno. Když jsme sem přišli po válce, museli jsme vše opravit. Dělalí jsme to i přes Vánoce.

V tom stěsněném ubytování jsme přežívali, jak jsme mohli. Domů nás pustili akorát jednou, před dušičkami, mohli jsme tu zůstat do jedny hodiny. Jen jsme ale ujeli kousek k lesu, začali střílet. Chtěli jsme dojít na hřbitov, ale tam jsme nedošli, protože to by nás byli snad postříleli.

Druhé rok z jara to tady odstřelovali. Vypálili jedno stavení. Celou budovu, prostě všechno.

Domů jsme se po válce vraceli, co nejdřív jsme mohli. Museli jsme tu ale dělat nové podlahy. Místo dveří jsme měli deky, aby nám nefoukalo. Naštěstí bylo léto, když jsme sem přišli. Po kouskách jsme přiváželi zpátky věci. Obytné stavení nám zbořili. Vyřezali trámy a ono to spadlo. Naši chtěli stavět, ale byla válka a tak se stavět nedalo. Než jsme to postavili, tak jsme bydleli v chatě, kde normálně bydlel čeledín a kočí. V ní byly jen tři místnosti. Odcházeli jsme, všechno svítlo. Vrátili jsme se, nesvítlo nic. Tak elektrika byla honem udělaná. Ti lidi totiž ukradli i dráty ze zdi, všechno vybrali.

Museli jsme před Němci schovat traverzy, které jsme měli připravené na stavbu. Část jsme odvezli. Zbytek jsme schovali do hnoje. On nás pak někdo udal, že je máme. Pak Němci chodili a píchali železem všude možné. A zrovna se vždycky trefili mezi ty traverzy.

Měli jsme přes dvacet let starou kobylu. A věřte, že ta kobyla poznala, kam má jít? A i ty starý slepice, když jsme je přivezli zpátky, poznaly, kam mají jít. Tak jsme to pomalinku dávali dohromady. Byli jsme bez peněz, beze všeho. Pole byly zarostlý. To nám orali traktorama z traktorky z Tloskova. Museli jsme jim za to zaplatit. Byla to prostě bída. Naštěstí lidé pomáhali jeden druhému. Další rok se sklízelo obilí, tak to už nějaká ta korunka byla. Ale to obilí ještě nebylo takový pěkný, jaký by mělo být.

Střeliva tu nechali Němci moc, hlavně v polích. Když se jezdilo s traktorem, tak se muselo koukat a pomaloučku jezdit. Vyorali jsme několik bomb. Nikoho to naštěstí nepobilo. Bylo tam ale hodně střeliva. Taďy je kousek takovej malej rybníček. Tam chodili malí kluci. Tam ta munice je dodneška. Byly tam hlavně patrony. Z toho kluci dostávali ten prach.

Vodu jsme naštěstí zamořenou neměli. Radši jsme ji dali přezkoušet, ale dobrá byla. Taky mi nikdo nic neřikal, že by měl něco špatného."

6 IV. ETAPA VYSTĚHOVÁNÍ

Jak již bylo řečeno, o této etapě se vědělo o čtyři dny dříve než o třetí, tedy 24. června 1943. I když se jedná o čtvrtou etapu, vystěhování mělo být dřív než ve třetí, a to do 31. října 1943. Stěhovat se měly ze soudního okresu Neveklov: Brdečňů, Hoděčice, Hořetice

a Hůrka. Dále pak ze soudního okresu Sedlčany: Bučily, Červený Hrádek, Dubliny, Dublovice, Hradištko, Hrazany, Hluboká, Chlum, Chrastava, Chýnov, Křovice, Křovičky, Křepence, Lhotka, Lichovy, Luhy, Nalžovice, Nová Ves, Osečany, Podhájí, Příčovy, Radíč,

Sestrouň, Suchdol, Vítěž, Velběhy, Voboz, Zberaz a Zvírotice.

Tato etapa zahrnovala jihozápad cvičiště. Okupanti tak měli na konci roku 1943 téměř celé cvičiště, zbývala jen poslední část, která se měla vbrzku stěhovat.

Obr. 8a: Exhumace amerických letců

Obr. 8b: Exhumace amerických letců

Obr. 9: Pomník zastřeleným americkým letcům

Všichni Němci prchali jak auty, tak pěšky, to byla anabáze. Na kopečku nad Jindicemi se udělala barikáda, na který jsem byl také přítomen, protože jsem byl divoký patnáctiletý kluk. Staří sedláci vytažili poschovávaný brokovnice. Měli jsme hlášku, že od Kolína prchá německá armáda. Skutečně tam přijeli a narazili na tu barikádu. Udělali jsme v rychlosti hlídky. Když přijeli Němci, začala palba. Já jsem neležel v linii, na mezi, ale byl jsem vzadu. Pak jsem se dozvěděl, že tam padl Jaroslav Košvanec, který byl zrovna vedle mého táty.

Když jsme se vrátili, převážná většina chalup byla prázdná, maximálně poloprázdná. Vilky obsadili v době vystěhování důstojníci, vojsko lepší domy. To byla armáda, tak ty nechodili do lesa s pilkou, aby si zatopili. Vyřezali trámy, spálili vrátka. Domy byly bez oken, bez dveří. Byla tu také spousta munice. Já jsem měl takový malý arzenál zbraní. Nějaký ty pistole, pušky a podobně."

K Neveklovu patří i ten smutný fakt, že těsně před vystěhováním, a to 11. května 1940, tu měl svůj poslední koncert český houslový virtuos Jan Kubelík.

Poslední výjimkou ve stěhování byly Sedlčany. 13. května 1943 přijela do města komise. Z jejího jednání se dalo usuzovat, že k vystěhování má dojít co nevidět. 18. května přijíždí další členové komise. A ačkoliv místní velitel četnictva Paul Schmitz prohlásil, že veškeré zprávy o vystěhování jsou nepravdivé, odjíždí 19. května do Prahy delegace k zemskému úřadu, složená ze starosty Jana Smrčky a člena městské rady Dr. Bohumila Ročáka. Chtěli se dozvědět, jestli se Sedlčany budou stěhovat, a jestli ano, tak chtěli požádat, aby k tomu nedošlo. Zemský úřad ale o ničem nevěděl.

Ačkoliv samotná vyhláška o vystěhování vyšla až 11. června, místní na nic nečekali a hledali nějaké místo, kam se přestěhují. To už v Sedlčanech byla pobočka Přesídlovací kanceláře, kterou vedl dr. Bulava. Nejdříve se měli

stěhovat všichni. Časem se ale toto stanovisko změnilo. 21. června byla vyvěšena vyhláška, podle níž se nesměli stěhovat řemeslníci bez písemného povolení. 24. června byl vyvěšen seznam 339 lidí, kterým nebylo povoleno se vystěhovat. Jednalo se o lidi, kteří už vesměs měli nalezený nový byt. Stěhovat se naopak museli lidé, kteří doufali, že by mohli ve městě zůstat. Seznamy se neustále měnily, což místní obyvatele jenom rozčilovalo.

Po 1. srpnu, tj. po datu, kdy se Sedlčany měly vystěhovat, zůstali ve městě jenom zemědělci, kteří museli sklídit úrodu a připravit pole k setí. Civilní obyvatelstvo, které zůstalo, se muselo přestěhovat do jiných bytů. Jednalo se o byty jižně od hlavního náměstí a do ulice Nádražní a do části města kolem tehdejšího Burianova dřevařského podniku.

Kdo v Sedlčanech bydlel anebo pracoval, musel mít Ausweis, průkaz, že tam pracuje nebo bydlí. Kdo ho neměl, musel zaplatit pokutu 50 korun a potrestání bylo zapsáno

do občanské legitimace. Toho zneužívali ti, kteří chodili v neděli do kostela. Na venkově měli tehdy peněz dostatek a tak tyto pokuty s úsměvem platili. Místní němečtí četníci na ně doslova pořádali hony. Později začali vyhrožovat i nucenými pracemi. Díky tomu tyto pravidelně opakující se nedělní cesty skončily.

Do vystěhovaných domů v Sedlčanech byli nastěhováni vojáci. Jejich počet se odhaduje na 5000. Zpočátku to byli především Němci, ke konci války i jiné národnosti jako Norové, Finové, Vlámové, Slovinci a Litevci. Vojáci se vůči obyvatelstvu chovali dobře – až na incident, kdy tankista přitiskl ke stěně školáčka a rozdrtil jí hrudník. Na následky tohoto zranění děvče zemřelo. V tomto případě se prý ale jednalo spíše o neschopnost vojákovu než o nějaký záměrný útok.

V městě byly také přejmenovány ulice. Hlavní náměstí se jmenovalo Adolf Hitler Platz, Tyršova ulice Wiking Strasse, Pražská Josef Goebels Strasse a podobně.

Život za války v Sedlčanech pamatuje i **Josef Vermach**, kterému tehdy bylo šestnáct let a prožíval svoje aktivní skautská léta:

„Na základní škole – ještě za první republiky – jsme byli vychováni vlastenecky. Bohužel na pozadí neredálních představ. Jako bychom byli „nejmocnější stát“ – alespoň v Evropě. Na to později doplatilo mnoho lidí... Během třicátých let dvacátého století byla nepředstavitelná hospodářsko-sociální krize. Ve středním Povltaví se trochu zmírnila od roku 1937, kdy se zde začaly budovat obranné kryty. Ještě od dubna 1939 – od prvního měsíce po vzniku protektorátu – dobrovolně jezdili řemeslníci za prací do Říše.

Tatínek provozoval živnost mistra zednického. Po základce jsem se vyučil zedníkem. Jelikož řemeslo „bylo v rodu“, výuční doba byla jen dvouletá. V roce 1943 jsem byl přijat na stavební průmyslovku. Tenkrát vyučení měli přednost. Na jaře téhož roku nás vzrušila neurčitá zvěst o stěhování. V červenci se stala realitou. Řemeslníci museli zůstat. Tatínek zrušil firmu a zaměstnala jej česká firma, podléhající stavební správě „Bauleitung SS“. Stěhování nás ale neminulo: do „civilní zóny“ – na jih od dolního kostela. Jelikož jsem musel nastoupit do školy v Praze, pomáhali nás stěhovat příbuzní. Bydlil jsem u tety v Uhřetěvsi.

Po invazi západních spojenců do Evropy a neustálých ofenzívách Rusů na východě byl provoz na středních školách omezen jen na první a čtvrté ročníky. Druhé a třetí musely do výroby. Přijala mě česká firma v Sedlčanech, jak jsem se již zmínil. Manuálně pracující – zedníci, tesaři, pomocníci – byli ve stáří čtyřicet až šedesát let. V roce 1914, kdy vypukla první světová válka, jim bylo osmnáct až dvacet. Takže jsem se dostal mezi bývalé frontáky. Někteří prošli téměř čtyři roky zákopovou válkou v Haliči anebo „skalnatou“ v Dolomitech. Pracovalo se deset hodin s krátkou polední přestávkou. Ale jen „jako“, neboť „šarže“ měly zájem, aby píle byla očividná, ale dlouhotrvající, neboť po splnění zadaného úkolu je čekala pochvala a odeslání na frontu.

Takže při takovém „pilnu“ byl čas na debaty. Staří padesáti- až šedesátiletí přitom vzpomínali na válku. To byl čas na úžasné vzpomínky. Úžasné rady do života! Jak přežít tři až čtyři roky ve válce – té první světové. V tomto pracovním společenství jsem byl od září 1944 do ledna 1945. Nedocenitelná životní zkušenost!

Během této doby byly Sedčany rozděleny na část vojenskou a civilní. Ta zaujímal domy zhruba na jih od dolního kostela sv. Martina a východně část Nádražní ulice včetně nádraží, užívaného samozřejmě i vojskem. Ale i v civilce všichni spadali pod vojenskou správu. Administrativně civilní obyvatelstvo podléhalo komandantuře SS. Občanské průkazy, hlášení o pobytu, průkazy umožňující průchod (Ausweisy), potravinové lístky a podobně. Vyřizovala to paní Schönigerová, původem z pohraničí, mluvící česky a žijící v Sedčanech u přátel. Poradila, pomohla...

Zásobování „civilů“ zajišťovaly dva obchody, jedno pekařství, jedno řeznictví, dva hostince – „U nádraží“ a „U Karla IV.“

Škola – jednoduchá, ale útulná, byla v barokní budově děkanství. Duchovní přesídlili do Solopysk, ale mohli na „Ausweis“ docházet na bohoslužby do Sedčan. Pohřbívalo se jen do nevojenského prostoru. O Vánocích v roce 1944 byla povolena „půlnoční“, kvůli zatmění již odpoledne.

Před vystěhováním jsme spadali pod protektorátní orgány. Nade vším bdělo gestapo. Žilo se v tísnivé atmosféře, protože co chvíli byl někdo zatčen.

V zabraném území jsme spadli pod komandanturu SS. Co vím, nikdo nebyl zatčen. Komandantuře záleželo na dojmu u nadřízených, že je „alles in Ordnung“ (vše v pořádku). Gestapo sem totiž nemělo přístup.

Dalším důvodem bylo, jak jsem se již zmínil, že obyvatelstvo tvořila vrstva pracujících, kteří pamatovali ještě doby Rakouska-Uherska a „slasti“ první světové války. Takže se tito lidé chovali rozumě, prozíravě, odpovědně. A co hlavního, hladce dokázali zpacifikovat „horké hlavy“, takže nedocházelo ke konfliktům ani masakrům na konci války.

K jednomu incidentu přece jen došlo. Na komandantuře pracovala sličná příslušnice SS. Padla do oka zručnému řemeslníkovi, opraváři všemohlemi. Věhlasem proslul již za první republiky, na což spoléhal. Když jí nedal a nedal pokoj, svěřila se manželovi. Ten vymyslel lest. S kamarádem sehnali velkou skříň. Odstranili pozadí a dopravili do kanceláře oně krásky. Ta domluvila se záletníkem přesnou hodinu „audience“. Manžel se s kámošem – v „předstihu“ – utábořil ve skříni. Naštěstí pro ně frejřil dostal termín hned a hned se začal projevat „po svém“. Dáma smluvně vyjekla a on si vysloužil pěknou nakládačku. Podle českých uklízeček, které to monitorovaly, prý musel tu almaru odnést někam do magacínu. Dlouho chodil po Sedčanech s modřinami. S odůvodněním, že spadl z lešení. Nepodplatil však dvě uklízečky, které to s velkou chutí objasňovaly. V jiné tónině, samozřejmě.

Dlužno dodat, že „šarže“ nesnášely, měl-li někdo ruce v kapsách. Výrostci sklidili „pár facek“, starší byli seřváni.

Někdy byli vojáci přidělováni k pomocným pracem. Při tom byla nařizována důsledná „subordinace“. Řemeslník, byť Čech, byl Meister a nadřízený. Vojáci jej musili „poslouchat“. „Šarže“ nerady viděly, došlo-li v pracovní skupině k „famiárnosti“. Samozřejmě že k tomu docházelo, ale musili jste být ve střehu. Uvedu alespoň jeden super-zkrácený příběh:

Podzim 1944. Příkaz: „Pro Unteroficier Schule (škola pro poddůstojníky) připravit učebnu!“ Měla jí být velká stáj „u Kundrlíků“. Práce spočívala ve vyzdění dvou komínů v průřezu 45/45 cm a asi 8 metrů vysokých. Průraz klenbou, průchod půdou a nad střechu. Mně bylo sedmnáct a půl, ale aby se vše urychlilo, přidělili mi šest chlapů. Od tak 18 do 40 let. Měl jsem jim velet! Lidem narychlo posbíraným bůhví odkud. Tak jsem se dal do práce, abych byl co nejdříve „u svých“. Záhy jsem postřehl, že vzniká určité napětí. Ti „esesmani“ se na mě začali mračit. Pochopil jsem to, až když jsem se dostal na půdu. Jejich kápo, který mi zároveň podával cihly, s úsměvem řekl: „Eine Stunde, eine Ziegel!“ (Za jednu hodinu, jednu cihlu!)

Pochopil jsem rázem, proč tolik toho mračení... Oni byli rádi, že nemusí na „kwérübunky“ a já jsem jim to svou pracovitostí kazil. Abych to napravil, ten první komín jsem stavěl dva dny, druhý dalších čtrnáct dní. Každé ráno se mi kápo zahlásil a hned dodal: „Was ist neues?“ (Co je nového?). Nebyla to legrace. Neměli vůbec zprávy o vývoji na frontách. Říci jim to, byla by to kulka pro rozvrácení morálky. Ale těch šest párů prosebných očí... Prostě, maminka mi balila svačinu. Dva chleby namazané sádlem, balené do protektorátních novin – Národního středů. Zprávy z front byly kusé a úspěchy „našich“ spočívaly v tom, jak se „nám“ podařilo zaujmout výhodnější pozice důmyslným zkrácením fronty. Tak jsem jim ty noviny vyrovnaval a „zapomněl“ je na cihlách. Ihned se k nim vrhli. Ač byli v češtině, rozuměli všemu... Samozřejmě moje svačina byla dělena na sedm dílků. Tak jednou do úst.

Loučili jsme se pozdravem „Ales gute!“ (Všechno dobré!). Já s nadějí, že se dočkám konce války. Oni tu naději neměli. Ale za těch čtrnáct dní mi byli upřímně vděční. Bylo to koncem listopadu 1944 a na všech frontách denně po tisících umírali lidé.

V lednu 1945 byly na školách urychleny maturity za účelem uvolnění posluchačů do výroby. Zároveň bylo povoleno otevřít druhé ročníky. Za podmínky, že každý dostane povolení od zaměstnavatele.

Tlumočník se mnou došel k veliteli „Bauleitungu“, byl jím jakýsi SS-Obersturmführer. Tlumočník mu vysvětlil situaci a s dovětkem, že jsem chudý a... a... Velitel to kupodivu pozorně sledoval, načež zařval: „Jawohl!“ (Ano!). Zavolal „Schreibra“ (písaře) a nadiktotoval souhlasný „Bescheinigung“ (Osvědčení). Opatřil razítko s orlicí a křídly na půl stránky. My poděkovali, v pozoru, a vyrazili.

Byl pátek, po poledni. Nedalo mi to a hned jsem jel vlakem na „pracák“ do Benešova. Vykázal jsem se „papírem s orlicí“ a žádal o povolení přestupu z Benešovska do Prahy. Český*) úředník se rozčílil a začal povykovat: „Jak si může nějaký „štrumfýra“ dovolit někoho pustit do školy, když On potřebuje lidi na zákopy do Maďarska!“ Hned rozkázal: „V pondělí ráno v 8.00 nástup s osobními věcmi a potřebami. Tady, na pracáku! Pozorně jsem si prohlédl papír se seznamem potřeb a abych jej „uklidnil“, optal jsem se

starostlivě, až úlisně, a s velkým zájmem, zda si také mám s sebou vzít nářadí. A když ano, tak které. Teď uklidňoval on mě. Žádné. Tam určitě bude v dostatečném množství. Odcházel jsem „pozpátku“. V pokušení zasalutovat s dovětkem: „Poslušně hlásím, tak já už jdu.“

Měl jsem štěstí, že byl pátek podvečer a úředník byl unaven. A nenapadlo jej papír s orlicí sebrat.

Následné pondělí jsem, namísto na pracák, vyrazil do Prahy. Ve škole jsem řediteli vysvětlil svou situaci. Uklidnil jej „papír s orlicí“ a k postoji pracáku řekl: „Třebas jej časem získáte. Zatím chodte do školy!“ Teprve po letech jsem si uvědomil, jak nesmírně jsem riskoval!!! Další potíž byla v omezení vzdálenosti jízdy vlakem – jen na padesát kilometrů. Kdo neměl příslušné povolení, musil počítat při lapení kontrolou, že půjde za „katr“, v nejlepší případě na časově neomezeně nucené práce. A já mohl tak do Řičan, dál to bylo „na černo“.

Papír s orlicí mi pomohl vícekrát. Únor 1945 byl v Praze měsícem namátkových kontrol. Tak třeba Na Příkopech u kostela sv. Kříže ulici přetah kordon protektorátní a říšské policie. Dokumenty jsem v pořádku neměl, ani občanku a ani „Arbeitsbuch“ (Pracovní knížka). Koho takto chytili, domov hned tak nespasili, pokud jej vůbec kdy uviděl. Hledali se totiž parašutisté, zběhové, partyzáni ve smokinách aj. Bescheinigung od „SS“ mi pomáhal tenkrát, osmnáctiletému, přežít.

V důsledku zhoršující se situace se výuka omezila jen na zadávání domácích úkolů o útercích a pátcích. Měli jsme něco nastudovat z Průmyslnictví od autorů „Landa-Berkovec“. Následný den jsem se vydal knihu shánět do Prahy. Pěšky po ulicích od Národní třídy až do Dejvic. Až mi dal naději knihkupec v ulici „U Myslíků“ pod Karlovým náměstím. „Zavolám do vydavatelství, je tam příručí. Přejďte před polednem, než zavřeme.“

Náhle jsem si uvědomil, že je středa, ale „popelační“. Vydal jsem se do kostela sv. Josefa na dnešním Náměstí Republiky. Pohovořit si s Pánem Bohem a tak. Nějak jsem se zapovídala zjistil, že se řeč „protáhla“. Rychle jsem se vydal do knihkupectví, než bude pozdě. Na Uhelném trhu sirény ohlásily „Přípravu k náletu“. Signál „Nálet“ byl zpravidla až za dvě hodiny. Tak se nikdo nevzrušoval. Tentokrát byl vyhlášen vzápětí. Protektorátní i německá policie naháněla chodce do krytů. Nikdo neposlouchal. Nás přece bombardovat nebudou! Já se hádal, že nemám kdy, protože musím být do dvanácté pod „Karlákem“. Handrkování bylo přerušeno detonacemi... Přesto jsem to chtěl stihnout. Pošetilost mě přešla, když se z Letné a od Hostivaře ozvala protiletadlová dělostřelba. Střepiny z granátů, explodujících ve velké výšce, padají totiž „volným pádem“ k zemi, kde razance jejich „přistání“ odpovídá té při výstřelu. Dopady na střechy domů připomínaly krupobití. Že by taková střepina utříhla ucho jako nic, to už jsem věděl. V duchu jsem odprošoval ty, co mě hnali do bezpečí. Vzhledem ke ztrátě času jsem se nedostal do krytu, ale uchránil mě klenutý průjezd.

Otrnulo mi, když byl odhokán konec náletu. Téměř pokusem jsem vyrazil do knihkupectví. Spálená ulice byla tam, kde je dnes „Máj“, zatarasena. Všude plno prachu. Strážný, který zatarasal střezil, mě nechtěl pustit dál. Já mu zase jankovitě tvrdil, že musím pro knihu. Uklidnil mě: „Kdo ví, jestli tam ještě ten váš krámek je...“ Teprve po letech jsem si uvědomil svou „zabedněnost“. Nebýt zdržení v kostele, bomby by mě oslovily jinak. Kdo ve chvíli, kdy padaly, byl na Karlově náměstí nebo v jeho blízkém okolí, byl zasažen tlakovou vzduchovou vlnou. Zemřel následkem roztržených plic... Taktó přišel o dceru malíř Josef Lada.

Konec války mě zastihl u tety v Uhříněvsi. Prohlásila, že za mě zodpovídá, a nesměl jsem nikam. Město naštěstí bylo mimo dosah dění, tak mě „zvládla“.

Domů jsem se vrátil až v pátek 11. května. Rodiče a okolí to považovali za zázrak. Telefony nefungovaly, jiné spojení nebylo. Jak asi bylo mamince, když o svém jediném dítěti týden nevěděla?

Letecký souboj nad Sedčany jsem nezažil, byl jsem v Praze a v Uhříněvsi. Podle vyprávění svaz čtyřmotorových bombardérů byl napaden stíhačkou. Podařil se jí sestřel. Bombardér se vznal ve vzduchu, oslnivě zazářil a vybuchl. Zachránění byli transportováni do Benešova. O jejich osudu vypovídají tamní pamětníci. Ti letci, kteří sestřel nepřezili, byli pochováni na sedčanském hřbitově. Jim a ruským vojákům, kteří zemřeli v Sedčanech na následky válečných útrap, byly postaveny vkusné pomníky. Na americkém byla umístěna jedna z třílístových vrtulí jejich letadla. Vylíčení osudu vrtule by „vydalo“ na zvláštní práci.

Na konci války bylo na Sedčansku nejméně deset tisíc ozbrojenců včetně těžké techniky. Ještě 9. května 1945. Velitel této formace respektoval tehdejší „Revoluční národní výbor“. S podmínkou, že nedojde k provokacím. Předsedou „RNV“ byl kapitán Čsl. armády. Jednal v uniformě, což němečtí velitelé uznávali s respektem. S civilisty totiž neradi jednali. Kapitán si zavolal „dorostence“ a důrazně je varoval před nepředloženostmi. Uniforma zapůsobila přesvědčivě a Sedčany změny šťastně přežily.

Onoho kapitána podpořili i veteráni z první světové války. Věděli, co je válka. Pomáhali, a důrazně, zvládnout „upřílišněnost“. Vesměs prostí lidé. Ve městech, kde měla vliv nezkušená, samozvaná „nobilita“, docházelo ovšem k tragédiím...

Jak již bylo zmíněno, nebyl jsem zde. Dorazil jsem až 11. května. Dle zprostředkovaného vyprávění došlo k velkému vítání. Městem projely kolony obrněné techniky. Vítající – zejména lepá děvčata – plakala, že vojáci jedou a jedou a nikdo se nezastaví. Právě kvetly šeršky a bylo čím vítat. Pak dorazila pěchota. A to bylo „jiná“. Mámy pro jistotu schovávaly dcery na půdách. Dlouho se to po Sedčanech rozmarně vyprávělo. Třeba o tom, že jedna maminka si libovala, že má holku zabezpečenou na půdě se vším potřebným. Ale dcera zase ráda vyhověla tetě. Ta potřebovala pomoct obsluhovat ruské vojáky v hostinci

Obr. 10a: Dělostřelecká pozorovatelna z Kampfbahn u IV. – Chlistov

Obr. 10b: Dělostřelecká pozorovatelna z Kampfbahn u IV. – Chlistov

Obr. 11: Interiér bunkru v současné době

„Na nádraží“. Pomocnic se našlo více, Rusové měli harmonikáře a improvizovaná tancovačka byla tu. Neformální, přátelská, bezproblémová.

Rusové, kromě konzerv, vařili v polních podmínkách. Dobytek, vesměs hovězinu, připravovali, jak se dalo. Vnitřnosti vyhazovali do jam. Někteří útlocitní civilové jim to kritizovali. Opět zasáhli naši veteráni: „Vy pitomci, víte, co jsou polní podmínky? Ti chlapi se musili nasytit buď jak buď. Bez ohledu na počasí. Zkuste to někdy a dostanete rozum...!“

Národní výbor měl mnoho starostí. Starší občané měli co dělat se zpětným stěhováním. Policejní aparát a četnictvo v dříve zbraněm území nebylo. Tak nás, sotva osmnáctileté, povolali k hlídkové službě. Byla to romantika. Záložáci z první republiky nás rychle naučili, jak zacházet s pěchovními zbraněmi, dostali jsme služební pásky a do toho...

Na sever, u potoka Mastníka, býval Panský mlýn. Tam se svázely všechny odhozené zbraně. Bylo jich spousta. Střelivo jen pěchovní. Granáty se svázely do prázdné osady Roudný. My jsme, jako strážní, mlýn změněný na sklad zbraní střežili. Velitelem byl voják, založák. Byť v civilu, strážný vyžadoval dodržovat pravidla. V čase mimo „stojku“ dbal, aby se cvičili ve střelbě. Počet ran? Neomezen. Střeliva bylo habaděj. To bylo něco pro kluky. Důraz byl kladen na rychlost a přesnost střelby. Ve volnu, mezi „stojkami“, jsme vzali bedničku s patronami, terče a vyrazili jsme nad stráž nade mlýnem. Byli jsme tři. Rozestoupili jsme se, každý ke svému terči, a začalo to. Kdo víc zásahů a kdo rychleji.

Ale za mlýnem byl tenkrát rozsáhlý zdivočelý park. Dnes je tam KOVOŠROT. V parčíku pásli Rusové – jinak klidné – stádo tažných koní. Podle prázdných kartonů na patrony jsem jich během krátké doby vystřílel asi padesát. Ostatní rovněž. Problém nastal, když se koně začali plašit. Jeden Rus se strašně namíchl, popadl „nahajku“, bič s krátkou rukojetí a velmi dlouhou žílou. A hnal si to k nám. S nadáváním. Na nic jsme nečekali a zdrhli. Já si přitom náramně spálil dlaň. Uchopil jsem totiž pušku za konec hlavně a ta byla, po tolika ranách, pěkně žhavá...

Po čtrnácti dnech nás vystřídala již pravidelná, čerstvě vytvořená, Československá armáda. Uniformy měla po „Afrikakorpsu“ plávkové barvy. Zajímavé bylo, že se nám, klukům, ve městě plněm zbraní a munice nic nestalo.

Skončila nám dvoutýdenní „kovbojská“ dovolená. Musili jsme zase do škol.

*) psáno úmyslně s malým „č“

9 SS-HOFY

Začaly vznikat v okraji vysídleného území v roce 1943 a měly sloužit jako odměna vojákům z řad SS, kteří prokázali statečnost na východní frontě. Těmto vojákům se říkalo hrdinové SS. Jako další možná odměna jim měly sloužit domy, které byly zabrány v Benešově. Tato fakta nám napovídají, že vznik cvičiště nebyl čistě jen vojenskou záležitostí, ale měl i další účel.

SS-Hofy byly zřízeny v obcích, které byly hlavně po obvodu cvičiště. Jednalo se o obce: Hostěradice, Podělsy, Bukovany, Pecerady,

Zbořený Kostelec, Hvozdec, Poříčí nad Sázavou, Vidláková Lhota, Chlistov, Pomněnice, Žabovřesky, Vatěkov, Chvojen, Přibysíce, Jírovice, Tisem, Tvoršovice, Bezejovice, Petrovice, Radošovice, Zahradnice, Podolí, Mrvice, Minartice, Štětkovice, Zberaz, Příčov, Dublovice, Lichovy, Luhy, Křepeň, Nalžovice, Chýnov, Radíč, Poličany, Nahoruby, Jablonná, Měřín, Rabyně a Teletín. SS-Hofy Blažim a Suchdol byly později zrušeny.

Samotný SS-Hof byl vybírán tak, aby ho tvořilo pokud možno několik usedlostí blízko sebe, nejčastěji na návsi, u nichž by bylo

jednoduché obestavět je zdí a vytvořit jeden velký dvůr. Během války je spravovali převážně majetní sedláci, kteří již předtím v té vsi bydleli nebo do ní byli přestěhováni z jiné vystěhované vesnice. Měly být dávány hrdinům SS za hrdinské činy na frontě.

Název obce byl převeden do německého ekvivalentu toho jména s přidáním SS-Hof. Případně pokud nebyl německý ekvivalent jména obce, byl název obce poněmčen. Název se tak například změnil z Podělsy na SS-Hof Podielus nebo z Příčov na SS-Hof Pritschau.

10 JANEČKOVA ZBROJOVKA

Jednalo se o dva objekty, které byly v Týnci nad Sázavou a Brodcích. Vznikly ve 30. letech, kdy byly uvedeny do provozu významným

podnikatelem Ing. Františkem Janečkem. Šlo o továrnu, kde se odlévaly součástky následně používané k výrobě zbraní, později známou

jako METAZ. Ta byla přímo v Týnci nad Sázavou. Brodecká továrna JAWA vznikla až ke konci 30. let přestavbou z původní přádelny. Sem se

poté přemístila montážní linka a v Týnci nad Sázavou se jen odlévalo. S vypuknutím druhé světové války se výroba pro potřeby okupantů zvýšila.

Když mělo dojít k vystěhování, počítalo se i s vystěhováním levého břehu Týnce. Protože by však došlo ke ztrátě kvalifikované

pracovní síly, muselo se od toho upustit. Levý břeh se stejně stal majetkem Říše, takže lidé museli prodat své domy okupantům a platit nájem.

Během války nedocházelo k nepokojům, výroba nebyla ničím vážnějším narušena. Někteří pracovníci dostávali za své „nadvýkony“

odměny. Byly to cigarety, likéry, tzv. Heydrichovy balíčky, pobyt v lázních aj. Heydrichovy balíčky dostalo dvacet lidí. Balíček vážil deset kilogramů a obsahoval např. cukr, rýži, kakao, čaj, kávu, datle, fíky, tedy velmi nedostatkové potraviny. Šesti zaměstnancům bylo dokonce uděleno vyznamenání – Svatováclavská orlice.

Pan **Vladimír Korec** vzpomíná na rozdělení Týnce nad Sázavou:

„Můj otec pracoval v Janečkově továrně, takže se stěhovat nemusel. Musel mít ale legitimaci, na kterou se pouštělo přes most. Legitimaci si člověk mohl opatřit na četnické stanici, která byla na druhém břehu, kde je dnešní hudební škola. Nás, děti, pouštěli bez dokumentů. My jsme bydleli v bytovém domě u staré školy.

Jednou, když jsme si hráli, tak na nás zavolał Němec, který stál na strážu u školy, kde tehdy byla kasárna: „Komm, komm!“ A dal nám každému čokoládu s tím, že má doma taky děti.

Na konci války k nám do chodby nastěhovali na noc spoustu německých zajatců, kteří tam zabrali veškerý prostor. Druhý den je Sověti hnali dál.

Sověti si tu také udělali ostudu. Když pohřbívali své padlé před školou a vzdávali jim čestnou salvu, tak jeden z těch, kteří stříleli, rozstřílel kus střechy. To tam bylo vidět ještě několik let poté.“

Další vzpomínky, které se vážou přímo k výrobě ve zbrojovce a také k životu v zabraném prostoru, patří panu **Vojtěchu Hruškovi** ze vsi Zbořený Kostelec:

„Vesnice v okolí byly zabraný všechny, jen nás nechali, protože zbrojovka musela pracovat pro Němce. Vyráběli tu hlavně ke kulometům a takové věci. Potřebovali kostelecký lidi do zbrojovky jako dělníky. Z Pecerad vyklidili, no nevím, asi dvacet domků, ale zase pár lidí potřebovali sem. Já jsem dělal soustružníka, dali mi dva soustruhy, ohradili mě, dali ke mně kontrolora a vyráběl jsem pro letadla pumpy, který čerpaly do stíhaček palivo. Mělo to otvory, který musely být přesně udělaný. Přijížděl to přejímat ten jejich vojenský činitel, byl to nějaký štábní kapitán, jezdil sem každých čtrnáct dní a odvázel si odtud tři čtyři připravený motory k letadlům. Ten, co to kontroloval, byl pro mě pitomec, protože pořádně neuměl ani s kalibrem, takže když mi nějaký tisíciny utekly, buď jsem to zchladił, nebo přihřál, pak jsem mu to ukázal, on to podepsal, naložil do beden a odvázel to různě do fabrik. Jinak se pro ně dělaly různé maličkosti, co potřebovali ke zbraním, to se vyrábělo na Brodcích.

Asi dva kilometry pod Neveklovem byl mlýn, kam jsme jezdili pro mouku. Tam měl pan Babánek, Pepík, kamaráda z vojny a ten byl majitelem. Vždycky nám nechával mouku. Jeli jsme tam v noci – pochopitelně jsme tam nesměli – na kolech. Taky jsme tam přijeli třeba k desátý hodině. Jmenoval se Jarda tenkrát ten mlynář. „Kluci, řekl nám, „já tu mouku teď nejedu, až za dvě hodiny.“ A vyhnal nás do prvního patra jako na půdu. Tam byly připravený polštáře a deky, tak jsme si tam odpočinuli. A když začal mlít mouku, tak nám pět, šest kilo nechal, a my jsme se s tím v noci vraceli. Kdyby nás s tím chytili po cestě, hned by stříleli. To se nesmělo.

Taky jsme jednou odtud jeli a od Chrástčan, jak vede cesta na Neveklov, tam je taky mlýn. Tam odtud vyjížděl chlap na kole, na motocyklu se nesmělo, a řval na nás: „jestli jedete do mlýna, tak nejedzte, tam se střílí!“ Němci se totiž dozvěděli, že tam Češi jezdí pro mouku, no tak udělali štáru. Nestříleli do lidí, ale udělali tam poplach a sebrali tam tři ženský a tři chlapy. A my jsme tehdy jeli s tou desetakilovou moukou na Cháťovice, pod nimi je hustý les. Byly čtyři hodiny, my jsme tam sebou bouchli a dál už jsme nemohli. A ráno jsme od šesti hodin museli být ve fabrice.

Matka dělala v Ledcích na velkostatku. A ta paní jí jednou za čtrnáct dní dávala pět kilo mouky. Měla pod kontrolou mlýn v Nespkách. Majitele podpláceli, aby pro ně extra mlel.

To jsme jednou vezli s Pepíkem z Netvořic do mlýna padesát kilo pšenice. A když jsme tam přijížděli – museli jsme jet přes zahradu – tak proti nám najednou vyšli tři naši četníci. Ale oni tam taky byli načerno pro mouku.

Lisovali jsme si sami ve sklepě olej, dělali jsme ho z řepky. Tu jsme rozemleli a ohřáli. To jsme měli vyrobený s Honzou Holečkem vlastní „lis“ – když se to horký nandalo do pytle, tak se tím začalo točit a bylo to. Míval jsem ve sklepě třeba třicet litrů oleje. Taky jsme nechávali pro známé. Tím jsme pomohli hodně lidem.

S tím lisem to byla taky sranda. Byly dvě hodiny ráno a lisuju ve sklepě. Měl jsem rozsvíceno, ale sklep byl zatemněný, a najednou mi to zhaslo. Říkám: „Co tohle znamená?“ Já vylezu po schodech za dveře a slyším němčinu. V místnosti se s nimi bavila máma, protože uměla trochu německy. Já jsem pootevřel dveře a vidím, že lezou do síně. Tak jsem sundal modráky a jen v šortkách jsem tam vstoupil za nimi do kuchyně. Najednou po mně Němec skočil. Vzal mě za rukáv, zatahl mě dovnitř a já na něj spustil česky, co chce nebo proč tam jsou. Rozčlil se – máma totiž v ložnici svítila, bylo to průhledný a oni ze silnice viděli světlo, tak to šli zkontrolovat. Máma měla zrovna usmažený řízky z králíka na stole. Ten jeden po nich házel oči, druhý se dohadoval s mámou, kolik musí zaplatit

pokuty, jakože svítila. Já jsem mu ty řízky nabídl, oni po tom skočili, byli totiž hladoví. Oba dva snědli dva řízky, odešli a žádná pokuta nebyla.

Na konci války Kosteláci pokáceli stromy na druhý straně řeky přes silnici, aby Němci nemohli na Prahu. Němci ze silnice potom stříleli na Kostelec. Padlo ale jen pět granátů na pole. Do baráků se netrefili. Oni byli pak slavní partyzáni, ale kvůli nim by mohli ještě vybombardovat celou vesnici.“

11 DĚLOSTŘELECKÁ STŘELNICE

Byla to součást výcvikového prostoru. Její hlavní směry střelby byly jakoby dva „trojúhelníky“ u Neveklova. Jeden by se dal označit body Blažim, Neveklov, Vysoký Újezd, druhý potom Dunávice, Neveklov, Úročnice. Tyto oblasti byly na mapě označeny jako Zielgebiet, tj. cílová oblast. Nebyly to ale jediné směry, kam se střílelo. Bylo také stříleno směrem na Maršovice, které jsou jižně od Neveklova. Nedocházelo k tomu ale tak často. Někdy se také střílelo od Chrástu nad Sázavou směrem na Dunávice. Jednou tam došlo k požáru a museli zasahovat týnečtí hasiči.

Pozůstatky této dělostřelecké střelnice jsou viditelné dodnes. Jde hlavně o dělostřelecké pozorovatelný, postavené za tímto účelem. Lidově se jim v tomto kraji říká bunkry. V pravém slova smyslu se ale o bunkry nejedná, jde opravdu o dělostřelecké pozorovatelný, postavené až za války. Byly rozděleny do dvou systémů, a to Kampfbahn IV. – Chlistow a Kampfbahn III. – Chleb.

Kampfbahn IV – Chlistow je úzký koridor severně od obce Chlistov a táhne se vlevo od dnešní silnice 106 s mírným jihozápadním sklonem přes Úročnici, Hrusice-Hamry a jižní

části Krusičan a končí západně od Chrástčan. Bylo jich celkem pětadvacet, dodnes se jich v původním stavu zachovalo dvaadvacet. Zbylé tři buď nebyly postaveny vůbec, nebo byly zničeny.

Kampfbahn III – Chleb začíná jižně od obce Podělus a táhne se jižně přes obce Chleby a Dunávice až k obci Soběšovice. Zde mělo být postaveno dvacet objektů, dochovalo se jich pouze devět. Zbytek byl buď zničen, nebo nebyl postaven vůbec, což je většina případů.

12 KONCENTRAČNÍ TÁBORY A JEJICH POBOČKY

Odliv pracovní síly na tomto území se musel nějak vyvážit. Nacisté potřebovali levnou pracovní sílu pro stavební úpravy, k nimž docházelo na vystěhovaném území. To bylo velmi málo osídleno, a tak se stalo ideálním pro vznik poboček koncentračních táborů, ve kterých mohli okupanti páchat zvěrstva na zajatcích. Bylo zde hned několik druhů táborů.

Tím prvním byl tábor v Jírovicích. Vězni byli ubytováni v místní hospodě. Zprvu to vypadalo všude stejně. Takovéto tábory byly také zřízeny v Břežanech, Vrchotových Janovicích a Bukovanech.

Tábor v Břežanech byl pro muže starší osmnácti let, kteří „nedostatečně“ pracovali. Měl kapacitu asi 350 vězňů, ale ta byla stále překračována. Bylo zde internováno až 1000 lidí. Tábořem si prošlo za dobu jeho trvání asi 10 000 lidí, především Čechů a Francouzů. Velitelem tohoto tábora byl Willy

Wollner, který byl v roce 1947 odsouzen k trestu smrti. V táboře byl častý výskyt infekčních nemocí. Když skončila válka a stráž se rozutekly, zbývajících 350 vězňů se rozešlo do svých domovů.

Ve Vrchotových Janovicích byl původně zřízen „Sonderlager“ pro poloviční Židy a muže, kteří si Židovku vzali. Později se tento tábor přesunul do Bystřice, kde byl zřízen na vystěhované straně Bystřice. Bylo zde postaveno několik dřevěných ubytovacích domů a kamenná kuchyně. Velitelem byl SS-Hauptsturmführer Ernst Mauer. Tábor měl kapacitu 1500 až 2000 vězňů. Také zde se po útěku strážní rozešli vězni do svých domovů.

Vězni z tohoto tábora pracovali v továrně na municí v Semovicích až do doby, než dne 3. března 1944 došlo k výbuchu. Tito vězni pracovali také na pile v Racku, v Konočisti, kde zakopávali kabel, a v Domašíně, kde

stáčeli benzin a naftu. Také stavěli garáže. Zde pracoval mimo jiné i známý český herec Miloš Kopecký.

Poté vznikl u Vrchotových Janovic tábor pro zběhy z totálního nasazení v Říši. Zdejší tábor byl pobočkou koncentračního tábora Flossenbürg. Velitelem byl SS-Hauptsturmführer Christel. Panoval tu velmi přísný režim. Vězni z tohoto tábora pracovali hlavně v kamenolomu Šebáňovice, při výstavbě silnic a v SS-Hofu Mrvice. Tento tábor měl svoji pobočku v Křepeňicích. Na konci války se zde vyskytl skvrnitý tyfus, na který polovina vězňů zemřela. Později byli vězni z obou táborů hnáni do Křešic a odtud do Olbramovic, kde byli naloženi do vlaku, který jel z Osvětimi do jižních Čech. Vlak tu stál nějakou dobu, během níž byla část vězňů postřílena. Poté se vlak vydal na cestu k Táboru, ale cestou byl zastaven partyzány a zbytek vězňů byl osvobozen.

Obr. 12: Zničený dům v Netvořicích, který byl po válce stržen

Obr. 13: Památníček zastřelených J. Moravce, J. Kubáska, A. Šmída a Z. Mikeštika u Čakovic

Pomník k vystěhování v Sedčanech na Sukově náměstí

O poměrech v táboře ve Vrchotových Janovicích vypovídá článek, který vyšel v poválečných novinách, které se jmenovaly **Benešovský kraj**. Napsal jej pan **J. M. Štrupl**. Popisuje, jak to v táboře vypadalo a jak jim pomáhali místní obyvatelé:

„Vězňové byli voděni nejen na práci, ale i na žebrotu. Kápo jim ponechával chléb, ale lepší věci si bral pro sebe. V zimě zůstávali bez bot i bez oblečení. Zvláště poslední zima byla krutá. Strava byly bídná, a tak se lidé z okolních vesnic ustrnuli a čas od času vypomohli nějakou polévkou.“

Spojení s táborem nám pomáhal udržovat zedník a nyní člen stráže bezpečnosti v Benešově pan Václav Vonšovský, který byl zachránce mnoha vězňů. Jednou mi přinesl lístek od francouzského duchovního, který úpěnlivě žádal všemožnou pomoc pro osazenstvo tábora. Nikdy bych nečekal, že je možno latinsky požádat o marmeládu a jiné moderní „krmíčky“. Shánělo se všechno, co se dalo, a na všech stranách. Nejvíce dal p. Vonšovský se svou sestrou. Po městě velmi obtížně sháněla lístky i potraviny p. Štístková, jejíž syn se asi podívá, až si to přečte černé na bílém. Člen francouzské kolonie v Praze, nacisty stále hlídáný pan Pommert, známý knihkupec, opatřil dřeváky, jiní dávali též a dávali rádi.

Zajímalo mě jako duchovního, že v tomto táboře lidé všech vyznání konali v noci společná náboženská shromáždění, při nichž si lidé ze západu rozuměli s lidmi z východu, evangelci s katolíky, lidé všech jazyků a národů si byli v utrpení rovni.

Pan Vonšovský dopravil do tábora i mešní víno a kalich, zásluhou far v místě opatřili i hostie. A když bylo nejhůř a letos v zimě přišli zlí kápoři, dostal jsem lístek s naléhavou prosbou: „Dejte za nás sloužit mši svatou.“ A tak jako evangelický farář jsem putoval na Karlov a k plné spokojenosti jsem i tuto věc zařídil.“

V tomto článku byl také otištěn dopis jednoho z vězňů, který vzpomíná na svůj pobyt v táboře:

„Chauvigny, 4. července 1945

Madame, s radostí jsem přijal váš dopis, ve kterém mi dáváte zprávy o panu Vonšovském. Přijel jsem domů před velmi krátkou dobou z Plzně přímo letadlem.

Počínám se teprve zotavovat, neboť jsem byl tak vyčerpán, že čeští lékaři nedávali naději, že mě bude možno zachránit.

Když nás Němci evakovali z Janovic, poslali nás do malé vesnice, která ležela uprostřed lesů. Po nějakou dobu jsme tam zůstali. Strava byla hnučná a vešel nám ukrutný a krvelačný kápo. Odtud pokračovala křížová cesta Francouzů. Den co den jsme slyšeli, že ten neb onen kamarád zemřel. Pak jsme se dostali do Hradištká, prý proto, že jsme měli jeti do nějakého tábora v rakouských Alpách. Nejdříve nás poslali směrem na Prahu a tam náš transport zůstal stát několik dní, než jsme odjeli směrem na Rakousy. Cesta, kterou jsme konali, byla pro nás něco příšerného. Čím dále jsme jeli, tím více se zvětšovala úmrtnost. A tak se stalo, že nešťastník pan Brault zemřel hodinu před vysvobozením. Byli to čeští partyzáni, kteří nás vysvobodili ve Velenicích. Prozatím nemám žádnou zprávu o ostatních kamarádech. Myslím, že jsou nyní také doma.

Vyřídte panu Vonšovskému v srdečném přátelství moje díky za všechno dobrodiní, které prokazoval Francouzům s obdivuhodnou obětavostí. Chci mu psát, jakmile bude zavedeno normální poštovní spojení.

Zachovám si dojemnou a nesmazatelnou vzpomínku na český národ, který nás přijal s tak bratrskou lidskostí.

S pozdravem

Jean Jouannaud“

Poblíž obce Chlum u Nalžovic byl zřízen zvláštní tábor pro provinilce z řad SS. V blízkosti nalžovického zámku byl zřízen soud pro SS. Nebyl ale v Evropě jediný svého typu.

Rozsudky smrti vždy v pátek přijížděl podepisovat osobně SS-Obergruppenführer Karl Hermann Frank. Tábor měl kapacitu 1000 až 1800 vězňů. Ke konci války zde bylo zřízeno

dokonce i krematorium, které nebylo naštěstí použito. Tento tábor měl na starost SS-Oberscharführer Schröder.

Zřejmě nejvýznamnějším táborem byl tábor vybudovaný v Hradištku. Jevil se jako „normální“ koncentrační tábor. Jak to tam vypadalo, na to vzpomíná pan **Václav Kubík**, který v té době bydlel ve Štěchovicích:

„Tam na druhý straně bylo zabrané všechno. Za mostem se nikam nesmělo. Některé zajatce vodili Němci, aby tátovi pomáhali v dílně. Ale v táboře nikdo nepřežil. Ani němečtí vojáci. Myslím, že je všechny postříleli. Tam se muselo něco stát, jinak by to neudělali.“

V táboře skutečně docházelo na konci války k masakrům. Ale přece někteří přežili. Francouzský spisovatel Rémy Toseneau zpracoval příběh jednoho vězně z Hradištká, který byl znám pod jménem „Jacques, l'ami d'Achille“ (Jakub, přítel Achillův). Jeho pravé jméno není známo.

Vězni z tohoto tábora pracovali hodně na stavbě nové silnice Hradištko – Týnec nad Sázavou, určené hlavně pro tanky, která měla vést po severní hranici prostoru. V Týnci nad Sázavou se měla napojovat na silnici do Benešova.

Tábor měl kapacitu asi 500 vězňů a byl pobočkou koncentračního tábora Flossenbürg. Měl statut Erziehungslager, tj. výchovný tábor, a jeho velitelem byl Alfred Kuss.

Všechny tábory byly většinou mezinárodní, nejvíce si jimi ale prošli Češi a Francouzi.

A jsou důkazem, že nejen v těch největších táborech docházelo k nejhorším zvěrstvům. Ba přímo naopak. V těch menších táborech byly podmínky mnohdy ještě horší. Jacques, který si prošel koncentračním táborem

Buchenwald, tvrdí, že horší podmínky byly v Hradištku.

Poblíž Hradištko v nedalekých Štěchovicích se za druhé světové války stavěla pře- hrada. Štěchovice však prosluly hlavně tím,

že v jejich blízkosti, konkrétně v údolí zvaném Dušno, byl německými vojáky ukryt dokumen- tační materiál. Ten o rok později američtí vo- jáci tajně vyzvedli. Dnes jej známe jako Štěcho- vický archiv.

13 OSUD AMERICKÝCH LETCŮ SESTŘELENÝCH V DUBNU 1945

Dne 19. dubna 1945 se z bombardování v Če- chách vracely spojenecké bombardéry. Jed- nalo se o americké letectvo USAAF, konkrétně bombardéry B-17. Letěly i přes území cvičiště zpět na základnu. Právě nad cvičištěm došlo ke střetu těchto bombardérů a německého letectva, Luftwaffe, a protiletadlového dělo- střelectva. Tři bombardéry byly zasaženy a dva se následně zřítily v prostoru cvičiště. Třetí byl pouze zasažen, ale i přesto dal velitel povel k opuštění letadla. Pět ze sedmi členů posádky vyskočilo, dva zůstali a podařilo se jim oheň uhasit. S bombardérem doletěli až k Plzni, kde ale byli sestřeleni a dostali se do německého zajetí. Naštěstí už 6. května byli zpět u ame- rické armády.

Nad prostorem cvičiště vyskočilo pravdě- podobně devatenáct letců. Jeden byl při pro- následování postřelen a na následky zranění zemřel. Byl pochován ve Vrchotových Jano- vicích, ale už v létě roku 1945 byl exhumován a převezen do Spojených států.

Osm členů různých posádek bylo zajato bezprostředně po přistání buď jednotkami SS, nebo příslušníky polního četnictva – Feldgen- darmerie. Byli předvedeni před velitele cvičiště SS-Obergruppenführera Alfreda Karrasche, kterým byli také vyslechnuti. Výslechu byli přítomni i další důstojníci. Nakonec se rozhodl nechat je popravit. Rozhodnutí vydal po po- radě se svým zástupcem Hauprichtem. Je nutno dodat, že Hauprichtova rodina bydlela v Ústí nad Labem, a to bylo postiženo nálety. Dalším zajímavým faktem je, že poprava se ko- nala v předvečer Hitlerových narozenin, mohlo se tedy jednat o „dárek“ pro vůdce.

K popravě došlo v noci z 19. na 20. dubna na silnici Benešov – Václavice, poblíž tehdejšího

kilometrovniku 2,2. Tento kilometrovník je dnes k vidění v průjezdu budovy Městského úřadu Benešov. Na místě, kde je zastřeleni, stojí dnes pomník připomínající tuto událost.

Místní obyvatelstvo samozřejmě le- tecký souboj zaregistrovalo, ale o letcích, kteří vyskočili, moc nevěděli, protože dopa- dali na území cvičiště. Měli jen jisté náznaky, k čemu mohlo dojít. Prvním náznakem bylo, že paní Marie Platilová, která uklízela na velitel- ství cvičiště, našla v kamnech v Karraschově pracovně čtyři vojenské známky. Ty následně schovala a po válce odevzdala československé armádě.

Československé armádě také odevzdal be- nešovský zlatník František Špinar zlatý prsten se jménem „Lily“. Ten prý obdržel od esesáka Schusnikse společně s několika americkými bankovkami. Později se zjistilo, že tento prsten patřil Lorenzu Goodwinu Smithovi, který byl ženatý.

Jiný svědek zase tvrdil, že si všiml zakr- váčených leteckých bot u schodů velitelství cvičiště. Někteří Němci se dokonce chlubili, že se popravy letců zúčastnili. Jiní tvrdili, že byli posláni do Prahy.

Po válce se těchto osm letců pokoušela najít jak americká armáda, tak některé rodiny letců za pomoci Červeného kříže. Bohužel, všechny pokusy dopadly bezúspěšně. Jen man- želce Lorenza G. Smitha byl navrácen prsten po jejím manželovi.

Pravda vyšla najevo v prosinci 1946, kdy na „Vaňkově louce“ byl nalezen hromadný hrob, v němž byli pochováni. Následná exhumace proběhla koncem ledna 1947. Některá těla se podařilo identifikovat na místě díky identifikač- ním známkám, jiná až později. Jednalo se o tyto

letce: Lorenzo G. Smith, Gordon P. Lake, Leo T. Borden, Carl B. Johnson, Lyle A. Dole, Joseph A. Trojanowski, Robert A. Johnson a Wilbur L. Lesh. Všechna těla byla následně převezena na vojenský hřbitov v Belgii.

Osm těl mrtvých letců bylo nalezeno v okolí Sedlčan. Ta byla také uložena na hřbi- tově na Církvičce. Němečtí vojáci, kteří s po- hřbem pomáhali, se prý k mrtvolám chovali neuctivě. Plivali na ně a kopali do nich. Pohřeb samotný se pak konal 21. dubna 1945, vedl jej sedlčanský děkan Bučil. 7. srpna 1946 byla těla exhumována a převezena na vojenský hřbitov Neuville v Belgii. Během exhumace byla identi- fikována tři těla, byli to Paul A. Snyder, Richard B. Phillips a B. Langley.

Více štěstí měl Newton T. Parker, který dopadl mezi obce Klokočov a Bučovice. Po- dařilo se mu uniknout maďarským vojákům, kteří pročešávali okolí. Následujících šest dní se přesouval a podařilo se mu urazit čtyřicet kilometrů. Překonal Vltavu a dostal se do To- chovic na Břežnicku. Tam ho našel místní železničář František Pařízek, který ho také v Rožmitále pod Třemšínem předal americké armádě.

Méně štěstí měl druhý voják, který dopadl do prostoru mezi Klokočovem a Bučovicemi, Petr Malires. Byl zajat maďarskými vojáky. Ti na něj ze „srandy“ mířili zbraněmi. Jeden z vo- jáků na něj vystřelil a smrtelně zranil na hlavě. Na následky tohoto zranění zemřel. Následně se v maďarských vojácích muselo hnout svě- domí, protože se v různých protokolech snažili tuto vraždu nějak legalizovat. Petr Malires byl pohřben na místním hřbitově a v srpnu 1946 převezen na vojenský hřbitov v Belgii společně s letci, kteří byli pohřbeni v Sedlčanech.

14 KONEC II. SVĚTOVÉ VÁLKY VE VÝCVIKOVÉM PROSTORU

Po dobytí Berlína zůstávaly zbytky německé ar- mády hlavně v Čechách a v Rakousku. Poslední úder proti těmto zbytkům německé armády podnikla Rudá armáda na začátku května 1945. V té době také propuká Pražské povstání. Hlavní mosty přes Vltavu jsou právě v Praze a pokud se Němci chtěli dostat do amerického zajetí, museli Prahu udržet stůj co stůj. Proto také bojová skupina Wallenstein, která zrovna cvičila na cvičišti, byla poslána proti Praze, aby povstání utopila v krvi.

Pražský rozhlas vybízel občany, aby zasta- vili německou armádu postupující na Prahu. Někdy se podařilo je úplně zastavit, například zablokováním vlaku mezi Senohraby a Mrači, jindy se podařilo je jen pozdržet, například záseky vytvořenými pod hradem Zbořený Kos- telec na silnici na Prahu. Ne vždy se realizo- valy tyto záškodnické akce beze ztrát. Mnohé z padlých obránců připomínají pomníčky, jména jiných jsou už navždy ztracena.

Jako ostatně všichni němečtí vojáci, i vojáci z tohoto cvičiště se snažili dostat do „lepšího“ amerického zajetí. Mysleli si, že Američani do- jdou až na hranici Vltava – Labe. Proto se stáhli pouze k Vltavě a dál nešli. Jak již bylo řečeno, propuká v této době otevřený odpor vůči oku- pantům. Proto byla provedena proti několika obcím tzv. trestná výprava, která měla nepo- koje potlačit. Často docházelo k masakrům obyvatelstva, například v Sedlci nebo Živohošti.

Samozřejmě i zde se také jednalo o ne- násilném odchodu vojsk z prostoru cvičiště. Počátkem května 1945 došlo k vyjednávání mezi zástupci města Benešova, konkrétně Dr. Schenkem a škpt. Volveckým, velitelem

cvičiště Alfredem Karraschem a jeho zástup- cem Otto Hauprichtem. Po dlouhém vyjedná- vání se shodli na těchto čtyřech bodech:

1. *Národní výbor zaručí odsun jednotek SS přes Vltavu a nepodnikne žádnou velkou bojovou akci, která by tento odsun narušila. Za tímto účelem vyrozumí všechny partyzánské jed- notky a poskytne velitelství SS pro případ potřeby československé uniformované důsto- jníky, kteří v případě incidentu budou jednat s narušiteli. Z malých přestřelků a incidentů nebudou však vyvozovány ze strany německé žádné represálie.*
2. *Za shora uvedeným účelem vejde Národní vý- bor ve styk s partyzány na Příbramsku a zaručí i tam, aby se zabránilo napadání SS útvarů.*
3. *Kdyby přesto byly útvary SS napadeny, vyhodí silný zadní voj všechny objekty v Benešově a na cvičišti do povětří, přičemž Haupricht prohlásil se sadistickým výrazem ve tváři, že na to doplatí přes polovinu domů Benešova!*
4. *Odsun jednotek SS započne dne 8. května ve 20 hodin, kdy zároveň Národní výbor pře- vezme veškerou moc.*

Vystěhovaní obyvatelé se také postupně začali vracet do svých původních domovů. V někte- rých případech se tam dostali už několik málo dní po kapitulaci. Vraceli se do míst, kde větši- nou žily celé generace. Svě domovy opouštěli v dobrém stavu. Nacházeli je ale často vydran- cované. Co mělo nějakou cenu a šlo odvézt, bylo pryč. To býval mnohdy ten lepší případ. V obcích zasažených dělostřeleckou palbou neměli lidé většinou střechu nad hlavou. Domy byly buď vážně poškozeny, nebo zničeny

do té míry, že se musely strhnout úplně a po- stavit znovu.

Těžké bylo také znovu začít hospoda- řit. Pole ležela několik let úhorem. Vyrostla na nich tráva a jiní rychle rostoucí plevel, takže k okamžité setbě po návratu domů byla půda nepoužitelná. Nejdříve se musel úhor zlikvido- vat, to často zabralo dost času, někde se ani v roce 1945 nestihlo zasít.

Někteří obyvatelé se nevrátili. Většinou z toho důvodu, že na místě, kam je vystěho- vali, našli již nový, lepší život. Jiní se ani vrátit nemohli, protože mnoho lidí zemřelo během války ať už smrtí přirozenou, nebo v koncent- račních táborech.

Dalším problémem byla munice. Na konci války měli totiž Němci na některých místech ve výcvikovém prostoru zakopanou municí pro případ, že by se museli bránit před postu- pující Rudou armádou. Tyto kryty byly růz- ných druhů, od zakopaných beden s municí až po velké betonové podzemní muniční sklady.

Část munice nebyla pro svůj účel použita, a tak zůstala ve svém úkrytu. V pozdější době se začala víceméně náhodně nacházet. Nejvíce se jí našlo po válce, kdy se lidé vraceli zpět do svých domovů. Během vyhledávání munice často docházelo k úrazům, a to hlavně u dětí a žen. Munice se tu objevuje až dodnes. Neexistuje ovšem žádná oficiální statistika, kolik se toho našlo. V současné době dochází k několika ná- lezům ročně, což pořad není málo na to, že už je více než 65 let po válce. K nejčastějším nálezům dochází v současné době na Týnecku. To ale ne- znamená, že se nemůže nalézt jinde v prostoru bývalého cvičiště, dokonce i mimo něj.

O tom, jak to s municí bylo, vypráví pan **Jiří Rouček**, který sice nepamatuje vystěhování, ale sloužil vojenskou službu těsně po válce a vojáci často likvidovali nalezenou municí.

„Ve dvaatřicátém roce tady Němci zřizovali střelnici. Zkoušeli tu nové rakety. Ty tady ještě po válce byly. Když jsem byl na vojně v padesátém roce, tak jsme je chodili hledat po bunkrech. Ty bunkry, to byly vlastně pozorovatelná a zkoušeli tady rakety, tedy ty malé, takový ty pěchotní, jak letí daleko a jakou mají sílu. Na Prosečnici bylo velitelství SS a tam, kde byla posádka, byli trestanci. Potom tam byly nastěhovaný nějaký cizí děti. Ještě dvacet let po válce jsem našel na hrázi rybníka za Podělusy dělostřelecký granát. Už nemohl vybuchnout, protože byl narázový.“

Během vystěhování bylo zničeno 188 domů úplně, velmi těžce bylo poškozeno 296 domů a těžce 2475. Celkem 264 studní bylo nepouži- telných. Také byl poškozen nespočet kilometrů kanalizace a elektrického vedení.

15 PODĚKOVÁNÍ – SLOVO ZÁVĚREM

V době, kdy jsem začal pracovat na tomto dokumentu, jsem nevěděl, kolik času to zabere, s kolika lidmi se setkám a jak na tom budu s vyhledáváním zdrojů pro svou práci. Výsledky byly nad očekávání dobré. Rád bych vyjmenoval všechny, kteří mi pomáhali, ale jejich seznam by byl docela dlouhý. Proto jmenovitě poděkuji jen těm, kteří mi pomohli nejvíce: pamětníkům Václavu Kubíkovi, Vladimíru Korcovi, Anně Hruškové, Jiřímu Roučkovi, Vojtěchu Hruškovi, Miroslavu Majerovi, Miroslavě

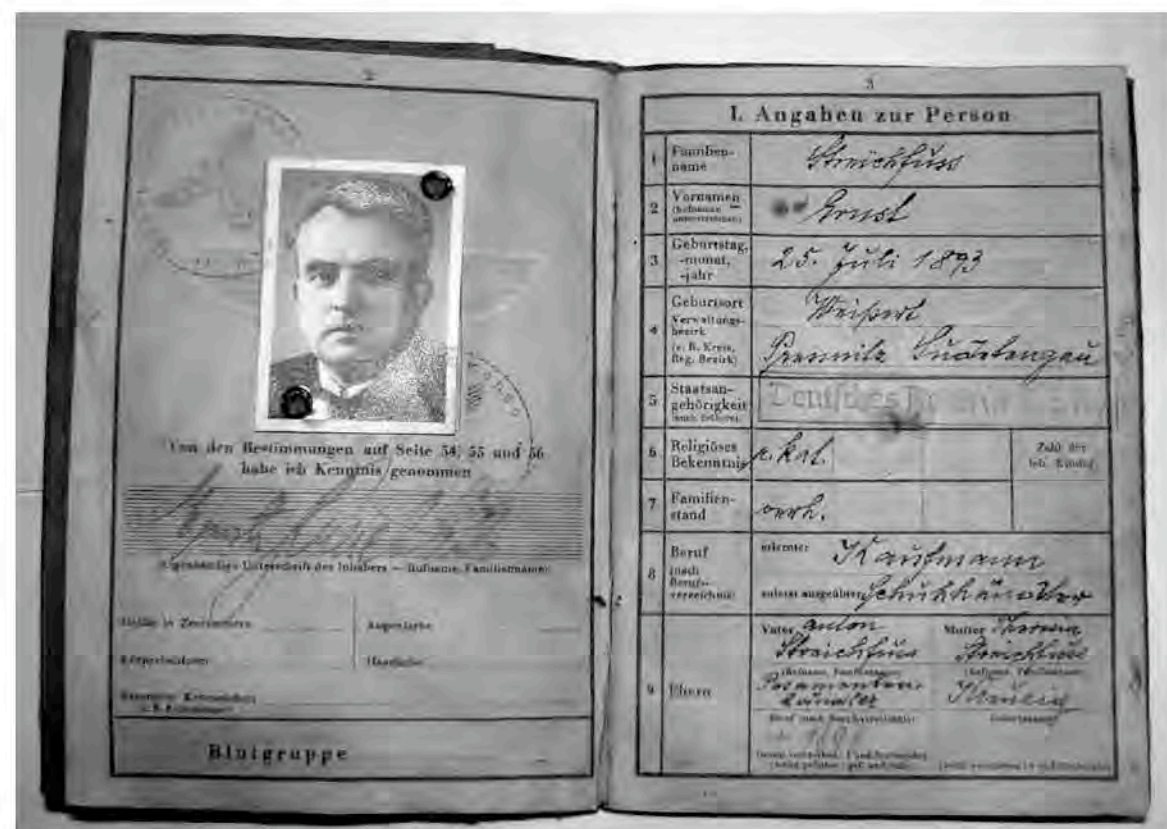
Fulínové, Františku Heřmanovi, Janu Zajíčkovi, Radmile Měchurové, Jaroslavu Voráčkoví, Františku Šebánkovi, Josefu Vermachovi, Karlu Vančurovi a Miluši Čiperové a Františku Potůčkovi.

Dále panu Vlastimilu Bartůškovi, kronikáři z Václavic Miroslavu Plavcovi, panu Mgr. Michalu Sejkovi, Mgr. Danielovi Povolnému, Mgr. Pavlu Hozovi, Miroslavu Němcovi za fotografický materiál, Mgr. Radovanu Cáderovi, JUDr. Blance Dalibové, senátorovi z Neveklova

Karlu Šebkovi, panu Vratislavu Měchurovi st., starostovi Maršovic Bohumilu Ježkovi, pracovníkům Městského muzea v Sedlčanech, místním obecním úřadům, Preventivně-informační skupině Policie ČR v Benešově, panu Václavu Šmerákovi za vydání a všem dalším, které jsem nejmenoval a kteří mi nějak pomohli.

V neposlední řadě bych chtěl určitě poděkovat své rodině za to, že se mnou měla trpělivost při psaní této práce.

Poznámkový aparát uveden v závěru publikace str. 206

Obr. 16b: Vojenská knížka nalezená v Lešanech

PIETA

Každoročně se u zámku Konopiště koná pietní vzpomínka na nesmyslné vraždění amerických vojáků v posledních dnech II. světové války.

FOTO: ZDENĚK KELLNER, BENEŠOVSKÝ DENÍK

V úterý 19. dubna 2011 uplynulo 66 let, kdy nedaleko zámku Konopiště bylo v rozporu se všemi konvencemi pro zacházení s válečnými zajatci, zastřeleno osm amerických letců.

Byly to zbytky posádek dvou amerických letadel operujících v rámci 8. letecké armády z Velké Británie. Obě letadla patřila k 490. bombardovací peruti a byla napadena německými stíhači, když přelétala nad cvičištem SS mezi Sedlčany a Olbramovicemi. První stroj vybuchl ve vzduchu a pouze třem letcům se podařilo vyskočit z letadla a použít padák. Z druhého letadla, zasaženého do pravého křídla, vyskočilo sedm členů posádky, dvěma zbývajícím se podařilo uhasit požár na palubě letadla a pokračovat v letu. Němci bylo zajato devět letců, z nich osm bylo zákeřně zastřeleno za mostem u lesa pod Konopištěm (dnes zde stojí památník připomínající tuto událost) a jeden později na nádraží v Heřmaničkách. Pak následovalo nedůstojné zakopání jejich mrtvol u Váňova statku, kde byly později nalezeny a po exhumaci převezeny na spojenecký hřbitov.

Památku amerických letců, kteří byli popraveni krátce před koncem druhé světové války v Konopišti, uctilo položením věnců u památníku vedení benešovské radnice v čele se starostou Ing. J. Hlavničkou, dále se zúčastnil senátor K. Šebek, zástupce americké ambasády mjr. J. Hess a členové z Old Car Rangers Prague. Při této příležitosti místostarosta Benešova, Ing. R. Tichovský, který účastníky pietního aktu přivítal, mimo jiné řekl: „Uvědomme si, že statečností je obětovat život pro svou rodinu a nejbližší. Větší statečností je obětovat život pro svou vlast a tou největší statečností je obětovat svůj život pro cizí lidi ve jménu ochrany svobody a demokracie“. Ve svých vystoupeních připomněli oběti těch, kteří položili své životy za svobodný a mírový dnešek i senátor Karel Šebek a mjr. J. Hess.

Každoročně se také pietního aktu v Konopišti zúčastňují členové Army – clubů.

KRESBY ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY NETVOŘICE

Nikola Stará, VI. třída

Petra Marková, VIII. třída

Monika Jirsová, IX. třída

Andrea Vrabcová, V. třída

Anna Janská, VI. třída

Dominika Jungmannová, V. třída

Martin Šindelář, V. třída

Michaela Bronová, VIII. třída

Martina Hýnová, V. třída

VZPOMÍNKY MALÉHO KLUKA NA DOBU OKUPACE, VYSTĚHOVÁNÍ A KONEC II. SVĚTOVÉ VÁLKY

První vzpomínky na mé dětství jsou v nynější stařecké paměti navždy uloženy díky jejich častým ožíváním v rodině a také díky zápiskům z dětských let.

Nejstarší jsou vzpomínky na naše vystěhování z nového domu v roce 1943. Tento dům rodiče koupili na začátku třicátých let 20. století a najednou jej museli opustit. Bylo mi šest let. Měl jsem svoje oblíbená místa na dvoře a na zahradě. Na pískovišti jsem měl vystavěné hrady a zámky, tunely a mosty, silnice s auty nejrůznějších značek. Všechno z přírodního biomateriálu. Ze dřeva, z kamene a písku. Moje letadlo mělo husí křídla a létalo neskutečně daleko. Dokonce se maminka jednou nestačila divit, když jí přiletělo oknem do kuchyně a rozbilo tam skleničku na stole. Odněs jsem to samozřejmě já, i když letadlo jsem poslal na úplně jinou stranu. Ale i v výprask byl samozřejmě a normální součástí mého dětství. Měl jsem také velké plechové šlapací auto, dřevěného houpacího koně, krásného živého vlčáka a dřevěné hračky. Také jsem měl na zahradě vlastní srub, který jsem si sám postavil z různých prkýnek, klacíků, plechů. A uvnitř svoji postýlku ze sena, kde jsem ležel a snil. A nepršelo tam! Ta rozkoš, ležet tam při drobném dešti, poslouchat jemné tukání deštových kapek a dívat se ven, jak je tráva mokrá a já ležím v suchu a venku na zahradě. A měl jsem tam i okénko a měl jsem tam zasunovací dveře z plechu. Pouštěl jsem tam pouze naše koťata. Velké kočky to tam nezajímalo, protože tam nebylo nic k snědku a spát tam nesměly, protože bychom se tam všichni nevešli. Náš velký vlčák by tam se mnou byl také rád, ale bohužel to nešlo a tak slušně seděl u vchodu a hlídal. Především odháněl zvědavé slepice, které nebyly vůbec kamarádské, všechno pokakaly a já je neměl rád. Tak to byl můj svět. A rodiče to respektovali.

A tento můj a jenom můj svět na venkově byl najednou zničen. Musel jsem vše opustit a odstěhovat se do zapadlého starého domu na Malé straně. Místnosti byly tmavé a vlhké. Všude byla cítit plíseň. Zahrada byla nad vysokou terasou za domem, takže se tam muselo vystoupat po schodech. Pro jistotu zdůrazňuji, že nešlo o Malou stranu v Praze, ale o tzv. Malou stranu v Netvořicích, která je za sokolovnou směrem k lesu Háj.

Proč jsme se proboha stěhovali? Vysvětlíte to šestiletému klukovi. Vinil jsem nejprve rodiče, nemluvil jsem s nimi, nechtěl jsem nic slyšet. Ale když jsem viděl, jak to prožívají oni a co se dělo v celé vesnici, a co moji kamarádi říkají, pak i ve své dětské

hlavě jsem pochopil, že to je něco mimo nás, že za to můžou německé uniformy, které už tady všude kolem nás byly. To byl také první důvod, proč jsem nenáviděl uniformy německých vojáků. Oni za to všechno mohli. A ta nechuť k uniformám mi zůstala po celý život. Vzpomínám na návštěvu vojenského muzea v Lešanech v roce 2006, kdy se tam konala ukázka vojenské techniky. Bylo tam plno. Hodně vojenských fandů tam chodilo ve vojenských uniformách různých dob a zemí. Asi jsem se poněkud vžil do vzpomínek na dobu války. A mezi tou spoustou lidí jsem náhodně vrazil do neskutečně věrného SS vojáka v uniformě s vyležetými holinkami. Vysoký SS-man, tvrdý kamenný obličej, zelené studené oči, které se do mě tvrdě zabodly. Byl to šok, zlomek vteřiny hrůzy a strachu. Ucítil jsem prudkou bolest u srdce. Najednou jsem byl opět dítě uprostřed SS prostoru. Nikdy na to nezapomenu. Musel jsem si okamžitě sednout a hodně dlouho jsem vydýchal ten nával na srdce, bušení až v krku. Vypadá to neskutečně, ale kdo okupaci neprožil v prostoru SS, tak asi neví o čem to vyprávím. Toho se nelze nikdy a ničím zbavit.

Co to bylo vlastně za dobu?

Byla to doba protektorátu Čechy a Morava. Prvorepublikové Československo bylo díky Mnichovské dohodě z 29. září 1938 okleštěno o Sudety s více jak 4,5 miliony lidí. A nacistické Německo v čele s Adolfem Hitlerem už 15. března 1939 zabralo zbytek českomoravského území a 16. března 1939 vyhlásilo Protektorát Čechy a Morava, jako autonomní součást Velkoněmecké říše.

Slovensko se po dohodě s Hitlerem odtrhlo od Československé republiky a 14. března 1939 vyhlásilo Slovenský štát, naprosto poddaný Velkoněmecké říši. Západní velmoci se velice zmýlily, když si myslely, že obětováním Československa Mnichovskou dohodou zachrání pro sebe mír. Hitler začal do té doby největší světový konflikt. V dějinách nazvaný jako Druhá světová válka.

Ale vracím se do Netvořic do doby, kdy tato válka byla na svém vrcholu. Elitní německé vojenské jednotky Waffen-SS potřebovaly nové prostory pro výcvik. SS znamená Schutzsta-

ffel (šucštafel), přeloženo ochranný oddíl. Byla to nejkrutější část německé armády. Jenom při vyslovení zkratky SS jsme měli strach a hrůzu. Tato zkratka dodnes je pro mě nepřijatelná a zrůdná. A tito věrní vojáci Adolfa Hitlera k nám přišli. Vybrali si území mezi Vltavou a Sázavou až k Sedlčanům. Vybrali chudý kraj, málo osídlený, bez průmyslu a bez dobré zemědělské půdy. Tento prostor měl být uzavřený. Němci postupně od roku 1942 začali vystěhovávat většinu obyvatel. Nevystěhovali jenom ty lidi, které potřebovali pro nezbytné fungování svého zázemí. Tedy několik rolníků a některé živnostníky, řemeslníky, pekaře, řezníky, apod.

Netvořice dostaly příkaz k vystěhování ve druhé etapě, která měla být ukončena do 1. dubna 1943.

Němci naši rodinu nevystěhovali z Netvořic, protože potřebovali i kominíka. Nebyla žádná volba, žádná možnost výběru. Já navíc ztratil i své první kamarády, kteří se někam odstěhovali.

O přesídlení rozhodoval tzv. přesídlovací úřad, který se usadil Na Radnici. Byla to, podle úředních záznamů, skupina českých úředníků, která nabízela nebo určovala, kam kdo bude přesídlen. Každý si mohl najít nové bydliště sám, ale oni to museli schválit.

A byli dle pamětníků korumpovatelní. Za husu, vejce a podobně prý zajistili vystěhovaným někde něco lepšího. Mluvílo se o tom, ale nic konkrétního. Jenom dohady a spekulace. A tak začala mezi lidmi nedůvěra, strach, podezírání.

Vzpomínám i na to, co jsem zjistil mnohem později, o čem se mluvílo jen v rodinách, nebo mezi hodně blízkými. Jak se tehdy lidé mezi sebou rozdělili na ty, co museli odejít, a na ty, co museli zůstat. Ti co odcházeli do nových míst, tam byli často přijímáni s nedůvěrou, přicházeli do cizího prostředí a museli očekávat i nedůvěru od místních lidí. Ztratili svůj domov, známé, prostředí a kraj, kde vyrůstali. Muselo to být pro ně hodně těžké. A na ty, co zůstali v Netvořicích, se nedívali moc hezky. Možná je podezírali, záviděli, že zůstali doma, kdo ví. A navíc o nich vlastně nic nevěděli.

Menší část obyvatel zůstala v Netvořicích, málokdo zůstal ve svém domě. Byli vlastně uvěznění ve vojenském prostoru. Opustit jej mohli jen na zvláštní povolení. A žilo se v každodenním strachu. Každý se bál každého, upřímnost mizela. Mluvílo se otevřeně jen doma a to ještě ne před dětmi. Já ty zákazy všeho možného nenáviděl. Informace byly pouze z protektorátního rádia. A někdy večer, snad v 21 hodin, rodiče tajně poslouchali zahraniční vysílání. Já jsem něco zaslechl, ale věděl jsem, že se to nesmí. Zůstala mi vzpomínka na znělku Svobodné Evropy a pak na vyprávění maminky o Janu Masarykovi, které v rádiu slyšela a byla z toho vždycky hrozně dojatá. T. G. Masaryk byl její idol, který neopustila ani za komunistů, kdy měla celou dobu v kuchyni obrazy Masaryka, Beneše a uprostřed Komenského s heslem Pravda zvítězí. Ale Jan Masaryk všechny později zklamal, když odjel s komunistickou vládou do Moskvy a tam se nepostavil proti diktátu SSSR. Jak by se asi zachoval jeho otec?

Rozhodně nebylo lehké se v prostředí SS vojenského cvičiště pohybovat. Všude bylo vidět ozbrojené německé vojáky nebo četníky, motocykly se sajkárami, obrněná vozidla. A neustále vyhrožování a zákazy. Pro nás děti nejhorší doba. Asi si to neuvědomujeme, ale určitě nás to poznamenalo na celý život. I když tenkrát jsme to jako děti brali často jako dobrodružství, zvláště konec války. Ale tyto poslední dva roky protektorátu byly určitě nejhorší období našeho života. A vím, že často se mluvílo o tom, že lepší by bylo odejít z Netvořic pryč. Že jsme to prostě odnesli, že to bylo za trest. A teprve postupem času jsem zjišťoval, že zatím, co my byli ve strachu uzavřeni v cizím prostředí, ve městech se dalo slušně žít, natáčely se hezké filmy, hrála se divadla, byly koncerty, kavárny a restaurace, lidé chodili hezky oblečení. To byl taky protektorát. A ti lidé nebyli kolaboranti. Prostě jim doba a osud přidělil určité místo a podmínky k žití. Dlouho jsem se s tím nemohl vyrovnat a nebyl jsem jistě sám.

Maminka se někdy vydala po silnici k Maskovicům, aby viděla náš dům. Nikdy neměla možnost se do svého domu podívat. Vždycky říkala, že tam bydlí asi oficiři, že zahrada je zpustlá, všechno zarostlé. Nechápal jsem, proč tam tedy chodí, když je z toho pak celý den špatná a pláče. Tatínek jí to zakazoval, měl

strach, že tam bude provokovat a něco vyvolá. Já tam chodit nechtěl. Byl jsem uražen za to, že nás Němci vyhnali. Začal jsem mít rád místa kolem rybníka Bláboliláku, Podměstí, Vidrholce. Tam byl většinou klid, bez vojáku. Měl jsem rád i cestu za Netvořicemi k poslednímu domu u silnice na Neveklov, kde byl, pokud se nemýlím, za války hajný Adam se syny a dcerou a kde snad byla dříve kovárna. Nynější silnice západně od Netvořic, vedoucí z Neveklova do Kamenného Přívozu samozřejmě neexistovala. Do Neveklova vedla jenom silnice z náměstí kolem Platilů a dále do lesa Háje. Dnes už není funkční a je z ní pouze mizerná cesta. Jako děti jsme měli oblíbené místo u této silnice v zimě. Sjížděli jsme na saních ze silnice prudce dolů na „skok“, což byl kopeček země, a měřili jsme, kdo doskočí nejdál. Maminka u této silnice na Neveklov zase vzpomínala na své rodiče v Břevnicích u Neveklova, kteří byli vystěhováni do Mirošovic spolu s tetou, a na které se nemohla běžně podívat, protože z našeho okupačního území se mohlo odejít pouze na propustku. Hranice našeho vězení byla na mostě v Týnci nad Sázavou.

Neustále se mi vrací vzpomínky na nejrůznější okamžiky z té doby:

- Po přestěhování na Malou stranu otec vykopal na malé zahradě nad domkem jámu a tam schoval spousty knih. Byly to knihy politické, např. od T. G. Masaryka, Beneše, ale především hodně románů z různých knižních klubů a edic. Matka plakala, já taky brečel. Proč to tatínek dělá? Po válce je vykopal. Knihy byly navlhle a hodně poškozené. Maminka byla velká čtenářka a tak to znova obřečela. Knihy se postupně musely vyhodit a to byl pro ni a pro mě něco jako pohřeb. Dodnes nejsem schopen jen tak vyhodit do odpadu knihu nebo ji spálit.

- Když přišli Němci do Netvořic, tak při své vyhlášené spořádanosti si porovnávali mapy se skutečností. Problém měli s nalezením Vazovnice. Nemohli k ní najít silnici. A bez silnice si nedovedli žádnou vesnici představit. Někdo jim doporučil jako znalce krajiny kominíka – mého otce. Ještě jsme byli ve svém domě. Přijela k nám skupina SS-manů v přilbách, v holínkách a se samopalý v ruce. Holínky prý tvrdě klapaly a oni se tvářili, jako když jdou tatínka popravít. Přísně mu nařídili, aby šel s nimi. Bez vysvětlení. Nesměl si nic vzít. Naložili ho do otevřeného auta a odjeli. Maminka byla přesvědčena, že je zatčen. Vyprávěla o tom jako o hrozném šoku. Za několik hodin tatínka opět přivezli domů. A ten vyprávěl, že mu dali za úkol ukázat jim silnici do Vazovnice. Trvali na silnici. Jeden z nich mluvil trochu česky. Nakonec jeli do Vazovnice podle návodu tatínka po cestě kolem Vojtěchova mlýna. Ta dnes už neexistuje. Ve Vazovnici byly snad čtyři chalupy. Všechny důkladně prohledali, vše zapsali a odjeli.

- Jednou jsme šli se sestrou Mirkou kolem československého kostela a proti nám šla četa vojáků. Vojáci drželi v ruce ešusy s teplým jídlem, nějaký eintopf. To jídlo bylo strašně cítit, snad kyselým zelím. Já jsem si odplivnul a nahlas řekl: Fuj, to je smrad. Jeden voják po mně vyskočil a chtěl mě chytit. Pohotová

sestra mě rychle strhla k sobě, křikla utíkej a oba jsme běželi domů. Naštěstí za námi nikdo nešel.

- Velitel německých četníků byl podle mých vzpomínek tlustý chlap, který jezdil po Netvořicích na koni. Četníci sídlili nejprve u Platilů a pak na faře. Když jsem ho potkal, tak on mě první zdravil Guten Tag a já odpovídával rovněž Guten Tag. Tím si mě získal a já ho doma chválil. Rodiče z toho měli vždycky strach. Neustále mě poučovali, jak se mám slušně chovat, nikam sám nechodit, s nikým cizím nemluvit, vůbec nikomu neříkat o čem se doma mluví, od nikoho nic nebrat, na nic nešahat atd. Byla to otrava a já ty zákazy slyším dodnes. Dokonce se mi stalo, že jsem našel zabalené vajíčko v nějakém popsaném celofánu, prý to bylo anglicky. Prvotní bylo vynadání, kde jsem to sebral a proč jsem to vůbec sebral. Potom to vajíčko maminka opatrně rozbalila. Oči chala ho, opatrně olízla a povídá: no to je snad čekuláda (doma jsme říkali čekuláda, i když jsem ji nikdy neviděl). A pak prohlásila, že může být otrávená a někam ji odnesla. Já jsem tak přišel o šanci poprvé v životě ochutnat čokoládu. Musel jsem si počkat až po válce na čokoládu z plechovek UNRRA od americké armády.

- Samozřejmě jsme chovali zvířectvo pro vlastní spotřebu. Slepice, husy, kozu, králíky. A dokonce načerno, proti zákazu, vzadu v chlívků za husama a kozou bylo ve vykopané jeskyni ve stráni prase. Rodiče žili ve strachu, aby na to někdo nepřišel. Dozvěděl jsem se o tom až po válce.

- Často jsem pásal husy na louce u potoka. Husy jsem měl vycvičené tak, že cestou domů za mnou chodily v řadě po jedné. Šli jsme po cestě od Adamů k Malé straně. Já šel první a zpíval jsem pochodové písničky. Jednou proti naší husí četě šli dva němečtí vojáci. Postavili se na stranu do pozoru a když jsme procházeli kolem nich, tak salutovali. Já jsem přítom zpíval: Šestého července, na strahovských hradbách, stáli sokolíci, v dlouhých hustých řadách. A mezi zpěvem jsem prý do kroku křičel ein, zwei, drei. Maminka byla na zahradě a všechno to pozorovala. Když jsem přišel k ní, tak mi moc vyhubovala, co to vyvádím. Co kdyby tomu ti vojáci rozuměli? Já z toho měl velikou srandu. Ale bylo mi to zakázáno!

- Mezi kluky jsme si vyprávěli různé historky. Jednou z nejlepších byla historie tzv. péráka. Byl to partyzán, který podle našich tehdejších informací řídil především na železnici, na posázavském paciřku. Vždycky skočil do vlaku, tam zničil zbraně a střelivo, zlikvidoval německé hlídky, někoho zachránil a zase vyskočil ven. Nikdy ho nechytili.

- Nedaleko od nás, na Dolíkách k Háji, zastřelili Němci svého vojáka. Oficiálně bylo oznámeno, že odmítl dále bojovat za říši a že se tak stane každému, kdo bude proti německé říši. At voják nebo nevoják.

- Ke konci války u nás byl schovaný mladý německý voják, pocházející ze Sudet odněkud od Liberce, a mluvící dobře česky. Po zabrání Sudet musel narukovat k Němcům. Na frontě nebyl a nechtěl bojovat, byl to prý plachý a slušný chlapec. Nevím jak dlouho u nás byl, bylo to samozřejmě přísně tajné. Naši mu nějak

sehnali oblek a dali mu jídlo na cestu a pak se s ním v noci rozloučili. Už nikdy o něm neslyšeli. Maminka na něho často vzpomínala.

- Netvořické muzeum sloužilo jako důstojnické kasino. Jako kluci jsme marně zkoumali, co to tam je a co tam dělají. Opatrně jsme chodili kolem, ale nikdy se tam nic přes den nedělo. Zato československý kostel byl v plném provozu. Sloužil totiž jako sklad potravin a ke konci války si pamatuji, že tam byly sklady i rozhlasové přijímače. Já osobně jsem měl jeden v ruce, ale měl jsem zakázáno od tatínka ho přinést domů. Maminka nebyla proti, několikrát otci vyčítala, že se stejně všechno ztratilo, lidi si věci rozebrali a že to není krádež, protože to je po Němcích. A navíc stále připomínala, že jsem tam byl pokřtěný a Němci kostel znesvětili. Ale tatínek měl vždycky strach.

- Doma jsme měli neustále připravené pohotovostní ranečky. I já měl svůj raneček a v něm byla deka, ručník a nevím co ještě. Nebylo to těžké, protože jsem to musel nést alespoň kilometr do lesa Háj a do kopce. Ranečky byly schované pod postelí. Já si pamatuji na dva případy, kdy jsme je použili:

a/ Ke konci války přišli do Netvořic z Německa mladí kluci, mladší 18 let, kteří měli zachraňovat porážku nacistické říše. Byli to Hitlerjugend – Hitlerovi chlapi. Někteří bydleli ve vilce naproti domku Bludských, ve kterém jsme byli vystěhovaní. Jednoho dne maminka vyšla na dvůr a tam u králikárny přistihla člena Hitlerjugend, jak tahá z králikárny králíka. Bez váhání k němu přiskočila a vrazila mu pořádný pohlavek. Kluk se vylekal a utekl. Mamince rychle došlo, že je zle. Nevím, v jaké denní době to bylo, ale tatínek nebyl doma, byl v práci. Maminka nás se sestrou rychle oblékla, vzala jídlo a ranečky a úvozem za naší zahradou (dnes už neexistuje, byl rozorán a zaorán při kolektivizaci) jsme utíkali do Háje. Došli jsme až ke studánce s kapličkou. Byla tam výborná voda a mohli jsme se v kapličce i schovat a být tam skoro celou noc. Druhý den brzy ráno jsme se opatrně vrátili. Nic se nedělo, nikdo u nás nebyl. Kluk z Hitlerjugend asi nežaloval.

b/ Podruhé jsme utíkali do Háje, když obloha byla plná letadel a čekal se nálet i na Netvořice. Byli jsme v kapličce celou noc. Vrátili jsme se a nic se nedělo. Pak však spadla bomba právě do Háje. Byla to určitě náhoda nebo pro odlehčení letadel při návratu. A bomby spadly i jinde, naštěstí vždy mimo obydlí. Zůstaly po nich hluboké díry. V té souvislosti vzpomínám, jak jsem s kamarádem stál na náměstí před Váňovými a pozorovali jsme neuvěřitelné množství letadel na nebi. Už nikdy v životě jsem nic takového neviděl. Musely to být stovky letadel. A pod nimi létaly stíhačky, říkalo se jim špítajry nebo kotláři. Kotláři proto, že kulometry ničily kotle u lokomotiv. Jedna stíhačka přiletěla nízko nad náměstí a při náklonu jsme uviděli černého pilota. Dodnes věřím, že byl černý a že nám snad mával. První černoch v životě. Tento zážitek opět končil doma výpraskem. Bylo ale těžké zůstat v takové době doma, i za cenu výprasku.

Škola v Netvořicích za okupace byla 23. 8. 1943 zrušena a přestěhována do Krňan pod názvem Obecní škola v Netvořicích se sídlem

v Krňanech. Byla tam dvoutřídká s 59 žáky. Řídícím zůstal pan Zdeněk Zapletal. Já jsem jako prosincový kluk měl povinnost jít do školy od 1. září 1944, kdy mi bylo už šest let a osm měsíců. Dál se čekat nedalo. A tak jsem byl nucen vzít školní tašku na záda a jít pěšky pět kilometrů do školy a po poledni zase zpět. Svačinu mi nosila sestra Mirka. Oběd žádný nebyl, k tomu byla ta svačina. Chodili jsme do Maskovic po silnici a v Maskovicích kolem kovárny k myslivně Tomkovka. Dále lesem po cestě do školy v Krňanech, která stála na kopci u lesa. Dnes tam škola už není, v budově je místní knihovna. Přísně se muselo dodržovat pravidlo, že žáci z Netvořic chodili vždy pohromadě a určenou cestou. Chodilo nás prý devět. Já se sestrou Mirkou.

Z té doby si především pamatuji to, co mi moc často připomínala sestra. Byl to pěkný trapas. Ale ne pro mě, ale pro ni. V Krňanech byly dvě třídy. Mirka, o šest let starší, byla v té druhé vyšší třídě. Měli jsme dřevěné podlouhlé lavice a v nich zapuštěny kalamáře s inkoustem. Já jsem se jednou v lavici naklonil dopředu a zafoukal jsem silně do kalamáře. Moje zafoukání bylo takové síly, že inkoust v kalamáři se vzdmul a vyletěl z kalamáře ven, přímo do mého obličejce. Prý jsem byl celý černý. Pan ředitel Zapletal to vyřešil jednoduše. Okamžitě zavolal moji sestru a poručil jí, aby mě dala do pořádku. Byla to pro ni hrozná potupa, všichni její spolužáci se jí smáli. A taky mi to dlouho neodpustila.

Pan ředitel Zapletal se mi zapsal do paměti jedině tím, že uměl výtečně trestat rákoskou na natažené dlaně. Mistr byl v seknutí rákoskou na konečky – bříška prstů. Postupně na obě ruce. Jeho seknutí na zadek při předklonu přes lavici už bylo běžné. Pak ještě s oblibou nás vytahoval do vzduchu kroucením malých vlásků po straně na spáncích. Fakt se nám zdálo, že nás vytáčí do stropu. Ale nejsou to vzpomínky na zlého člověka. Vůbec ne. Tělesné tresty byly samozřejmě doma i ve škole. A nemyslím si, že nás poškodily. Možná naopak.

Další vzpomínka je na jaro 1945, kdy jsme potkali v lese nějaké muže, kteří se nás vyptávali na všechno možné. Pro nás to byli partyzáni. Možná uprchlíci. A také si pamatuji velký poplach, když u Krňan spadlo letadlo, ale my nikam nesměli jít.

Školu jsme v důsledku konce války nedokončili o dva měsíce. Vysvědčení jsme dodatečně dostali ve škole v Netvořicích od ředitele Zapletala, který se do Netvořic vrátil. Ale vyučování ve škole v Netvořicích, z důvodu nutných oprav budovy, bylo zahájeno až 26. září 1945. Takže já mám tříměsíční manko v docházce, ne vlastní vinou. Měl jsem z toho velké trauma nejvíce v době studia na vysoké. Často se mi ve snu zdálo, že došlo k odhalení toho, že nemám dokončenou první třídu. Ostuda a problém. Jak ji dokončit a kde a s kým? Probudil jsem se s hrůzou. Dnes bych si rád ten sen zopakoval.

Na konci války

Proč nebylo v Netvořicích žádné nadšení z květnových revolučních dnů? Samozřejmě, že radostná euforie nastala, když se rozkřiklo, že Němci utíkají pryč, že Rusové jsou blízko. Je nutné

vědět, že jediné informace byly buď z protektorátního rádia nebo tajně z Hlasu Ameriky nebo Svobodné Evropy. Naši lidé si mysleli, že je vyhráno na všech frontách. V této době, přesně 8. května 1945, v Maskovicích, kde byl tzv. SS Hof a byli tam přestěhováni sedláci především z Netvořic, vzniklo nadšení z konce války a místní lidé odzbrojili německého četníka. Ale udělali chybu, že ho pustili. Ten utekl do Netvořic a zanedlouho na Maskovice jely kamiony s vojáky. Lidi dostali strach a prošli do lesů. Němci po nich stříleli a zabili nad Maskovicemi na poli u lesa k Teletínu pana Františka Huderu, který byl z Netvořic vystěhovaný do Maskovic. Jistě se nemůže nikdo divit, že lidi měli strach a byli schovaní doma.

My jako kluci jsme, snad 8. nebo 9. května, to napětí nevydrželi a utekli z domova. Seděli jsme několik hodin u katolického kostela na kraji kamenné zdi, nohy spuštěné několik metrů nad silnici. Pod námi nepřetržitě jeli Němci na všem možném. Nákladní, osobní, terénní auta, motocykly se sajkárou, vojáci pěšky, na vozech tažených kořmi. A my všechno sledovali, komentovali. Pak se stala příhoda. Jeden motocykl se sajkárou zrovna pod námi chcipl. Chvilí škytal a chrchlal a pak byl konec. Zkoušeli ho mnohokrát nastartovat, ale marně. Nakonec jeden voják vzal samopal a motocykl vztekle rozstřílel. Kulky se odrážely od plechu a slyšeli jsme je okolo nás ve vzduchu. Přesto jsme seděli nehnutě a neodvážili se pohnout. Vojáci motorku nechali a odešli. My jsme se odpířili ke kostelu a za zdí kostela jsme tiše a dlouho leželi. Snad chvíli, snad několik hodin. Víím jenom, že když jsem přišel domů, tak jsem od matky dostal rákoskou výprask. Prý jsem vůbec nebrečel a vypadalo to, jako bych nic necítil a byl jsem duchem někde jinde. Maminka mě uložila do postele a já jsem v noci dostal horečku a křičel něco ze spaní. Druhý den mi nic nebylo, ale byl jsem tak zaražený, že matka pořád vyzvíдалa, co se mi stalo. Až někdy dlouho potom jsem ve slabé chvílce matce vyprávěl, co jsme prožili. Jak na silnici byl vzteklý nepřítel německý SS-voják, střílející divoce ze samopalu do motocyklu, a nad ním asi dva tři metry na kraji zdi sedící kluci. Kulky se odrážely od plechu a létaly vzduchem na všechny strany, střelba byla obrovsky zvukově silná a vše se to odehrávalo v ohňostroji jisker a nepředstavitelného silného pazvuku. Pociťili jsme něco jako umrtvení za živa. Tělo bylo strnulé, nehybné, umrtvené a naše duše byla ve vzduchu a pozorovala to. Neměli jsme strach, byli jsme jako z kamene. Nikdy jsme už o tom s klukama nemluvili. Ale věřím, že na to nikdo nezapomněl. A často mi to vyvstane před očima při některých scénách akčních filmů, které snad proto nemám rád.

A 9. května přišli osvoboditelé – Sovětská armáda. Ale před jejich příchodem se rozšířily zprávy o jejich násilí. Zanedlouho euforie z konce války přešla v ostražitost a postupně opět v nový strach. Jejich vstup do zdejší krajiny byl nedůvěřivý a hodně drsný. Prohledávali domy, vzali si, co se jim líbilo, s lidmi jednali jako s nepřáteli. Nastěhovali se do obydlených domů, protože domy, kde bydleli Němci, byly většinou zničeny. Později se jejich

chování vysvětlovalo tím, že si mysleli, že jsou na německém území a my jsme tedy nepřátelé, Němci. Nebo také tím, že to byli vojáci ze Sibiře, z Asie, a nic nechápali. Přebývali i v lese a tam vybíjeli samopaly zvěř, lovili ryby hozením granátu do rybníka. I příběhy o jejich posedlosti po hodinách, rádiích a veškeré technice byly alespoň podle našich zkušeností pravdivé. Vzali nám například budíka a neustále ho natahovali, aby zvonil. Byli tím fascinovaní. Já byl naštvaný, že nám ho šlohlí, ale na druhou stranu jsem pak hrdě vyprávěl, že byli jako malí kluci a já jim musel ukazovat jak se budík natahuje. Moc se jim taky líbilo tatínkovo jízdní kolo. Vzali ho na cestu před domek a zkoušeli na něm jezdit. Následovaly samé pády. Bylo zřejmé, že nikdy na kole neseděli. Já se údajně hodně nasmál, to tedy byla sranda. Tatínek si šel stěžovat veliteli a okamžitě dostal kolo zpět a vojáci nám už dali pokoj. Pak u nás bydlel jeden mladý ruský důstojník, o kterém maminka vždycky říkala, že byl slušný a že se často omlouval za vojáky. A že říkal, že s nimi nemůže nic dělat. Mluvil s našima nějak česko-ruský, rukama, posunky, ukazováním. Rusové byli podle maminky většinou mladí kluci, měli za sebou dlouhé tažení z Ruska. Prožili krutý a nebezpečný čas, kdy jich spousta padla. Těžko pak takové lidi z jiného světa a prostředí soudit. Byli dlouho a hodně daleko od domova, byli v neustálém napětí.

Došlo údajně i k znásilnění asi šestnáctileté dívky a říkalo se, že nebyla jediná. Víím, že naši schovali čtrnáctiletou sestru na několik dnů někde do temné komory. Ani já jsem nevěděl kam. Měl jsem říkat, že odešla k babičce. Šířily se fámy a strach. Nakonec byl jeden ruský voják zastřelen údajně pro výstrahu ostatním, aby se chovali slušně. A tento ruský voják byl pohřben na netvořickém hřbitově jako neznámý voják. Byl to jediný ruský hrob a proto se stal symbolem ruských obětí. Proč tento ruský voják

a za co byl skutečně zastřelen, se asi přesně neví. Možná to tak bylo, možná nebylo. Byla vlastně ještě válka.

Dá se z toho snad usuzovat, že zdejší lidé neměli radost z pádu nacismu? To snad nikdo nemyslí vážně. Jak se mohli radovat, když žili nějaký čas zase ve strachu. Nebezpečí a strach se jenom změnil. A klidně někdo mohl v takových krutých situacích říci, že za Němců se alespoň vědělo, co se smí a co ne. Asi jako ve vězení jsou daná pravidla a většinou jsou dodržovaná. A z toho někdo usuzoval, že nám bylo líto, že byli vyhnáni? To snad ne!

Byly to těžké doby. Kdo je plně neprožil, těžko mnoha věcem porozumí. A nejhorší je, když se někdo chová, že vše je jasné a jednoznačně černé nebo bílé. Bylo to hodně těžké a na mnoho věcí ze svého okolí lidí raději zapomenou. Jinak by třeba nemohli ani dále šťastně žít. A někdo se může později cítit i jako slaboch, protože se Němcům nějak nepostavil. A nezemřel.

První měsíce po konci války

Jakmile se situace po květnových revolučních dnech uklidnila, měli všichni vystěhovaní snahu vrátit se do svých domovů. Ale to nebylo vůbec jednoduché. Nelze zapomenout na první návštěvu našeho domu. Bylo to ještě horší, než naši očekávali. V obou místnostech bylo několik patrových dřevěných postelí a kolem nepředstavitelný bordel všeho možného. Několik prken z podlahy bylo pryč, dřevěné schody na půdu a do sklepa pryč, všechno bylo spálené v kamnech. Na dvoře obrovská spoušť, zahrada zarostlá. Nevím kdy jsme se mohli nastěhovat zpátky, ale určitě to nějakou dobu trvalo. Dodnes máme v kotelně jedno čelo z vojenské postele.

My kluci jsme pocítili svobodu tím, že jsme nebyli neustále pod kontrolou od rodičů. A tak začala doba hledání pokladů a zbraní. Fámy o tom, že Němci nakradli zlato a zakopali ho, se hezky poslouchaly. Ale my z toho měli těžké chvíle a sny. Kde by to tak mohlo být? Byli jsme parta. Zdeněk, Jarda, Pepík a já. Určitě jsme prohledávali i naši zahradu. Ale všechno bylo marné. Poklad jsme nenašli. Zato jsme našli hodně nejrůznější munice a několik zbraní. Naše parta si schovala jeden revolver a pušku, které jsme říkali karabina. Byla ale moc dlouhá a těžká a tak jsme pomocí pilky na železo několik dní odřezávali pažbu. Pak jsme ji odnesli do našeho výsostného území, na Košátku. Z tohoto kopce je nádherný výhled a také strategicky důležité místo směrem k silnici do Maskovic a dále do Štěchovic. Proto tím směrem byly vykopány propojené zákopy, které jsme po válce využívali k našim hrám. Na konci zákopu směrem k Maskovicím byl vykopán velký otvor, snad pro dělo. A tam jsme postavili krásný srub ze všeho možného. To byl náš druhý domov, kde jsme trávilí hodně času po dobu pasení koz kolem Košátky. Po dlouhých debatách a přípravách jsme sehnali potřebné patrony a neodolali jsme. Každý si chtěl jednou vystřelit. Když jeden z nás nakonec vystřelil, ozvala se strašlivá rána a kamarád dostal pažbou tvrdou ránu do brady. K tomu krev a strach, co bude dál. Navíc jsme nevěděli, kam ta ostrá kulka letěla. Co kdybychom někoho střelili? Karabinu jsme rychle zabalili

do hadru, uschovali a utekli do Hadového, odkud jsme pozorovali, jestli se něco bude dít. Naštěstí se nedělo nic. Ale my jsme s karabinou skončili. Pak se ztratila, ale za několik let mi jeden parták prozradil, že ji tenkrát odnesl a ukryl ve zbouraném domku nad námi do spodního komína ve sklepe. Šli jsme tam spolu a ona tam byla. Mě už to dál nezajímalo, takže nevím, kde skončila.

Revolver jsme také schovali, ale někdo ho brzy ukradl. Mezi námi byl jeden expert na střelivo. Nejoblíbenější měl velké patrony, říkal jim dum-dum. Naplnil je prachem, filmovým negativem (který zde po Němcích také zbyl) a něco navrch a dělal rakety. Večer jsme je střelili ve vrbičkách u hřiště. Bylo to vzrušující. Až zase do té doby, než si onen expert spálil obličej. Pak jsme toho nechali.

Další oblíbenou zábavou byly bitvy ve vrbičkách. Vrbičky bylo místo, táhnoucí se od bývalého rybníčku, který byl pod silnicí k Maskovicím vedle domu Vargových. Z toho rybníčku vytékal potok, který pokračoval kolem hřiště až k újezdské silnici a pak směrem ke škole, kde u studny zvané Kostelka mizel v „tunelu“ a ústl do rybníka Židovna. Potok kolem hřiště byl hluboký možná dva metry a zarostlý hustě vrbovím. Proto název vrbičky. A právě tam z nějakého důvodu byly navezeny po válce spousty kovových kamen. A to byl důvod k tomu, že se to stalo místem tvrdých bitev mezi dvěma partami. Měli jsme stanovená

přísná pravidla. Každá strana si vytvořila ochranný val z kamen a bojovat se smělo házením všeho možného. Vítěz nikdy nebyl určen. Postupně kameny došly a přešlo se na praky. Ale i do nich bylo potřeba střílivo. A tak jsme rozbíjeli litinové pláty na malé kousčky. Bylo to samozřejmě velice nebezpečné, ale nikdo nechtěl přestat. Vše zase skončilo vážným zraněním na hlavě jednoho hochy. Byli jsme prostě pitomí kluci po válce. Z ustrašenců za okupace jsme se změnili po válce v hrdiny, v partyzány.

Ještě v roce 1950 došlo k tragédii. Za Netvořicemi na silnici do Lešan kluk Jarda Kubásek byl roztrhán granátem. My jsme byli někde blízko, protože nezapomenu na velkou ránu, kouř a jak jsme tam utíkali a na silnici našli krvavý prst Jardy a nějaké krvavé kousky.

Výše zmíněný „tunel“ začal od studny Kostelky pod silnicí a pod farským dvorem a ústl do rybníka Židovna u československého kostela. Byl to široký a dost vysoký kanál, kudy se sehnutě dalo projít. Bylo to velké vzrušení kanálem prolézt v době, když bylo minimum vody. Byly tam krysy, kočky a strach z něčeho tajemného. Svítili jsme si svíčkami a vzájemně se strašili. Hrdina byl ten, kdo vylezl do Židovny a potopil se v rybníku a vyplaval u kostela.

Při pasení koz jsme měli i jiné zájmy. Například někdo přišel na nápad, jak si vyrobit žvýkačku. Poprvé jsme se s ní setkali v konzervách UNRRY, které byly darem od americké armády. Tam byla i čokoláda a jiné dobroty. Žvýkačku jsme každý ochutnal, ale k dostání nebyla. Tak jsme ji vyráběli sami. Zde je vyzkoušený recept. Najde se dobrá konzistentní pryskyřice na stromě. My říkali smola. Každý preferoval jiný strom. Borovici, modřín i smrk. Nutno osobně vyzkoušet. Nejprve se musíte napít hodně vody. My jsme měli nejradši tu z potoka od Jedlice. Od Maskovic byla často špinavá a divně chutnala. Tak ta smola se dá do úst a začne se žvýkat a žvýkat. Ze začátku to hrozně pálí. V ústech, na jazyku, v hrdle. Je nutné proto co nejvíce a stále vyplivovat sliny, které se automaticky stále vytvářejí. A zásadně nepolykat. Pryskyřice nesmí do žaludku. Jinak skoro vždycky přijde dávení a zvracení. Takže opatrně a dlouho žvýkat a plivat. Postupně ostrost slábne, dejme tomu po několika hodinách. Pak už nejsou ani žádné sliny. Záleží na ostrosti pryskyřice a také na množství. A pak najednou je to lahodná žvýkačka. Škoda, že obvykle máte spálenou dutinu ústní. To potom bohužel brání tomu, abychom si to více vychutnali. Nevýhoda této žvýkačky je, že pokud se skladuje, tak tvrdne a přestává být pružná. Proto se musí stále žvýkat. A je nutné mít u sebe kamarády, aby viděli, jaká je to dobrota. Ale stojí to za to. Zkuste to! Ještě jedno upozornění! V dnešní době bych doporučoval nepít vodu z potoka jako my, ale vzít si sebou do lesa vodu v petlahvi.

Nebo někdo přišel s tím, že Američané jedí bramborové hranolky. To jsme neznali. My jsme si při pasení koz nanejvýše pekli ve žhavém uhlí brambory, které byly na poli. A pak bez příloh pojídali. Tak jak na ty hranolky? Zdeněk přinesl nějaký kastrůlek a Jarda speciální tuk, který prý někde dostal. Ten tuk totiž musí vonět. Žádné sádlo. A máslo nebo margarín nebyl. Tak jsme ten

speciální tuk vyndali z kulaté placaté plechovky s tajemným nápisem Nivea. Rozpustili ho a rozpálili a na něj jsme dávali na nudličky nakrájené brambůrky. Důležité je hlídat, aby byl v kastrůlku neustále ten speciální tuk a brambůrky se nepřipálily. To by nebylo k jídlu. Takže když se opečou do růžova až hněda, tak se vyndají na příklad na listy od javora, ale možno použít i jiné listy, a ještě teplé se jedí. To je zážitek! Škoda, že Nivea rychle došla a my těch hranolek nemohli vyrobit více. Mockerát jsem na to vzpomínal a chtěl si to později zopakovat. Zabránil mi v tom problém s Niveou. Zjistil jsem, že jsou různé druhy tohoto krému a každý chutná jinak. A žádný není k jídlu. Jak já po tolika letech mohl vědět, kterou Niveu jsme vlastně měli. A tak mi zůstala jenom ta krásná vzpomínka na voňavý kulinářský zážitek. Už nikdy jsem v životě nejedl lepší smažené americké brambůrky.

Jak hodnotit tuto dobu?

Pro mě je naprosto nepřijatelný zápis v netvořické kronice, kde je uvedeno, že „revoluční dny v Netvořicích je těžko vylíčit, neboť zprávy o tom od lidí, zde v té době bydlících, jsou kusé a nějak neradi o tom mluví. Jisté je, že ne všichni se radovali z našeho osvobození a ještě dnes vzpomínají na ony dobré časy, neboť Němci dovolili nesprávné a přimhuřovali oko, jen když se o výtěžek nesprávností s nimi podělili.“ Odkud převzal kronikář pan Václav Ludvík tento názor? On byl mezi vystěhovanými, měl tedy zkreslený pohled a byl někým ovlivněn. Zdůrazňuji, že jsem přesvědčen o tom, že jako v každé době, i tehdy by se velice pravděpodobně našel někdo, kdo byl pěkný hajzlík a kolaborant. Ale nelze to zevšeobecňovat. Raději bych uvítal odvahu uvést konkrétní pravdivé příklady. O tom se však mezi lidmi jenom šušalo a často velice rozporuplně. A opakují, že určitě šlo o výjimky jako ve všem.

Kroniku dopisoval pan Ludvík zpětně až po válce a sám nevěděl nic o tom, co se tady skutečně dělo. Jak rád bych si s ním nyní popovídal. A myslím, že bychom se nakonec i v tomto domluvili. Já jsem po válce pana Ludvíka měl velice rád, protože mi půjčoval spousty nejrůznějších knih. A především historické a dobrodružné romány, které jsem miloval. Do dneška se občas biju v prsa a chraptivě křičím: Jsem Tarzan, z rodu opů, z kmene Kerchakova. I když to působí už jenom na mého malého vnuka Kubíčka. Ale v panu Ludvíkovi jsem měl nesmírné štěstí, protože mě zasvětil i do vážnější četby.

Závěrem

Věřte, nevěřte. Tyto vzpomínky malého kluka jsem do počítače začal zapisovat, když jsem trochu marodil. Zcela náhodně jsem si vybral dobu okupace. Dodatečně jsem zjistil, že poprvé jsem začal psát tyto vzpomínky 15. března 2008. Tedy přesně na den tomu bylo 69 let od okupace Československa německou armádou. Měl jsem hodně neuspořádaných zapsaných vzpomínek a poznámek z doby dětství. Konečně jsem některé použil. Jsem rád, že jsem alespoň touto formou předal něco z té doby své manželce Evě a svým potomkům. A snad nejen svým.

KRESBY ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY NETVOŘICE

Martina Vyskočilová, IX. třída

Veronika Stejskalová, VIII. třída

Tomáš Bron, VI. třída

Klára Řezníčková, VI. třída

Dominika Novotná, V. třída

Jan Bednařík, VI. třída

NETVOŘICE ZA OKUPACE

Jen kousek od německého hrobu se nalézá hrob neznámého sovětského vojína.

TEXT: PODLE VYPRÁVOVÁNÍ SEPSAL GABRIEL VACH, NETVOŘICE

Hudba Lešanská byla založena v roce 1882, původně to byla kapela hasičská. Jejím prvním kapelníkem byl učitel Alois Stára. Její vznik, vývoj a existence kopírovaly historii místních spolků. V jejím složení a repertoáru se zrcadlí i vývoj historický. Posledním kapelníkem této hudby byl Josef Vrbovec a později jeho syn.

Fotografie z roku 1943 zachycuje kapelu před přesídlovacím úřadem v Netvořicích, který pracoval pro kancelář ministerstva vnitra v Benešově. Na pravé straně fotografie je umístěna firma tohoto úřadu v německém i českém jazyce. V této budově v Netvořicích byly sepsovány smlouvy o vystěhování v první etapě do 15. 9. 1942. Poté následovala etapa druhá, která končila 1. 4. 1943.

Hudba Lešanská – stojící zleva: Josef Vrbovec, Kotek z Trhové, Rudolf Průšák, Zvěřina, František Doležal. Sedící zleva – Stanislav Sýkora, Bedřich Žák, Oldřich Barták, Zvěřina st., neznámý dirigent, František Šobíšek, Josef Doležal, Josef Svoboda, Josef Adam, František Višek, neznámý muzikant, Brabec, Karel Kut, Zdeněk Zapletal.

VZPOMÍNKY JAROSLAVA VRBOVCE

narozeného 17. 7. 1930 v Netvořicích

Narodil se v domku nedaleko hřbitova. Jeho základy byly patrné ještě kolem roku 1960.

Jaroslav pocházel z pěti dětí. Těsně před válkou mu zemřel otec a jeho maminka se musela starat o pět sirotek a své dva staré rodiče. Přesídlovací úřad jim stanovil povinnost pracovat v SS Hofu v Maskovicích. Tam se také museli přestěhovat. Zde bydleli v prvním stavení od Netvořic po levé straně. Tento

starý dům již neexistuje. Hned vedle nich byl ubytován velmi oblíbený farář z Netvořic Petr Sirotek, ten ovšem zemřel před koncem války 5. 2. 1945. Na jeho pohřeb do vojenského prostoru smělo přijet mnoho původních obyvatel, kteří se zároveň přišli podívat na stav svých domovů. Pana faráře pochováli na hřbitově v Netvořicích.

Pan Jaroslav vyprávěl, že všichni větší sedláci Maříkovi a Dvořákoví, včetně Šmejkalů byli nuceni svoje domovy opustit. SS Hof byl vytvořen ve statku u Šmejkalů.

Pro Němce se zde chovaly krávy, koně, prasata, drobné zvířectvo, orala se pole a sklízela se úroda. Všechny ostatní domy v Maskovicích byly plné obyvatel. Do práce sem chodili i lidé z Lešan, Vensova a Břežan.

Správcem dvora byl nějaký polský Němec, jmenoval se Anton Vojtoň, prý nebyl tak zlý a lidé si v domácnostech, kam byli přesídlení, mohli chovat i svůj dobytek a drůbež. Pro chudou vdovu, paní Vrbovcovou, s tolika vyživovacími povinnostmi to byl život

celkem snesitelný. Jak říkal Jaroslav: „My jsme Němcům nic nedělali a oni nás nechávali na pokoji.“

Do školy chodil každý den až do Krňan. To byla jediná škola, kam mohli chodit.

Pan Jaroslav si vybavoval jména těch, kteří na dvoře pracovali. Byly to rodiny Říkovských, Cílků, dále Šachovi, Valkounovi, Zvěřinovi, Šobíškovi, Huderovi, Hornovi, Poustkovi, Jechovi z Borovky, Sládkovi, Šemberovi, Kluvanec ze Strážovny, nějaký pan Marvan a pan Trmal.

Až konec války se v Maskovicích stal dramatickým. Tehdy nějaký pan Marvan, ve snaze stát se hrdinou, odzbrojil 8. května 1945 jednoho německého četníka. To byli ti četníci, kteří nosili plechové „cintáky“. Sebral mu zbraně a zavřel ho ve starém sklepení maskovické hospody. Její nápis dodnes hlásí: „Co máme, to dáme“. Jenže tomu četníkovi se podařilo utéct. Nešel daleko, jen na faru do Netvořic, kde měli tito četníci strážnici. Ti samozřejmě zverbovali posádku v Benešově a do Maskovic přijela trestní rota.

Shodou šťastných okolností stála větší část obyvatel na návsi u zvoničky. Když uviděli dvě terénní německá vozidla jedoucí od Netvořic, všem došlo, že je zle, a každý utíkal, kam si myslel, že je to pro něj nejbezpečnější. Pan Jaroslav to vzal se dvěma kamarády podle potoka za vrbičkami směrem k Břežanům.

Když přijeli Němci na návěs, nikoho tam nenašli. Dali se tedy do stíhání uprchlíků, kteří utíkali podle hospody ke kovárně u Hrušků a dále přes pole k lesu. Nikdo na slova: „Halt!“ nereagoval, a tak Němci začali střílet. Prý je vedl ten odzbrojený četník Unterscharführer Busse. Snad náhoda, či omyl vedl k tomu, že střelbou byl usmrcen 8. 5. 1945 František Hudera, rolník z Netvořic, nar. 30. 7. 1879. Prý

byl panu Marvanovi postavou podobný. Tím skončila první a poslední trestní výprava v Netvořicích.

Lidé, kteří to zažili, byli přesvědčeni o tom, že je od hromadné popravy zachráněn jen útek. Na památku této události byl Františku Huderovi na místě, kde byl zastřelen, vedle staré úvozové cesty postaven litinový kříž.

Kde byl v době exekuce onen nedůsledný hrdina? Prý byl zalezlý ve slámě ve vedlejšímu statku u Dvořáků. Tak skončilo v Maskovicích poslední hrdinství druhé světové války. Hledání nového domova po válce bylo pro rodinu Vrbovcovu ve znamení stálého stěhování. Z Maskovic, kde bydleli za války, se do rodného domu v Netvořicích přestěhovat nemohli. Dům byl úplně zničen. První stěhování bylo do čp. 112. Původní

majitel, Dušek – švec, se však vrátil. Druhé stěhování bylo do čp. 82, pan Adam se ale také vrátil. Až třetí stěhování do domu pana Stejskala čp. 164 bylo úspěšné. Museli zde však žít tři roky bez elektrického proudu, vydrželi to a v tomto domě bydlí Vrbovcovi dodnes.

Před jejich domem v roce 1950 přišel o život Jaroslav Kubásek, devítiletý chlapec, který si zde hrál se zbytky válečné munice.

VZPOMÍNKY VLASTY ŠTEIGEROVÉ (MARKOVÉ)

narozené 31. 7. 1932. v Netvořicích čp. 72

Rodina Markova se stěhování účastnit nemusela. Pan Marek jako pohodný byl pro zdejší německé zemědělské hospodářství nepostradatelný. Do konce války mohli Markovi zůstat ve svém rodném domě. Jako pohodný však musel svážit od zdejších hospodářů a z nově vytvořených SS dvorů uhynulá zvířata. V rámci svých povinností měl volný pohyb. Často převážel obyvatelstvu namleté obilí a také jim pomáhal legalizovat náhle uhynulá domácí zvířata. Dělal to rozumně, a proto také válku přežil. Nikdo ho neudal.

Do části Netvořice-podměsto byli přestěhováni tito občané: V domě Růžičkových čp. 160 bydlel Josef Schüt, porybný. V domě čp. 73 pana Sládky bydleli Hájkovi ze Všetec, v domku u cihelny čp. 96 bydleli Schwartzbekovi a Tchámovi. Blábolilův mlýn čp. 96 obývali Papírníkovci ze Všetec.

Manželé Markovi měli celkem osm dětí. Mladší Antonín, přestože byl postižen obrnou, musel každý den chodit až do Krňan. Ve zdejší dvojtřídce učila starší děti paní učitelka Božena Plešáková a mladší děti zde učil Zdeněk Zapletal.

Paní Vlasta vyprávěla, že v muzeu v Netvořicích bylo kasino – jídelna pro důstojníky, kde vařila paní Sadílková a Tůmová.

V bývalé továrně na zpracování kůží bratří Heřmanů byla velká vývařovna a jídelna pro německé vojáky. Sklad proviantu byl v kostele Sboru Spasitele dostavěného v roce 1937. Mše svatě se konaly jenom v katolickém kostele. Na náměstí byla pekárna pana Charváta a koloniál pana Brabce.

Rodina pana Marka neměla přehled o tom, co se v centru obce děje, protože bydleli stranou. Jako dítě si paní Vlasta nepamatuje, že by měli s Němci nějaké potíže. Němci si jich nevšímali. Z čeho měla strach, bylo to, že na cestě do školy museli procházet pod stromem, na kterém se oběsil pan Přeučil z Krňan.

Na konci války právě v podměstí byla umístěna vojska Sovětské armády. Armády sem přišly ve dvou vlnách. Obě skupiny armád byly demoralizované a nebyla s nimi řeč. Rusové místním obyvatelům vybilí drůbež, ovce a co mohli, vypili. Hodně opili pak začali pronásledovat dívky. Ty to měly těžké. Po špatných zkušenostech s opilými vojáky musela děvčata v noci utéct až do Kamenného Přívozu. Zde musely být ošetřeny. Traumata zážitku je provázela celý život.

VZPOMÍNKA JIŘÍHO ŠTEIGERA

narozeného 28. 8. 1922 v Zádolí čp. 3
u Neveklova

Jako strojní zámečnický byl nasazen na práci v Německu. Pracoval tři roky v Berlíně v americké firmě GMBH. Ta byla nedaleko letiště. Při náletech na Berlín na konci války se ukrývali zaměstnanci továrny v protiletadlových krytech tohoto letiště.

Když byl zřízen přesídlovací úřad ve Stranném, přišel čas a Šteigerovi ze Zádolí se museli stěhovat. V roce 1944 již nebylo snadné sehnat v nejbližším okolí žádnou usedlost vhodnou

k přesídlení. Museli se tedy stěhovat až za Pardubice do vesnice Chroustovice. Na přesídlení rodičů byl Jiří z reichu uvolněn na dobu jednoho měsíce. Se stěhováním pomáhali dva ze tří bratří. Třetí uvolněn nebyl, protože byl totálně nasazen v Rakousku, kde pracoval v kamenolomu.

Koncem roku 1944 byly nálety na německou továrnu u Berlína, kde Jiří pracoval, velmi četné. Zaměstnanci dostali 14 dnů vánoční dovolenou. Čtyři kamarádi z této továrny se dohodli, že se do říše už nevrátí, že pojedou domů. Problém byl v tom, že mohli cestovat vlakem jen do vzdálenosti sedmdesáti kilometrů. Tak se stalo, že byli při této dobrodružné cestě domů gestapem zatčeni a přiděleni jako vězňové na odklizení válečných trosk a na výkopové práce v Litvínově. V táboře, kde byli soustředěni, bylo asi 1200 lidí. Takřka půl roku práce v nelidských podmínkách mu podlomilo zdraví natolik, že již práci nemohl vykonávat. Jednoho dne zůstal v ubytovně jako nemohoucí a byl ponechán svému osudu. Báł se, že jej zastřelí, a tak se po odchodu německého dohledu z posledních sil vzchopil a odešel. Měl štěstí na dobré lidi, a tak přežil. Za příznivých okolností, díky souhře šťastných náhod, se dostal až k rodičům do Čech do Chroustovic. Ti ho už ani nemohli poznat, jak byl zbědovaný. Ale opět měl štěstí, přežil a uzdravil se. Když zesílil, pomohl rodičům opět se stěhováním zpět do Zádolí. Společně obnovili chalupu, a hospodářství. Sice se zadlužili, mohli ale splácet dluhy.

Pan Jiří se stal pracovníkem firmy Jawa v Praze. Když byla obnovena továrna Jawa na Brodcích u Týnce nad Sázavou, stal se zde zkušebním jezdcem. Na firemních motocyklech jezdil domů do Zádolí.

Jednou na chlebské křižovatce u Netvořic v roce 1950 pomohl sličné motoristce nasadit řetěz na stroji Robot. Tou sličnou motoristkou byla Vlasta Marková, která si ho později vzala za manžela. Postavili si v Netvořicích dům čp. 184 a měli spolu tři dcery.

VÁLEČNÉ OBĚTI

Na hřbitově v Netvořicích měl hrob Raul Mass, holandský Němec, který odmítal poslušnost a byl ke konci války zastřelen ve stodole u Záhorů Na Dolíkách. Jeho hrob byl 11. 9. 2006 otevřen a ostatky exhumovány. Tuto práci prováděli odborní pracovníci Lidového spolku péče o německé válečné hroby. Pracovníci z Kasselu odvezli ostatky do Mníšku pod Brdy, kde se tyto ostatky soustřeďují.

Jen kousek od tohoto německého hrobu se nalézá hrob neznámého sovětského vojína. Ten byl však zastřelen proto, že se nechoval k civilnímu obyvatelstvu podle předpisů. Morálka sovětských vojáků byla všeobecně špatná. Potvrdilo to mnoho žen a paní z té doby. K tomuto hrobu se léta pokládaly při různých socialistických oslavách věnce a kytice. Taková byla doba.

KRESBY ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY NETVOŘICE

Markéta Špundová, IX. třída

HISTORIE LET VYSTĚHOVÁNÍ 1942–45 ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY OKUPAČNÍ NĚMECKOU ARMÁDOU A SS

Kapitola z publikace *Mezi Vltavou a Sázavou*.

Němečtí okupanti se svými germanizačními úmysly před českým obyvatelstvem ani jeho politickými představiteli netajili. Rok až dva po začátku druhé světové války se začala mezi obyvateli Protektorátu Čechy a Morava šířit

šeptanda, živená nacisty, o zřizování vojenských cvičišť v prostorech dosavadního českého osídlení. Nacisté si tak naplňovali jednak potřebu průběžných cvičení armády v bezpečném týlu, jednak zastrašovali české veřejné povědomí o současnosti a budoucnosti. Šlo o vyvlastnění české půdy a její odevzdání do německé správy. Především se uvažovalo o cvičišťích, která musela opustit československá armáda (Milovice, Vyškov, Brdy apod.), ale vybrána byla také další ryze česká území.

Zřízení nových cvičišť mělo být jen dočasné (dokončení germanizace bylo stanoveno na 31. prosinec 1945), pak je měla branná moc opustit a prostory měly být kolonizovány. Důsledně se dbalo na to, aby šlo o česká území s vyšší hustotou obyvatelstva.

PLÁNY

Jako nejdůležitější projekt byla přijata již v létě 1939 podoba nového cvičiště v samém středu Čech mezi řekami Vltavou a Sázavou. Šlo z počátku o tři varianty, z nichž jedna předpokládala několik na sebe navazujících prostor

Mapa zabraného území mezi Vltavou a Sázavou. Zpracoval Jar. Peříšek.

Reinhard Tristan Eugen Heydrich (7. března 1904 Halle an der Saale – 4. června 1942 Praha) byl prominentní nacist, blízký spolupracovník Heinricha Himmlera a druhý nejvyšší představitel SS (Obergruppenführer SS) a generál policie, šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a Bezpečnostní služby (SD), v letech 1941–1942 zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava. Byl jedním z hlavních architektů holocaustu. Jako zastupující říšský protektor prosazoval politiku cukru a biče – sociální výhody dělníkům versus brutální perzekuce vůči neloajálními a nepřátelům. 27. května 1942 provedli atentát (operace Anthropoid) z Anglie vyslaní českoslovenští parašutisté, na jehož následky posléze zemřel.

s tím, že jedno cvičiště by sloužilo Wehrmachtu a další Waffen SS. Oblast byla charakterizována jako výhradně zemědělská s údajně 356 tisíci obyvateli, z nichž jen 400 bylo „Volksdeutsche“. Vysídlení by se tedy týkalo českého území s tím, že vyřazení českého vlivu bude mít za následek značné oslabení českého odporu.

NÁZORY PŘEDSTAVITELŮ OKUPAČNÍ SPRÁVY NA CVIČIŠTĚ SS

Jednoznačně negativní stanovisko zaujímal říšský protektor Konstantin von Neurath. Cvičiště, pokud by bylo uvažováno zejména pro SS, by znamenalo vytvoření jakéhosi „státu ve státě“, který by bezpochyby byl mimo jakoukoliv kontrolu protektora. Právě proto,

PREMIÉRA

První velké „představení“ pro nejvyšší činitele SS v souvislosti s nově vzniklým cvičišťem zorganizovalo velitelství zbraní SS v protektorátu ve dnech 18. a 19. 11. 1942.

Zatímco zřízení cvičišť tvrdě prosazoval státní tajemník K. H. Frank, říšský protektor von Neurath zaujímal jednoznačně negativní stanovisko. Šlo o boj o moc. Neurath prosazoval myšlenku postupné germanizace s poukazem na klid a potřebný pracovní výkon zvláště s ohledem na zbrojní výrobu. Naopak K. H. Frank, podporovaný Himmlerem a Heydrichem a známý patologickou nenávistí vůči Čechům, chtěl radikální, rychlou, násilně provedenou germanizaci, především fyzickou likvidaci české inteligence bez ohledu na politické důsledky.

Jednání o zřízení cvičiště byla ale zdoluhavá. Teprve na konci října 1941 se na hlavním velitelském úřadu SS konala první porada. Podle přijaté zprávy mělo vzniknout západně od Benešova cvičiště pro jednu divizi (20 000 mužů) s možností mírového ubytování. Celková doba pro vyvlastnění byla určena na šest let. V souvislosti s tím se mělo v první fázi vyvlastnit i sanatorium v Prosečnici pro potřeby důstojnické školy.

Práce na zřízení cvičiště se vlekly především proto, že o cvičiště měly zájem nejen SS, ale i německá armáda. Podle některých dokumentů měla v oblasti Benešovsko – Sedlčansko nezávisle na sobě vzniknout dvě vojenská cvičiště se společnou hranicí: na severu SS a na jihu Wehrmacht. Dlouho nebylo jasné, komu dát přednost. Problémy byly i finančního rázu.

že v té době v protektorátu probíhal boj o moc mezi protektorem, říšskými politickými představiteli a župními vedoucími NSDAP, nechtěl Neurath připustit žádné oslabení své moci. Existoval totiž zásadní rozpor mezi protektorem Neurathem a jeho státním tajemníkem K. H. Frankem.

Neurath, podporovaný zmocněncem branné moci Fridericim, prosazoval myšlenku pozvolně realizované germanizace. Prvotní mělo být hospodářské ovládnutí a vytěžení českého prostoru německým kapitálem. Germanizovat se mělo pomocí vystěhování českého obyvatelstva a postupnou absorbcí Čechů

uvnitř Říše. Dále poukazoval Neurath na fakt, že je v zájmu Říše zajistit v protektorátu klid s ohledem na potřebný pracovní výkon obyvatelstva a s tím související zbrojní výrobu. Masivní a rychlé vysídlení uvažovaného území mohlo vést k povstání českých obyvatel. Naopak K. H. Frank, podporovaný SS i SD (tj. Himmlerem a Heydrichem), známý svou patologickou nenávistí vůči všemu českému, prosazoval spolu s představiteli jemu podřízených bezpečnostních složek radikální a rychlou, násilně provedenou germanizaci – v prvé řadě fyzickou likvidaci české inteligence, bez ohledu na možné politické důsledky.

HIMMLER NAŘIZUJE ZRYCHLENÍ PŘÍPRAV KE ZŘÍZENÍ CVIČIŠTĚ

Po více jak ročních zdlouhavých jednáních Himmlerovi a jeho štábu zřejmě došla trpělivost, neboť 27. 2. 1942 prostřednictvím SS-Gruppenführera a generálporučíka zbraní SS Krügera zaslá K. H. Frankovi spěšný telegram: „Cvičiště Benešov připravit do 20. 3. 1942. V nejbližším okolí zajistit nouzově ubytování pro divizi SS. Nepřeji si žádné hlášení nebo dopis, že termín je nemožný. Je třeba i za cenu napnutí všech sil při práci ve dne i v noci tento termín dodržet.“ Dále se předpokládá, že první vysídlená část cvičiště bude co nejdříve využita pro ostré střelby zesíleného pěšího pluku včetně dělostřelectva do ráže 10 cm.

Dne 14. 3. 1942 nechal okresní hejtman v Benešově, rada politické správy Procházka zveřejnit vyhlášku, která v důsledku zřízení vojenského cvičiště nařizovala v I. etapě vystěhování obcí a osad Krňany, Teletín, Vysoký Újezd, Větrov, Tuchyň, Lhota, Maskovice, Blaženice, Měřín, Dalešice, Jablonná, Nebřich, Rabiň, Loutí, Nedvězí a Vensov do 15. 9. 1942.

SANATORIUM JAKO PRVNÍ

Počátkem března 1942 bylo budování cvičiště zahájeno vystěhováním prosečnického sanatoria. Němci jednoduše 300 pacientů propustili a zařízení odvezli do lázní Velichovky. Tuto špinavou práci, vysídlení a přestěhování, měly v režii české úřady na základě svých zákonných norem. Samozřejmě pod bedlivým dozorem okupantů. Realizování masivních přesunů připadlo nově zřízené Přesídlovací kanceláři ministerstva vnitra se sídlem v Benešově.

Dosavadní majitelé byli povinni Pozemkovému úřadu odevzdat nemovitosti prostě knihovních závad, tedy po všech stránkách majetkově vypořádané. Odhadní ceny stanovili Němci a z nich se vyplácelo 80 procent. V jednotlivých soudních okresech se ceny lišily, nejvyšší byly v benešovském. Do konce války bylo vyplaceno celkem 297 392 367 protektorátních korun. Kvůli vnučenému kurzu koruny vůči německé marce se vzhledem k hodnotě majetku jednalo o skutečně směšné částky. U soudu se prováděly knihovní výmazy, což zdůrazňovalo, že Říše přebírá zabrané území bez závad a „na věčné časy“.

Vyklizování prostoru probíhalo v letech 1942 až 1944 v několika časových etapách, respektive územních plánech. Možnosti získat náhradní ubytování byly ale obtížné, jednak následkem nedostatku kapacit po záboru čs. pohraničí, jednak kvůli zákazu staveb od roku 1943. Uvádí se, že odešlo 60 procent obyvatel, zbylých 40 procent na cvičišti sice zůstalo, ale i oni se pak v rámci cvičiště museli stěhovat, někdy i opakovaně. Poptávka po novém bydlení byla neúměrně vysoká – někdy se v možném náhradním bydlení sešlo i několik desítek zájemců najednou.

NAPŘED ÚRODA

Přesídlovací kancelář stanovila ke dni 25. dubna 1942, že před vystěhováním

VLÁDA PROTEKTORÁTU

Vláda Protektorátu Čechy a Morava na složitou vnitropolitickou situaci reagovala 7.6.1943 společným prohlášením předsedy vlády dr. Krejčího, ministra vnitra Bienerta a ministra zemědělství Hrubého tohoto znění:

„Občané Benešovska a Sedlčanska! Válka, kterou je dnes zachvácen celý

svět, vyžaduje výcvik velkých vojenských kontingentů. K tomu je zapotřebí četných vojenských cvičišť. Taková cvičiště se zřizují nejen v Čechách a na Moravě, nýbrž i v jiných oblastech Velkoněmecké Říše. O jejich zřízení rozhodují výhradně vojenská hlediska. Novodobé zbraně, které jsou v pohybové válce zasazeny, vyžadují stále větších cvičných ploch. Zřízení vojenského cvičiště benešovského není tudíž opatřením, které by směřovalo zvláště proti obyvatelstvu nebo hospodářskému složení tohoto

území, nýbrž je vojenskou nutností, která je podmíněna výhradně válkou.

Obyvatelstvo, které je tímto opatřením nepochybně tvrdě dotčeno, musí projeviti nutné porozumění, že i tato oběť musí býti přinesena pro budoucnost českého národa, která je zaručena jedině vítězstvím Říše. Neboť jen vítězství nad bolševismem zajišťuje českému lidu setrvání na jeho domácí hroudě a budoucí pokojnou práci jeho dětí ve vlasti.“

se musí provést všechny žňové práce a sklidit veškerá úroda. Za správce dvorů byli vybíráni bohatí zemědělci z evakuovaného území a bylo jim přislíbeno, že na svých statcích budou moci zůstat. Někteří správci se stávali kolaboranty.

V první etapě nechal tehdejší benešovský hejtman zveřejnit vyhlášku, která nařizovala vystěhování obcí a osad Krňany, Teletín, Vysoký Újezd, Větrov, Tuchyň, Lhota, Maskovice, Blaženice, Měřín, Dalešice, Jablonná, Nebřich, Rabiň, Loutí, Nedvězí a Vensov do 15. září 1942. Se zhruba měsíčním odstupem byly pak vydávány vyhlášky o vyklizení dalších obcí.

Pohyb osob, které neměly v prostoru první etapy stálé bydliště, byl výrazně omezen. Zakazoval se pobyt letním hostům, majitelům lesních chat i turistům. Majitelé chat museli odevzdat klíče četníkům a vybavení chat smělo být odvezeno jen se svolením velitelství cvičiště. To se týkalo samozřejmě i tramských osad.

Mimo pořadí vysídlovacích map byla 10. června 1943 oznámena povinnost vystěhovat město Sedlčany do 1. srpna téhož roku.

Ve druhé polovině roku 1943 následovaly další vysídlovací etapy, třetí až pátá, které se týkaly i města Neveklova. Dělníkům v celém prostoru bylo dáno na vědomí, že mohou být převzati nebo dále zaměstnání. Pokud to bude možné s ohledem na potřeby cvičiště, zůstanou ve svých dosavadních bydlištích a budou vybaveni zvláštním průkazem. To se zčásti týkalo i řemeslníků a živnostníků.

BEZ PROBLÉMŮ...

Je zajímavé, že postupné vystěhování proběhlo bez výraznějšího odporu, prakticky bez potíží. Nacisté se velmi

obávali nepokojů obyvatelstva, vysídlení řídily české protektorátní úřady a četnictvo. Evakuace však, kromě několika sebevražd, probíhala klidně.

Zprávy o vysídlení pronikly i do světa, zvláště v amerických vlivných denících byly komentovány jako akt násilí.

Velitelství cvičiště – Kommandantur des SS-Truppenübungsplatz Beneschau – bylo nejdříve umístěno v Benešově, po záboru zámku Konopiště 15. března 1943 bylo přesunuto sem. Ke dni 1. října 1943 bylo přejmenováno na SS-Truppenübungsplatz Böhmen.

V prostoru cvičiště pracovaly na výstavbě vojenských zařízení intenzivně české civilní firmy, z pohledu Němců to ale bylo stále málo. Sáhli proto k osvědčenému způsobu – nasazení nucených pracovních sil. Od září 1942 tak byly zřizovány nejdříve tzv. pracovní výchovné tábory, od října 1943 pak byli na práci nasazováni vězňové z vytvořených poboček koncentračního tábora Flossenbürg. S prací vězňů z koncentráků počítaly návrhy SS již v roce 1942.

KONCENTRÁKY I PRO ESESMANY

Další pracovní výchovné tábory byly postupně zřizovány v Hradištku, Jírovicích, Břežanech, Bukovanech i na jiných místech. V Bystřici u Benešova byl zřízen tábor pro židovské míšence apod. Ač tábory nebyly určeny jako likvidační, životní podmínky vězňů tu byly velmi tvrdé. Fyzická práce obnášela denně 10 až 12 hodin, přitom strava byla naprosto nedostatečná, dokonce menší než v koncentračním táboře Buchenwald.

Německá okupační správa trvala na úplném sklizení polí. Proto byl termín první vlny vystěhování obyvatel stanoven na 15. září 1942. Ilustrační foto ČTK.

Přestože se SS považovaly za elitní organizaci, docházelo u jejich jednotek ke každodenním prohřeškům proti disciplíně – k opilectví, výtržnostem, dezerci. Postupem času vznikaly různé trestanecké tábory a nápravné oddíly SS, kam byli provinilci umísťováni. Již k 1. lednu 1941 tak vznikl tzv. přezkušovací oddíl, dislokovaný na cvičišti v protektorátu.

V prostoru byly budovány různé cvičné stavby, např. dělostřelecké pozorovatelný, kulometná hnízda, strojovny apod. s různým stupněm odolnosti.

Se snížením zemědělské produkce došlo na myšlenku zřizovat SS-Hofy, jakési „rytířské“ dvory v režii SS, sestavené z dosavadních sloučených statků a usedlostí. Objekty měly být kruhovitě seskupeny kolem návsí a mezery mezi nimi by byly stavebně vyplněny. Dvory měly být přidělovány za odměnu zasloužilým esesákům a české obyvatelstvo jim mělo sloužit pouze nádenickými pracemi. Záhy ovšem s vývojem válečné situace vzaly původní záměry za své a Němci se snažili udržet alespoň nějakou zemědělskou výrobu.

OBYVATELSTVO A INFORMACE

Ukázkou stavu informovanosti postiženého českého obyvatelstva nechť je ilegální leták Okresního národně revolučního výboru v Benešově, masivně rozšiřovaný zřejmě počátkem roku 1942: „... Občané! Nacističtí okupanti vztahují opět nad vámi a vaším majetkem zločinné své drápy. Území o rozloze 45 tisíc ha mezi Vltavou a Sázavou má být uloupeno, obyvatelstvo násilně vystěhováno, vyhnáno z rodných chalup, statků a domů. Plán záboru těchto koupěchtivých německých gangsterů je nastíněn na druhé straně letáku...“ Na jeho rubu pak byl zachycen schématický plán, který (a to je pozoruhodné) poměrně velmi přesně zobrazuje rozlohu cvičiště po konečném provedení poslední vysídlovací etapy, což napovídá, že informátorem mohl být někdo zasvěcený z okresního úřadu v Benešově, či spíše z přesídlovací kanceláře.

Obec Krňany byla zařazena jako SS Hof, zásobovací vesnice pro jednotky SS. Projekt se nezdařil. Lidé si nejprve mysleli, že si budou chránit svůj majetek, posléze zjistili, že Němci je nenechají na jednom místě, a tak práci spíše sabotovali a většina polí nebyla řádně obdělávána. Městské muzeum Sedičany.

SS Hofy

Celkem vzniklo na zabraném území 39 dvorů SS (podle jiných pramenů jen 24), 8 polestí, několik rybníkářství a speciální útvary pro pěstování jahod a chov ovcí. Obecně bylo hospodaření ve zmíněných dvorech SS velmi neproduktivní a diletantské pro malou odbornost hospodářské správy a nedostatek vhodných pracovních sil.

Vstup do cvičiště byl strážěn protektorátním i německým četnictvem, uvnitř pak oddílem polního četnictva zpravidla o síle 1 důstojník a 26 mužů. Počty příslušníků SS v celém protektorátu se odhadovaly v dubnu 1944 na

21. 5. 1946 – Před Národním soudem v Praze skončil proces s německým státním ministrem a velitelem SS a policie v protektorátu Karl Hermannem Frankem (nar. 24. 1. 1898), původně knihkupcem ze Sudet, jenž se významně zasloužil o rozbití Československa. 21. května vyhlásil předseda senátu Vladimír Kozák rozsudek. K. H. Frank byl odsouzen k trestu smrti a následující den veřejně popraven na dvoře pankrácké věznice. Foto ČTK.

24 tisíce mužů, z toho na cvičišti 9 tisíc. Již v listopadu to ale bylo v Čechách a na Moravě přesně 56 635 mužů SS, z toho 29 766 na cvičišti, v dubnu dokonce 67 053 vojáků a z toho 29 946 na cvičišti. Odbojoví pracovníci odhadovali v době těsně před vypuknutím Pražského povstání početní stav esesmanů na cvičišti na 20 až 25 tisíc.

Celková plocha cvičiště zabírala přes 43 tisíce hektarů, značná část z toho připadala na cílová území, tedy

Protektorátní prezident dr. Emil Hácha předal symbolicky Heydrichovi klíče od kletnice v chrámu sv. Vít (české korunovační kletnice). (Na snímku zleva: říšský státní ministr Karl Hermann Frank, říšský protektor, Obergruppenführer SS a generál policie Reinhard Heydrich, dr. Emil Hácha a další.) ČTK.

plochu, kam byly směřovány ostré střelby. Vysídlené obce tak sloužily jako terče, případně pro přechodné ubytování cvičících jednotek.

Cvikiště bylo prakticky až do konce války ušetřeno hlavních vojenských operací. Sloužilo tudíž jako výhodná operační základna pro formování různých bojových uskupení na podporu slábnoucí okupační moci. V polovině srpna 1944 vydal K. H. Frank rozkaz k sestavení bojové skupiny Schill o tisíce mužů, kterou tvořili především instruktoři z cvičiště SS. Původně byla soustředěna na Přerovsku a určena pro boj s partyzánským hnutím na Moravě. Nakonec ale byla nasazena proti Slovenskému národnímu povstání.

V KONCÍCH

V dubnu 1945 bylo i nejvyššímu okupačnímu vedení jasné, že válka je prohraná. Německý státní ministr K. H. Frank vydal příkaz ženijní škole v Hradištku, aby s pomocí vězňů ve strmé skále blízko Štěchovické přehradě vyhloubila úkryt pro uložení písemností, zvláště z Frankova ministerstva. Po válce se Američané dověděli o této akci a 11. února 1946 odvezli bez vědomí čs. úřadů tzv. Frankův archiv. Na ostrý protest byl archiv vrácen 2. března 1946 do ČSR, byť se stále spekuluje, že došlo k záměně za méně významné dokumenty.

Po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 postupovaly německé jednotky z cvičiště na Prahu a cestou